

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ЩЕРБЛЮК ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

УДК 342.56/342.9

**ДИСЕРТАЦІЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ О.В. Щерблюк

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Сербин Руслан Андрійович

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Щерблюк О. В. Організаційні основи судоустрою в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2021.

У дисертаційному дослідженні надано нове роз'яснення наукового завдання стосовно засад, сутності та змісту організаційних основ судоустрою в Україні.

Сформовано, що судоустрій України – це встановлена на законодавчому рівні система судів, суддів, інших представників системи правосуддя та їх посадових осіб (як суб'єктів державної влади, що зобов'язані на реалізацію основного завдання соціально-орієнтованої держави), яка функціонує на керівних засадах верховенства права, щодо організаційних основ, порядку їх діяльності, повноважень та взаємовідносин із іншими державними та громадськими інституціями. З'ясовано, що відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», організаційними основами судоустрою в Україні є принципи, правові засади та процедури щодо: а) організації та діяльності судів; б) визначення статусу суддів; в) забезпечення єдності судової практики; г) забезпечення виконання на території України судових рішень; д) фінансового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення судоустрою; ж) забезпечення внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Визначено, що функції і завдання організації судоустрою в Україні повинні відповідати, з одного боку, сприянню належного здійснення суддями своїх повноважень, а з іншого – не створювати умови для протиправного впливу на них. Акцентовано, що при виокремленні завдань і функцій які стоять перед різними органами державної влади не завжди можливо чітко відокремити

їх один від одного, а тому основними функціями та завданнями організації судоустрою в Україні визначено такі: 1) нормативно-проектувальна функція, що спрямована на організацію діяльності із створення та погодження проектів документів та внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів; 2) розпорядча функція, яка полягає у формуванні організаційної структури та розподілі повноважень, обов'язків і відповідальності між структурними ланками судової гілки влади в Україні; 3) управлінська функція, що сприяє визначенню напрямів діяльності таких органів та організації їх управлінських процедур; 4) координаційна функція яка полягає у визначенні способів, форм взаємодії та підпорядкованості органів судової влади; 5) забезпечувальна функція, що сприяє створенню умов для належного розвитку та ефективного відправлення правосуддя в Україні.

Узагальнено, що провідною особливістю сучасного стану функціональності системи організації судоустрою України є відсутність плановості, стратегічного бачення виходу із непередбачуваних кризових станів, що впливають на оптимізаційний розвиток сфери правосуддя. Виявлено необхідність переходу від класичної форми організації судоустрою в Україні до цифрової, адже в умовах карантину та тотальної економії державних ресурсів, питання належної організації електронного документообігу та роботи «Електронного суду» є надзвичайно актуальним та своєчасним. Це слугуватиме основою не тільки для забезпечення всебічного та повноцінного доступу громадян до правосуддя, а також оптимізує систему організації судоустрою загалом.

На основі аналізу норм Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» визначено, що організаційними основами судоустрою в Україні є принципи організації судоустрою та правові засади організації діяльності системи судоустрою (структурні елементи системи, повноваження, завдання тощо). Доведено, що нормативні основи організації судоустрою в Україні є об'єднуючою категорією, що поглинає засади і принципи організації судоустрою не ототожнюючи їх зміст та сутність.

Відповідно, правові засади та принципи організації судоустрою в Україні – це закріплені в законі нормативні основи, правила організації і діяльності судових органів та установ, що реалізуються органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) в межах своєї компетенції.

Доведено, що оптимізація судоустрою, представлена сьогодні судовою реформою, здійснюється не системно, адже щонайменше відсутній на законодавчому рівні деталізований порядок щодо процедури утворення та ліквідації судів в Україні. Виявлено, що окремі питання щодо утворення та ліквідації судів в Україні віднесені до повноважень Верховного суду (щодо майнових прав новоутвореного чи ліквідованого суду), інші до Вищої ради правосуддя (щодо надання висновку на законопроект про ліквідацію чи утворення суду; щодо переведення і звільнення суддів), а частина до Державної судової адміністрації України (щодо призначення тимчасово виконуючого обов'язки керівника апарату суду; щодо виконання рішення про утворення чи ліквідацію суду). Це свідчить про значну розпорошеність основ її реалізації по різних законам та нормативно-правовим актам законодавства України. Отже, поспішність у проведенні судової реформи може звести на нанівець головну ціль її впровадження – забезпечення права на справедливий та ефективний суд та підвищення доступу до правосуддя.

Доведено, що процедури обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад потребують законодавчого удосконалення, а саме: необхідно врегулювати питання виконання обов'язків голови суду при утворенні нового суду і за відсутністю можливості проведення зборів суддів; виключити із підстав для звільнення суддів з адміністративних посад такі оціночні категорії як «триваюче невиконання своїх обов'язків», «систематичне порушення закону» та «одноразове грубе порушення закону»; запровадити нову підставу для звільнення суддів з адміністративних посад – висловлення недовіри голові суду або його заступнику, що сприятиме закріпленню єдиних засад щодо здійснення керівництва судовою системою в Україні.

Запропоновано авторські пропозиції щодо необхідності вдосконалення системи фінансового та матеріально-технічного забезпечення судоустрою адже:

- а) система фінансування судової влади повинна відображати її потреби, щоб мати можливість належним чином приймати рішення з тим обсягом справ, які є в провадженні;
- б) вітчизняна система фінансування судів будується на підставі визначення навантаження на одного суддю, однак вона повинна бути простою і прозорою, а також відповідати тим публічним звітам, які кожен суд раз на рік має оприлюднювати;
- в) для забезпечення та посилення поділу влади судові органи повинні приймати участь на всіх етапах бюджетного процесу і відповідати за фінансове управління судами як окремо, так і в цілому, в межах бюджетів, призначених їм;
- г) в умовах кризи, викликаній пандемією та проведеними оптимізаціями судової системи в Україні, бажаним є зменшення витрат на утримання органів та установ судової системи, однак реалізація зазначеного має бути здійснена збалансовано, з врахуванням базових потреб забезпечення організації судоустрою, зменшення фінансування яких є недопустимим.

Визначено, що процедури інформаційного забезпечення більше не розглядається як модернізуючий інструмент як такий. Інвестицій у розвиток програмного забезпечення та інфраструктуру вже недостатньо, щоб задовольнити громадську думку та користувачів судових послуг. Судові органи повинні бути більш ефективнішими та надавати якісніші послуги, будучи більш прозорими та підзвітними за свій організаційний та технологічний вибір. Обґрунтовано необхідність розробки інформаційних процедур та впровадження практик, що відповідають складності завдання, адже впровадження окремих автономних додатків є складним процесом і вимагає стратегій, що відрізняються від впровадження організаційних додатків або міжорганізаційних комунікаційних інфраструктур. Проблема пов'язана, з одного боку, з технологією, яка повинна бути розроблена (або, в більш складних випадках, культивована), але, з іншого, із встановленими законодавчими, організаційними

і технологічними засадами та компетенціями і ставленням суб'єктів, які повинні їх прийняти.

Аналіз зарубіжного досвіду організації судової влади дозволив виокремити такі позитивні моменти які можна було б адаптувати у вітчизняне законодавство: а) сучасні європейські форми оцінювання ефективності діяльності судової системи, які засновані на поєднанні принципів незалежності судової влади та її підзвітності громадянському суспільству щодо якості правосуддя і контролю за витратами (країни-учасниці ЄС); б) процедури належного фінансування електронного судочинства (Сполучені Штати Америки, Великобританія, Німеччина), в) законодавчі норми щодо використання штучного інтелекту в судовій системі; г) при створенні системи судоустрою не прив'язуватися до адміністративного-територіального поділу але дотримуватись принципу максимального наближення судових установ до споживачів судових послуг (Латвія, Литва, Польща, Болгарія); д) призначати Голову Верховного Суду України пожиттєво (Сполученні Штати Америки), але на підставі чітко сформованої та затвердженої у законі процедури його обрання і призначення.

Визначено, що незалежність судової влади та кожного судді повинна бути збережена як необхідна умова забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя. Сформовано напрямки та конкретні пропозиції щодо змін та доповнень до законодавства у сфері організації судоустрою в Україні, що сукупно забезпечить: по-перше, підвищення рівня захисту та охорони принципу незалежності судової влади в Україні; по-друге, формуванню комунікативної взаємодії між органами суддівського врядування і самоврядування; по-третє, наближення норм вітчизняного законодавства до встановлених мінімальних міжнародних стандартів ефективного функціонування судової влади; по-четверте, підвищення рівня прозорості як організаційної структури судової влади в Україні, так і діяльності конкретного представника цієї системи; по-п'яте, можливість довгострокової фінансової стабільності судової

влади в Україні; по-шосте, розвиток підвищення самоорганізаційної складової судової влади в Україні.

Ключові слова: незалежність суддів, незалежність суду, організаційні основи, суддівське врядування, суддівське самоврядування, судова влада, судоустрій.

SUMMARY

Sherblyuk O.V. Organizational bases of judicial system in Ukraine. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.07 «Administrative law and process; finance law; information law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2021.

The dissertation research provides a new explanation of the scientific task regarding the principles, essence and content of the organizational foundations of the judiciary in Ukraine.

It is formed that the judicial system of Ukraine is a system of courts, judges, other representatives of the justice system and their officials (as subjects of state power obliged to implement the main task of a socially oriented state) established at the legislative level. principles of the rule of law, on the organizational basis, the order of their activities, powers and relations with other state and public institutions. It was found that in accordance with the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges", the organizational basis of the judiciary in Ukraine are the principles, legal principles and procedures for: a) the organization and operation of courts; b) determining the status of judges; c) ensuring the unity of judicial practice; d) ensuring the execution of court decisions on the territory of Ukraine; e) financial, informational and logistical support of the judiciary; g) ensuring the internal activities of courts by judicial self-government bodies.

It is determined that the functions and tasks of the organization of the judiciary in Ukraine should correspond, on the one hand, to the promotion of the proper exercise of their powers by judges, and on the other - not to create conditions for unlawful influence on them. It is emphasized that when identifying the tasks and functions facing different public authorities, it is not always possible to clearly separate them from each other, and therefore the main functions and tasks of the judiciary in Ukraine are defined as follows: 1) regulatory and design function aimed at organizing activities to create and approve draft documents and make changes and

additions to current regulations; 2) administrative function, which consists in the formation of the organizational structure and the distribution of powers, duties and responsibilities between the structural units of the judiciary in Ukraine; 3) management function, which helps to determine the activities of such bodies and the organization of their management procedures; 4) coordination function which consists in determining the ways, forms of interaction and subordination of the judiciary; 5) a provision function that contributes to the creation of conditions for the proper development and effective administration of justice in Ukraine.

It is generalized that the leading feature of the current state of functionality of the judicial system of Ukraine is the lack of planning, strategic vision of overcoming unpredictable crisis situations that affect the optimization of justice. The need to move from the classic form of organization of the judiciary in Ukraine to digital, because in terms of quarantine and total savings of public resources, the issue of proper organization of electronic document management and the work of the "Electronic Court" is extremely relevant and timely. This will serve as a basis not only for ensuring comprehensive and full access of citizens to justice, but also optimize the system of organization of the judiciary in general.

Based on the analysis of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" it is determined that the organizational foundations of the judiciary in Ukraine are the principles of the judiciary and legal principles of the judiciary (structural elements, powers, tasks, etc.). It is proved that the normative bases of the organization of the judiciary in Ukraine are a unifying category that absorbs the principles and principles of the organization of the judiciary without identifying their content and essence. Accordingly, the legal principles and principles of organization of the judiciary in Ukraine are the normative bases, rules of organization and activity of judicial bodies and institutions implemented by public authorities (legislative, executive and judicial) within their competence.

It is proved that the optimization of the judiciary, presented today by judicial reform, is not carried out systematically, because at least at the legislative level there is no detailed procedure for the procedure of formation and liquidation of courts in

Ukraine. It was revealed that some issues concerning the establishment and liquidation of courts in Ukraine are referred to the powers of the Supreme Court (concerning the property rights of the newly formed or liquidated court), others to the High Council of Justice (concerning the opinion on the bill on liquidation or establishment of a court; , and part to the State Judicial Administration of Ukraine (on the appointment of the acting head of the court staff; on the implementation of the decision on the establishment or liquidation of the court). This indicates a significant dispersion of the basics of its implementation under various laws and regulations of the legislation of Ukraine. Thus, the haste of judicial reform may nullify the main goal of its implementation - to ensure the right to a fair and efficient court and to increase access to justice.

It is proved that the procedures for electing judges to administrative positions and dismissal from these positions need legislative improvement, namely:

it is necessary to settle the issue of performance of duties of the chairman of the court in the formation of a new court and in the absence of the possibility of holding a meeting of judges; to exclude from the grounds for dismissal of judges such administrative categories as “continuing non-performance of their duties”, “systematic violation of the law” and “one-time gross violation of the law”; to introduce a new ground for dismissal of judges from administrative positions - an expression of no confidence in the chairman of the court or his deputy, which will help to establish common principles for the management of the judicial system in Ukraine.

The author's proposals on the need to improve the system of financial and logistical support of the judiciary are proposed because: a) the system of financing the judiciary should reflect its needs in order to be able to properly decide on the volume of cases that are pending; b) the domestic system of court financing is based on the definition of the workload per judge, but it should be simple and transparent, as well as correspond to the public reports that each court must publish once a year; c) to ensure and strengthen the separation of powers, the judiciary should be involved at all stages of the budget process and be responsible for the financial management of

the courts, both individually and as a whole, within the budgets allocated to them; d) in the crisis caused by the pandemic and the optimization of the judiciary in Ukraine, it is desirable to reduce the cost of maintaining the bodies and institutions of the judiciary, but the implementation should be balanced, taking into account the basic needs of the judiciary, reducing funding is unacceptable.

It is determined that information support procedures are no longer considered as a modernizing tool as such. Investment in software development and infrastructure is no longer sufficient to satisfy public opinion and users of court services. The judiciary needs to be more efficient and provide better services, being more transparent and accountable for its organizational and technological choices. The need to develop information procedures and implement practices that meet the complexity of the task is justified, because the implementation of individual stand-alone applications is a complex process and requires strategies that differ from the implementation of organizational applications or inter-organizational communication infrastructures. The problem is related, on the one hand, to the technology to be developed (or, in more complex cases, cultivated), but, on the other hand, to the established legislative, organizational and technological principles and competencies and attitudes of the subjects who must accept them.

Analysis of foreign experience in the organization of the judiciary has identified the following positive aspects that could be adapted to domestic law: a) modern European forms of assessing the effectiveness of the judiciary, which are based on a combination of independence of the judiciary and its accountability to civil society costs (EU member states); b) procedures for proper financing of electronic litigation (United States of America, Great Britain, Germany), c) legal norms on the use of artificial intelligence in the judiciary; d) when creating a judicial system, not to be tied to the administrative-territorial division but to adhere to the principle of maximum approximation of judicial institutions to consumers of judicial services (Latvia, Lithuania, Poland, Bulgaria); e) to appoint the President of the Supreme Court of Ukraine for life (the United States of America), but on the basis of a clearly formed and approved by law procedure for his election and appointment.

It is determined that the independence of the judiciary and each judge should be preserved as a necessary condition for ensuring fair and impartial justice. Directions and specific proposals for changes and additions to the legislation in the field of organization of the judiciary in Ukraine, which together will ensure: first, increase the level of protection and preservation of the principle of independence of the judiciary in Ukraine; secondly, the formation of communicative interaction between the bodies of judicial governance and self-government; thirdly, approximation of the norms of domestic legislation to the established minimum international standards for the effective functioning of the judiciary; fourth, increasing the level of transparency of both the organizational structure of the judiciary in Ukraine and the activities of a particular representative of this system; fifth, the possibility of long-term financial stability of the judiciary in Ukraine; sixth, the development of increasing the self-organizing component of the judiciary in Ukraine.

Keywords: independence of judges, independence of court, organizational bases, judicial governance, judicial self – government, judicial power, judicial system.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Щерблюк О. В. Принципи організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 172–177.
2. Щерблюк О. В. Функції і завдання органів і установ системи забезпечення судоустрою. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 222–227.
3. Щерблюк О. В. Процедури утворення та ліквідації суду в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. Т. 2. С. 192–196.
4. Щерблюк О. В. Поняття нормативних основ організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 131–136.
5. Щерблюк О. Завдання і функції організації судоустрою в Україні. *KELM*. 2020. № 6 (34). Vol. 3. С. 195–199.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Щерблюк О. В. Загальна характеристика процедури утворення суду в Україні. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 берез. 2019 р.). Харків : Асоціація аспірантів-юристів, 2019. С. 77–79.
7. Щерблюк О. В. Процедура ліквідації суду в Україні. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17–18 січ. 2020 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2020. С. 61–63.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ	23
1.1. Організаційні основи судоустрою в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання.....	23
1.2. Завдання та функції організації судоустрою в Україні.....	40
1.3. Система організації судоустрою в Україні: поняття, види та особливості забезпечення.....	61
1.4. Правові засади та принципи організації судоустрою в Україні.....	80
Висновки до першого розділу.....	96
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР ОСНОВ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ	103
2.1. Процедури утворення та ліквідації суду в Україні.....	103
2.2. Процедури обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад в Україні	123
2.3. Процедури фінансового та матеріально-технічного забезпечення судоустрою в Україні.....	141
2.4. Процедури інформаційного забезпечення судоустрою в Україні	153
Висновки до другого розділу.....	169
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСНОВ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ	176
3.1. Зарубіжний досвід організації судової влади та можливість його адаптації в Україні	176
3.2. Напрями вдосконалення правового регулювання організації судоустрою в Україні.....	195
Висновки до третього розділу	205
ВИСНОВКИ	211
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	217
ДОДАТКИ	245

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Судова гілка влади наділена певними повноваженнями, без реалізації яких функціонування принципу верховенства права є неможливим, розвиток суспільних відносин у векторі збалансованості – недосяжним, а рівень справедливості для кожного – утопічним. Саме тому кожна цивілізована країна, що має на меті швидко та якісно забезпечувати належне правосуддя, зобов'язана організувати систему судоустрою, за якої всі зусилля та ресурси, які вкладають у судову владу, будуть ефективними, раціональними й достатніми.

Згідно з даними міжнародного рейтингу «Індекс верховенства права» (World Justice Project)¹, які було оприлюднено наприкінці 2020 року, Україна посіла 72 місце серед 128 країн світу щодо дотримання принципу верховенства права під час здійснення правосуддя. Такий показник засвідчує, що в Україні, попри низку проведених реформ, зокрема у сфері судоустрою, рівень довіри до суду та всієї судової системи залишається низьким. Проведене в межах дослідження власне соціологічне опитування стосовно довіри українців до судової влади та належної її організації також продемонструвало невтішні результати – лише кожен восьмий з опитуваних довіряє вітчизняним судам, а кожен шостий вважає, що проведена оптимізація судів не забезпечує належний доступ до правосуддя. Зазначене зумовлює потребу у формуванні в Україні чіткого плану реалізації реформ у сфері правосуддя, прийнятті нового стратегічного документа щодо інституційного розвитку судової влади, що окреслить подальші напрями й цілі, яких слід досягти. З огляду на зазначене, аналіз організаційних основ судоустрою в новітньому правовому дискурсі допоможе виявити закономірності й основні принципи організації судової системи України, а також пріоритетні напрями її вдосконалення.

¹ World Justice Project Rule of Law Index 2020. *World Justice Project*. URL: <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2020>.

Різні аспекти забезпечення організації судоустрою в Україні висвітлювали у своїх працях такі вчені, як Н. Бабяк, Г. Блінова, В. Валько, М. Вишневський, І. Богомазова, О. Грень, Н. Грищенко, В. Городовенко, С. Гнатюк, А. Дігтяр, О. Дудченко, Я. Золотарьова, О. Калашник, О. Калужна, Ю. Кіцул, Г. Кравчук, Р. Куйбіда, О. Курило, В. Куценко, Л. Москвич, С. Ніколайчук, А. Стрижак, М. Фоміна та ін. Наприклад, Р. Куйбіда розкриває особливості реформування правосуддя в Україні; А. Стрижак характеризує державне управління забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції; О. Курило досліджує проблеми організаційної роботи апеляційного суду; Г. Кравчук визначає правові засади фінансування судової влади в Україні; В. Куценко досліджує адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України; Н. Нестор розкриває адміністративно-правове забезпечення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Загальнотеоретичну основу дослідження становлять також праці таких учених, як В. Авер'янов, К. Бабенко, В. Бевзенко, Н. Білоглазова, С. Буравльов, В. Галуцько, О. Дрозд, М. Калатур, К. Колпаков, Т. Коломоець, О. Кузьменко, В. Курило, В. Олефір, А. Приходько, М. Савенко, Р. Сербин, Л. Сорока, С. Стеценко, А. Сухарко, А. Федорченко, С. Шевченко, В. Шулежко та ін.

Отже, відсутність комплексних монографічних досліджень щодо визначення організаційних основ судоустрою в Україні, недостатня законодавча забезпеченість більшості його організаційних процедур, а також відсутність чіткої моделі розвитку суспільних відносин щодо організації забезпечення судоустрою підтверджують актуальність обраної для аналізу тематики дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає основним положенням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015;

Плану дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року № 864-р; Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474; Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права від 23 липня 2015 р. (протокол № 2).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу чинного законодавства, міжнародних стандартів та європейських практик у сфері адміністративно-правового забезпечення організації судової влади визначити засади, сутність і зміст організаційних основ судоустрою в Україні, сформулювати пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства.

Для досягнення поставленої мети в дисертації потрібно вирішити такі *задачі*:

- виокремити організаційні основи судоустрою в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання;
- визначити завдання та функції організації судоустрою в Україні;
- схарактеризувати систему організації судоустрою в Україні, визначивши поняття, види й особливості його забезпечення;
- визначити правові засади та принципи організації судоустрою в Україні;
- розкрити зміст процедури утворення та ліквідації суду в Україні;
- виявити особливості процедури обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад в Україні;
- описати сутність процедури фінансового та матеріально-технічного забезпечення судоустрою в Україні;

– розкрити зміст процедури інформаційного забезпечення судоустрою в Україні;

– здійснити порівняльне дослідження щодо організації судової влади в зарубіжних країнах і визначити позитивний досвід для подальшої його адаптації в Україні;

– окреслити напрями та конкретні ініціативи щодо вдосконалення законодавства у сфері організації судоустрою в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері організації та діяльності судової влади в Україні.

Предмет дослідження – організаційні основи судоустрою в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання фактів і явищ юридичної дійсності, зокрема: *діалектичний* та *ідеалістичний* методи слугували основою для розкриття філософських засад щодо організації судоустрою у співвідношенні дотримання принципу незалежності суддів та відповідальності судової влади перед суспільством (підрозділи 1.1, 2.1). *Термінологічний* метод уможливив визначення категорій досліджуваної проблематики та в поєднанні з методом *узагальнення* сприяв формулюванню авторського їх трактування (розділи 1, 2). Спеціально-юридичні методи, зокрема *формально-догматичний* і *тлумачення юридичних норм*, використано під час аналізу міжнародних стандартів, норм чинного вітчизняного законодавства та практики діяльності державних органів й органів суддівського самоврядування (розділи 1–3). *Статистичний* метод застосовано для зіставлення результатів дослідження та офіційної статистики, опрацювання емпіричних даних (підрозділи 2.2, 3.2). Завдяки *соціологічним* методам здійснено опрацювання та відображення результатів, отриманих під час проведення анкетування і громадського опитування (розділи 1–3). *Порівняльно-правовий* метод дозволив висвітлити позитивний досвід зарубіжних країн щодо організації судової влади (підрозділ 3.1).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної правової статистики за 2017–2020 роки; 25 рішень органів суддівського врядування і самоврядування; аудиторські звіти щодо використання державних коштів; зведені дані опитування 382 мешканців Київської та Дніпропетровської областей щодо ефективності організації судової влади; 18 рішень Європейського суду з прав людини, а також звіти та рекомендації міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших комплексних досліджень в адміністративній науці, яке послідовно розкриває засади й теоретико-правові підходи щодо розуміння організації судоустрою в Україні як підстави для реалізації головного завдання соціально орієнтованої держави – здійснення ефективного правосуддя. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення та висновки, запропоновані особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– визначено поняття організаційних основ судоустрою в Україні як провідних принципів і правил, якими постійно керуються органи державної влади під час: формування політичного представництва суддів і стратегічного планування; здійснення контролю за інституційним розвитком та ініціативами судової реформи (у контексті адміністративно-територіальної та організаційної реформ); розподілу ресурсів; призначення, оцінки й дисциплінарного контролю (у контексті необхідної внутрішньої незалежності); удосконалення адміністративно-правового статусу судів і суддів;

– науково обґрунтовано організаційні основи: утворення та ліквідації суду; призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з них; матеріально-технічного й інформаційно-аналітичного забезпечення судової влади; використання штучного інтелекту в судовій системі; взаємодії голови суду та його заступника з керівником апарату суду та його заступником, з унормуванням відповідних адміністративних процедур у розробленій автором

редакції проекту Закону України «Про порядок адміністрування судоустрою в Україні»;

– запропоновано запровадити в Україні нові критерії відповідальності судової влади перед суспільством щодо ефективності організації судоустрою та контролю за витратами державних ресурсів на підставі результатів порівняльного аналізу моделей організації судової влади в країнах-членах Європейського Союзу, де завдяки активізації інформатизації та транспарентності судової влади впроваджено нові форми визначення її результативності й управління якістю;

удосконалено:

– розуміння складових системи забезпечення організації судоустрою в Україні як сукупності визначених державою ресурсів (фінансових, матеріальних, технічних, інформаційних, управлінських, кадрових), спрямованих на реалізацію функцій і завдань судоустрою та підтримку його в належному стані, основними підсистемами (видами) якої є: організаційно-кадрова; матеріально-технічна; наукова; інформаційно-аналітична; нормативно-правова; фінансова;

– дефініцію «адміністративна посада в суді», згідно з якою це – визначений законом і штатним розкладом структурний елемент суду, який наділений владно-розпорядчими повноваженнями з метою забезпечення ефективного правосуддя шляхом здійснення організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій;

– наукове бачення процедури інформаційного забезпечення судоустрою як організаційної діяльності апаратів Верховного Суду, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів, Ради суддів України та Державної судової адміністрації України зі створення умов для задоволення потреб в інформації, її накопиченні, обробці та переведенні в зручний формат з метою надання судових послуг, покращення транспарентності судоустрою й доступу громадян до ефективного правосуддя;

дістало подальший розвиток:

– теоретичні положення щодо сутності завдань і функцій організації судоустрою в Україні, які визначено як: види діяльності, котрі необхідно виконати в майбутньому відповідно до цілей і функцій ефективного адміністрування судів, інших судових органів і установ та їх персоналу; провідні напрями діяльності органів та установ, визначених у Законі України «Про судоустрій і статус судів», які сприяють забезпеченню функціонування судової влади в Україні;

– наукові положення (принципи), що визначають засади організації судоустрою в Україні: територіальності, згідно з яким створення та діяльність судових органів й установ здійснюється в такий спосіб, за якого їх юрисдикція охоплює певну територію держави, з огляду на необхідність забезпечення належного доступу до правосуддя; спеціалізації, який тісно пов'язаний з принципом єдиного статусу суддів судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, що передбачає галузеву та суб'єктну диференціацію їхніх повноважень у сфері здійснення правосуддя; інстанційності, тобто гарантії реалізації конституційного права особи на оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку;

– бачення особливостей утворення та ліквідації суду в Україні як послідовно здійснюваних компетентними державними інституціями адміністративних процедур прийняття та реалізації відповідних рішень;

– концептуальне бачення перспектив адміністративно-правового врегулювання порядку фінансування судової влади України з визначенням (унормуванням) відповідних бюджетних механізмів, системи фінансування, способів вирішення конфліктів щодо розподілу бюджетних ресурсів, методів і механізмів визначення суддівської винагороди, ставок заробітної плати працівників судової влади.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються в:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення адміністративного законодавства з питань, що стосуються засад, сутності та змісту організаційних основ судоустрою в Україні (акт Інституту законодавства Верховної Ради України від 16 травня 2019 р. № 22/672-1-15);

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне судочинство», «Актуальні проблеми адміністративного права», «Адміністративне право», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Адміністративна реформа в Україні» (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 січня 2021 р.);

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового вивчення проблем організації судоустрою в Україні (акт Науково-дослідного інституту публічного права від 21 січня 2021 р.).

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях «Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (м. Харків, 15–16 березня 2019 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 17–18 січня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено в семи наукових публікаціях, серед яких чотири статті в наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одна – в іноземному юридичному виданні (Республіка Польща), двоє тез доповідей, які оприлюднено на двох міжнародних науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ

1.1. Організаційні основи судоустрою в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Правосуддя не може здійснюватися саме по собі. Його реалізацію треба організувати, тобто створити відповідні умови для функціонування судів. До організаційних умов відносяться: комплектування суддівського корпусу; формування структури судів; підбір і розстановка кадрів в апараті судів; матеріально-технічне та фінансове забезпечення судів; підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату судів; ведення судової статистики та ін. Здійснення цієї діяльності і є організаційне забезпечення діяльності судів. Воно реалізується органами законодавчої, виконавчої та судової влади. При цьому кожен з них діє в межах своєї компетенції. Наприклад, парламент, як орган законодавчої влади, видає закони, що визначають організацію і порядок діяльності судових органів; Президент призначає суддів, надає їм кваліфікаційні класи суддів; Міністерство юстиції забезпечує підвищення кваліфікації кадрів судів; голови судів, пленуми і президії судів організують роботу по здійсненню правосуддя відповідним судом; апарат суду організовує розгляд конкретних судових справ і таке інше. В останні роки з'явилися органи самоврядування суддів, які хоча і зародилися в межах судової влади, але стали займати самостійне місце в системі органів, які здійснюють організаційне забезпечення діяльності судів [9, с. 163].

Таким чином, встановлення організаційних основ судоустрою в новітньому правовому дискурсі, допоможе виявити закономірності та основні принципи організації судової системи та перспективні напрямки її удосконалення.

Перед тим як дослідити організаційні основи судоустрою в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання, необхідно з'ясувати значення словосполучення «організаційні основи».

Термін «основа» має різне значення, але головними його ознаками є те, що це те, на чому що-небудь ґрунтується, тримається, базується; найважливіша частина змісту чого-небудь. Основи – це головні засади, підвалини, провідні принципи, правила, якими постійно керується в життєдіяльності [160].

Організація судоустрою - це найважливіша частина організації життєдіяльності держави, так як діяльність судів знаходиться не тільки в сфері судової компетенції або чисто юридичної інтересу, але також входить в сферу відповідальності уряду, отже, держави.

Отже, організаційні основи – це головні засади, підґрунтя, провідні принципи та правила якими постійно керуються суб'єкти у процесі своєї життєдіяльності. В свою чергу організаційні основи судоустрою – це провідні принципи та правила якими постійно керуються органи державної влади при: формуванні політичного представництва суддів та стратегічного планування; здійсненні контролю за інституційним розвитком та ініціативами судової реформи (правові або організаційні реформи); розподілі ресурсів: визначенні бюджету; призначенням, оцінці і дисциплінарному контролю (в контексті необхідної внутрішньої незалежності) тощо.

Проблема адміністративно-правового регулювання у сфері судової гілки влади залишається актуальною. Після проведення новітньої адміністративної реформи залишається не вирішеними низка практичних і теоретичних проблем, які потребують врегулювання нормами адміністративного права. Це питання призначення суддів вперше, функціонування суддівського самоврядування, компетенції суддів, які перебувають на адміністративних посадах, матеріально-технічного забезпечення діяльності судів та ін. Основоположне місце у цій проблематиці належить об'єкту адміністративно-правового регулювання у сфері судової гілки влади, від правильного визначення поняття та меж якого залежить подальша ефективність досліджень у цій сфері [54, с. 400].

Тому саме правове регулювання набуває все більшого значення при організації судоустрою в Україні. Адже, право як соціальний феномен має особливість спрямовувати свою регулятивну силу на ті суспільні відносини, виникнення та розвиток функціонування яких уявляється неможливим без використання правових засобів. В енциклопедичній літературі правове регулювання визначається як один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. Є різновидом соціального регулювання. Предмет правового регулювання - правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, впорядкування яких не можливе без норм права [210, с. 75; 208, с. 45].

Об'єктивні чинники розвитку суспільства спонукають до появи нових відносин та виникнення відповідного їх правового регулювання, або ж затвердження правових норм, які опосередковують уже існуючі суспільні відносини [208, с. 45]. У нашому випадку це відносини, що пов'язані з організацією судоустрою. Тим більше, що у з 2016 року розпочався новий етап судової реформи, який пов'язаний із прийняттям Верховною Радою України Закону України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закону України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (нова редакція), які набрали чинності 30.09.2016 р. [170].

Визначаючи об'єкт адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, в енциклопедичній літературі зазначається, що види й обсяг матеріальних та нематеріальних благ, які становлять об'єкт права, визначаються законодавцем і закріплюються в законах та інших нормативно-правових актах. Поняття «об'єкт права фактично є тотожним поняттю «об'єкт правового регулювання»» [211, с. 212-213; 208].

У контексті адміністративно-правових відносин об'єктами можуть бути різноманітні матеріальні та нематеріальні блага, які становлять публічну цінність, а також діяння суб'єктів та об'єктів публічного управління. Об'єктом адміністративно-правових відносин є те матеріальне або нематеріальне благо,

на використання чи охорону якого спрямовано суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників адміністративно-правових відносин. Тобто об'єктом адміністративно-правових відносин може бути все, що здатне служити здійсненню публічних інтересів [1; 151, с. 297].

Незаперечним є те, що судоустрій та його організація входить у сферу публічних інтересів. На це вказує, що основні засадничі моменти такої організації закріплені у Конституції України. Так ст. 92 Конституції України визначає, що виключно законами України визначається судоустрій, судочинство та статус суддів [68]. А вже розділ VIII Конституції України деталізує організаційно-правові основи здійснення правосуддя в Україні.

Отже, наявність організаційних основ судоустрою, статусу суддів, закріплених у Законі України «Про судоустрій та статус суддів», приписів щодо кваліфікаційних ознак які висуваються до кандидатів на посаду судді або кандидатів на адміністративні посади, що містяться в інших нормативно-правових актах, які регулюють організаційні питання судоустрою дає можливість стверджувати саме про адміністративно-правове регулювання організаційних основ судоустрою України.

Під адміністративно-правовим регулюванням організаційних основ судоустрою України слід розуміти організаційно-розпорядчий владний вплив органів державної влади на суспільні відносини у сфері судоустрою щодо їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку, а також на суб'єктів судової діяльності з метою гарантування належної організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні.

Проте, розуміння змісту поняття «судоустрій» неоднозначне. Як не парадоксально, але на рівні Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 7 липня 2010 р. визначення цього терміна не надається, так само як не надавалося й Законом України «Про судоустрій» від 7 лютого 2002 р., що втратив чинність. Поняття судоустрою із тексту цих нормативно-правових актів розуміємо абстрактно, виходячи із аналізу норм, викладених у першому розділі «Засади організації судової влади» [185, с. 67].

Тому на нашу думку, перед тим як розкрити організаційні основи судоустрою в Україні як об'єкта адміністративно-правового регулювання, необхідно дослідити поняття «судоустрій».

Організація судоустрою - завжди була суспільно значущою проблемою. Тому вона завжди актуальна. Дійсно, і зараз, і кілька тисячоліть тому людство шукає відповіді на одні й ті ж питання, в тому числі, на такі кардинальні, як, наприклад, як зробити суд справедливим, швидким, як забезпечити справжню самостійність і незалежність судової влади. У кожен історичну епоху ці проблеми вирішувалися по-різному. Однак запропоновані заходи здавалися ефективними лише певний час, і зі зміною умов життя суспільства доводилося шукати нові підходи до вирішення даної проблеми. Роль суду в соціальному житті не можна недооцінювати. Його діяльність стосується всіх сторін і сфер суспільства. Сучасна державно-правова доктрина розглядає суд як одна з найважливіших завоювань цивілізації, що міцно увійшло в життя народів. Його основними цілями є охорона свобод і прав громадян та забезпечення належного рівня правопорядку. Будучи об'єктивно необхідною політичною підсистемою, правосуддя виступає гарантом утвердження соціальної справедливості. Роль суду ще більш зростає в демократичній, правовій державі з усталеним поділом влади, з утвердженням принципу незалежності судової влади [102].

Тому зрозуміло, що розкриття суті категорії «судоустрій» в умовах проведення судової реформи є досить актуальним та своєчасним. Не зважаючи на вказану актуальність щодо визначення правової категорії «судоустрою» одностайної думки серед науковців та практиків досі не має. Так при розкритті терміну «судоустрій» використовуються також такі категорії, як «судова система», «система судоустрою», «структура суддів» тощо.

Щодо судової системи, то як вірно зазначає В. Андрейцев, вона зовсім не виписана в конституційних положеннях розділу «Правосуддя» Конституції України і тільки аналітичним шляхом можна сформулювати основні доктринальні положення щодо її формування, розвитку та функціонування, як відносно виокремленої підсистеми у структурі правової системи України [185,

с. 67]. Тобто термін «судова система» також як і «судоустрій» на законодавчому рівні не розкривається.

Однак, слід зауважити, що із плином історії виникає ряд взаємозалежних та характерних певній історичній епосі категорій. З урахуванням цього виникають, існують, перетворюються та відмирають деякі поняття. Нещодавно незалежна держава Україна перегорнула сумнозвісну сторінку з історією радянської правової системи. Уявляється, що саме з впровадженням командно-адміністративного ладу залучено до наукового обігу поняття «системи», саме тоталітарній формі правління притаманне вживання терміна «судова система» у значенні ієрархічного механізму, частини великої державної машини, яка не дбає про захист прав та інтересів її народу. Зважаючи на це, такий термін почав поступово замінюватись іншим – ширшим за змістом – «судоустрій» [185, с. 68].

Отже, аналіз історичного розвитку судової влади показав, що значні зміни щодо судоустрою певної країни завжди залежали від змін у суспільно-економічній формації.

Так, тривалий час поняття «судоустрій» не викликало сумнівів. Більш того, воно було виправданим, оскільки діяло законодавство про судоустрій, яке комплексно регламентувало не тільки структуру суду, а й прокуратури, адвокатури, слідства та інших установ юстиції. Саме поняття «судоустрій» відображало основну роль суду в системі правоохоронних органів. Слідчий апарат, призначений для попереднього розслідування злочинів, організаційно перебував у віданні суду. Органи прокурорського нагляду, які наприкінці 1917 р були ліквідовані, в 20-і рр. знову стали формуватися і спочатку їх діяльність обмежувалася лише функцією обвинувачення в суді. Поступово, з формуванням адміністративно-командної системи в СРСР і підпорядкування всієї правоохоронної системи держави партійному керівництву країни, організація і повноваження прокуратури стали змінюватися. Прокуратура була уповноважена здійснювати вищий нагляд в державі, в тому числі і за судом. У зв'язку з цим поняття «судоустрій» перестало відповідати умовам, що склалися. І в середині 50-х рр. замість нього стали використовувати «організація суду і

прокуратури в СРСР». Однак і цю назву згодом було змінено, отримавши назву «правоохоронні органи в СРСР». Після скасування СРСР з назви цієї дисципліни зникла згадка про СРСР і в юридичних навчальних закладах де велося викладання курсу «Правоохоронні органи». З 1995 р. юридична спільнота замість «правоохоронні органи» стала знову використовувати категорію «судоустрій» [9, с. 3].

Як вже нами зазначалось, легітимного визначення поняття «судочинство» не має. Тому на сучасному етапі серед науковців існує декілька варіантів розуміння змісту поняття «судоустрій», а саме: як сукупності норм, якими визначаються завдання, принципи організації та діяльності і компетенція судів, як система судів [102] або як структура судів [177].

Великий тлумачний словник української мови термін «судоустрій» визначає наступним чином, це система судових установ, їх організація та порядок діяльності [26, с. 1214].

Щодо тези про те, що судоустрій – це в першу чергу сукупність норм, виникла ще в кінці 20-го століття. Так, наприклад, автори роботи «Проблеми судового права» Н. Полянський, М. Строговіч, В. Савіцькій, А. Мельніков (1983 р.), судоустрій, включили до структури «судового права». Вказавши при цьому, що «судоустрій» - це сукупність законодавчих норм про організацію і статус судів та суддів [84].

Ми не погоджуємося із тим, що судоустрій це лише сукупність норм, на нашу думку, це в першу чергу певна система, яка має свої структурні елементи. Також ми не погоджуємося із позицією тих авторів, що визначають судоустрій надто звужено, визначаючи його через структуру суддів. Більш прийнятною є позиція тих науковців, які судоустрій розглядають як систему судів, принципи їх організації, завдання, повноваження, структуру, склад. Однак, вказана концепція також повною мірою не відповідає сьогоденню.

Так, Л. Москвич досліджуючи напрями оптимізації судоустрою вказує, що судоустрій являє собою організаційне оформлення судової системи [90, с. 25]. В свою чергу, авторка під судовою системою розуміє не лише сукупність

складових, що її утворюють, тобто судів та дотримується думки, що суди утворюють судову систему, для якої, як і для кожної іншої системи, характерні певні зв'язки і відносини між окремими її елементами (судами), а також якій притаманні такі властивості, як ієрархічність, багаторівневність і структурованість. Вважає, що судова система є різновидом соціальної та складається зі стійкого комплексу формальних і неформальних правил, принципів, норм, настанов, які регулюють певну сферу людської діяльності (відправлення правосуддя) та організовують її у систему ролей та статусів [185, с.67].

Однак, необхідно відзначити, що суди повинні бути влаштовані так, щоб бути готовими розглядати юридичні справи і виносити по ним законні і обґрунтовані рішення. Але це можливо тільки в тому випадку, якщо діяльності судів будуть сприяти органи розслідування, прокуратура, адвокатура, міністерство юстиції і його органи. Тому при аналізі категорії «судоустрій» підлягають вивченню питання, що стосуються устрою цих органів, але тільки в тій мірі, в якій це пов'язано з виконанням цілей і завдань, поставлених перед судами. У різних державах суди структурно організовані по-різному. В одних - органи прокурорського нагляду, юридичної допомоги та попереднього розслідування організаційно знаходяться при судах, а в інших вони автономні від суду. Однак це не змінює їх функцій [9, с. 7].

Крім того, при реалізації своїх повноважень судді повинні їх виконувати на максимально можливому рівні якості, при дотриманні високих етичних стандартів. Вказані рівень й стандарти включають: початкову підготовку та підвищення кваліфікації суддів, справедливий суд у розумні терміни, ефективне застосування міжнародного та європейського законодавства, судове самоврядування, якість судових рішень, ефективне виконання судових рішень, інформаційні технології, спеціалізацію суддів та оцінювання суддів. Для виконання суддею роботи на високому рівні, судова влада повинна також допустимим чином працювати з прокурорами та адвокатами. Застосовуючи ці принципи, окремі судді і як наслідок, судова влада в цілому, повинні досягти

загальної мети винесення судових рішень максимально високої якості у відповідності з високими етичними стандартами. Окремі судді і судова влада в цілому зберігатимуть легітимність та повагу громадян шляхом виконання роботи ефективно та якісно [21]. Якість організації судоустрою залежить від узгоджених, інтегрованих і динамічних зусиль усіх гілок влади.

Таким чином, один з найважливіших організаційних принципів побудови держави - професіоналізм і компетентність - має безпосереднє відношення і до проблеми судоустрою. Він реалізується, зокрема, і шляхом організації спеціалізованих судів. Тому слід підтримати наявні пропозиції щодо заснування земельних, ювенальних судів і судів з вирішення трудових спорів [102].

Закономірності упорядкування та врегулювання публічно-правових відносин по вирішенню та попередженню суспільством і державою соціальних конфліктів, що виникають з різниці можливостей досягнення інтересів та задоволення потреб людини, у всіх можливих проявах цієї діяльності, що супроводжується створенням громадських інститутів і органів державної влади зі збалансованим комплексом функцій для кожного з них з певним становищем і значенням судової функції серед інших функцій комплексу, визначаються як предмет теорії судоустрою. Головне же системне питання, на який теорія судоустрою покликана дати відповідь полягає в наступному: визначити яким чином повинні бути збалансовані функції механізму держави, яке повинно бути місце судової функції в цьому комплексі і як повинні бути організовані органи судової функції в державі певного типу з тим, щоб судова функція, досягаючи своєї мети, відповідала необхідному досягненню загальних цілей держави конкретного історичного типу, теоретико-правової форми та ідеологічної (конституційної) моделі щодо попередження та вирішення соціальних конфліктів [84].

Отже, в нашому випадку об'єктами адміністративно-правового регулювання (адміністрування) у сфері судоустрою виступають:

1) правовідносини, що виникають між державними органами і кандидатами на посаду судді. Відносини щодо порядку затвердження на посадах: обрання або призначення, заміщення вакантних посад, тимчасове заміщення, звільнення і тимчасові переміщення, відносини по залученню до особистої дисциплінарної та професійної відповідальності суддів й інших посадових осіб наділених судової або забезпечувальної (розпорядчої) функціями [21]. Для виконання судових функцій, закріплених конституцією, кожен суддя повинен пройти призначення і таким чином стати частиною судової влади. Кожен суддя, який призначається відповідно до Конституції та інших чинних законодавчих актів, таким чином, одержує конституційне підтвердження своїх повноважень та легітимність. Опосередковано це призначення відповідно до конституційних та інших правових норм дає владу і відповідні повноваження окремим суддям застосовувати закон, розроблений законодавчим органом. Легітимність, дана окремому судді його призначенням у відповідності з конституцією та іншими правовими нормами окремої держави, становить «конституційну або формальну легітимність окремого судді» [21, с. 7];

2) відносини між судами та державними органами у процесі їх діяльності. Наприклад, відносини між судами та Кабінетом Міністрів України (далі КМУ), Міністерством юстиції України та їх місцевими органами в процесі виконання останніми організаційного керівництва судами. Так, наприклад, Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх (далі - Міжвідомча координаційна рада) - це тимчасовий консультативно-дорадчий орган КМУ, утворений згідно постанови КМУ від 24 травня 2017 року № 357 з метою запровадження міжінституційної платформи для системного обговорення та вирішення проблемних питань розвитку правосуддя щодо неповнолітніх, прийняття узгоджених рішень, що відповідають інтересам дитини. Діяльність Міжвідомчої координаційної ради координується Міністерством юстиції. Персональний склад затверджується Головою Міжвідомчої координаційної ради - першим заступником Міністра юстиції [99];

3) правовідносини, що пов'язані з відповідальністю суддів перед громадянами або перед органами які їх обрали і підзвітністю їм. Судова влада (як і інші дві гілки державної влади) є органом державної служби. Тому вона повинна звітувати перед народом, якому служить. Судова влада повинна існувати в інтересах верховенства права і тих, хто потребує захисту і справедливості. Таким чином, судова влада стикається з необхідністю демонстрації іншим органам влади і суспільству в цілому застосування влади, повноважень і незалежності, які на неї були покладені. Окремі судді і судова влада в цілому відповідальні на двох рівнях. По-перше, вони відповідальні (в сенсі, описаному вище) перед громадянами, які звертаються до суду за захистом і справедливістю в судовому процесі. По-друге, вони відповідальні (в тому ж сенсі) перед іншими органами державної влади і, через них, перед народом в цілому [21];

4) відносини між судами (різними ланками судової системи). Відносини між судами - це головним чином процесуальні відносини (при касаційному оскарженні, при перегляді вироків і рішень в порядку нагляду, при розмежуванні підсудності). Але є і відносини між судами, що носять організаційні основи судоустрою [84]. Так, наприклад, відносини, що виникають при виконанні Верховним Судом України нагляду за судовою діяльністю нижчестоящих судів, коли цей нагляд здійснюється не у процесуальній формі (забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом; забезпечує апеляційні та місцеві суди методичною інформацією з питань правозастосування; узагальнює судову практику) [125];

5) відносини між судами, прокуратурою і органами розслідування в позапроцесуальних аспектах (спільні наради і обговорення питань посилення боротьби зі злочинністю, поліпшення якості роботи, координації діяльності у виконанні спільних завдань і т.д.) [84]. Наприклад, 10 вересня 2018 року відбулась спільна нарада суддів Вишгородського районного суду Київської області, прокурора Вишгородського відділу Києво-Святошинської місцевої

прокуратури та керівництва Вишгородського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Київській області. На спільній нараді підлягали обговоренню, зокрема наступні питання: а) неявка та причини неявок прокурорів в судові засідання при розгляді кримінальних проваджень на стадії підготовчого та судового розгляду; б) чисельність кримінальних проваджень, де обвинувачених оголошено в розшук та причини тривалості перебування ОРС на виконанні у відділі поліції та якість контролю за таким виконанням відділом прокуратури; в) чисельність та повторність примусового приводу учасників кримінальних проваджень, організація приводу яких покладена на відділ поліції, а контроль на відділ прокуратури. Крім того, особлива увага на нараді була присвячена аналізу та обговоренню питань дотримання учасниками кримінальних проваджень вимог статті 129 Конституції України щодо рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом, та підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором [142].

б) відносини, що виникають з приводу функціонування системи судоустрою. Так, наприклад, Верховний суд України надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою [125];

7) відносини, що виникають з приводу визначення критеріїв, які висуваються до кандидата на посаду судді. На законодавчому рівні визначаються об'єктивні вимоги до особистості судді і його посади (початкові і граничні вимоги до віку щодо займаної посади, рівня розвитку морально-етичних, професійних і загальнотрудовак якостей, психологічного здоров'я, репутації) [84]. Наприклад, відповідно до Кодексу суддівської етики усвідомлюючи значимість своєї місії, з метою зміцнення та підтримки довіри суспільства до судової влади судді України судді зобов'язані демонструвати і пропагувати високі стандарти поведінки, у зв'язку з чим добровільно беруть на себе більш істотні обмеження, пов'язані з дотриманням етичних норм як у поведінці під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій поведінці [126];

8) відносини, що виникають з приводу адміністративно-правового статусу суддівського співтовариства та організації його діяльності, його ролі, функцій та склад, відношення до влади, правової політики і реальні можливості впливу на них, сприяння певним чином на якість і рівень стану правової політики, судової сфери, відносини окремих груп населення та всього суспільства до судових інститутів [84]. Наприклад, відповідно Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суддівське самоврядування в Україні є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів. Крім того, до питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя [125];

9) відносини з внутрішнього устрою державних судових органів та установ. Центральним поняттям зазначеної групи відносин виступає поняття структури суду (або складу суду), який функціонує в межах певної юрисдикції, визначення форми якого утворює предмет таких відносин. Правові інститути цієї групи відносин представлені: а) видами судових інститутів, структурою судів і його підрозділів (засідань, колегій, палат, сесій, нарад, президій, пленумів тощо) наділених судовою та судово-контрольною функціями; б) видами посадових осіб конкретного органу (установи), підрозділами на яких безпосередньо покладено відправлення судової та судово-контрольної функцій (судді, засідателі різних видів, магістрати й інші відомі науці історії держави і права можливі різновиди посадових осіб і одноосібних органів судової влади) [84];

11) відносини щодо формування суду та наділення його юрисдикційними повноваженнями. Види відносин, які входять у вказану групу: а) відносини

щодо географії судоустрою (територіальний поділ); б) публічні відносини щодо підвідомчості публічних справ, а також загальної та спеціальної компетенції окремих судових інститутів (відносини підсудності); в) публічні відносини, які зумовлені визначенням правового положення і наділення повноваженнями конкретних судових структур, визначення розпорядчих повноважень і наділення ними посадових осіб (головуючих в засіданнях, голів судів тощо) і підрозділів судів [84];

12) відносини щодо забезпечення судоустрою. Широкий блок суспільних відносин, що виникають у зв'язку із забезпеченням реалізації судової функції, а також спостереження за станом судової функції і процесом її реалізації. До нього відносяться кілька груп суспільних відносин, таких як: а) публічні відносини з реалізації органами та судовими установами своїх функцій за допомогою другорядних функцій цих же судових органів і установ, а також публічні відносини щодо визначення статусу та складу підрозділів із забезпечувальними функціями (апарату суддів, канцелярії та бюро судових органів, діловодів, поштові служби судових органів тощо); б) публічні відносини з реалізації судовими органами та установами своїх функцій за допомогою забезпечення цієї діяльності державними органами і установами, які є незалежними по відношенню до судових органів та установ, але сприяють ї, тим самим забезпечують, через реалізацію своїх самостійних функцій, досягнення цілей судової функції або попередження девіацій судової функції (відхилень її від належного стану); в) публічні відносини зовнішніх зносин судових органів і установ з органами державної влади та іншими громадськими інститутами з метою забезпечення реалізації загальних функцій держави, спільного вирішення задач, оптимального руху кадрів і ресурсів тощо (фінансування судів, підготовка фахівців, обмін інформацією, узагальнення та аналіз практики, наради з питань поліпшення якості спільної роботи і т.д.) [84];

13) відносини щодо забезпечення та реалізації судової політики. Визначення завдань і цілей судових інститутів (цілі правосуддя, завдання суду) і всієї системи - фундаментальних (постійних), перспективних і актуальних.

Все повинно бути закладено в законах чи інших актах рівня закону про судоустрій. Перспективні та актуальні завдання підлягають корекції з часом шляхом внесення поправок [84].

Отже, судоустрій України - це встановлена на законодавчому рівні система судів, суддів, інших представників системи правосуддя та їх посадових осіб (як суб'єктів державної влади, що зобов'язані на реалізацію основного завдання соціально-орієнтованої держави), що функціонує на керівних засадах верховенства права, які визначають організаційні основи, порядок їх діяльності, повноваження та взаємовідносини із іншими державними та громадськими інституціями.

В свою чергу, відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів», організаційними основами судоустрою в Україні є процедури: а) організації та діяльності судів (наприклад, утворення і ліквідації суду; організація діяльності судів за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності); б) визначення статусу суддів (наприклад, обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад; кваліфікаційні вимоги); в) забезпечення єдності судової практики (наприклад, Верховний Суд України здійснює узагальнення судової практики та контроль за її єдністю); г) забезпечення виконання на території України судових рішень (наприклад, за невиконання судових рішень на законодавчому рівні встановлена юридична відповідальність); д) фінансового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення судоустрою (наприклад, фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України); ж) забезпечення внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування (наприклад, Рада суддів України сприяє створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, забезпечення захисту суддів від втручання в судову діяльність, підвищення професійного рівня суддів та працівників апарату судів, а також підвищення рівня роботи з кадрами у судовій системі).

Організація судоустрою - це найважливіша частина організації життєдіяльності держави, так як діяльність судів знаходиться не тільки в сфері

судової компетенції або чисто юридичної інтересу, але також входить в сферу відповідальності уряду, отже, держави.

Отже, організаційні основи – це головні засади, підґрунтя, провідні принципи та правила якими постійно керуються суб'єкти у процесі своєї життєдіяльності. В свою чергу організаційні основи судоустрою – це провідні засади та принципи, а також правила якими постійно керуються органи державної влади при: формуванні політичного представництва суддів та стратегічного планування; здійсненні контролю за інституційним розвитком та ініціативами судової реформи (правові або організаційні реформи); розподілі ресурсів: визначенні бюджету; призначенням, оцінці і дисциплінарному контролю (в контексті необхідної внутрішньої незалежності) тощо. Якість організації судоустрою залежить від узгоджених, інтегрованих і динамічних зусиль усіх гілок влади.

Таким чином, проведений аналіз організаційних основ судоустрою України дав можливість констатувати наступне:

1) судоустрій та його організація входить у сферу публічних інтересів, а наявність організаційних основ судоустрою, статусу суддів, закріплених у Законі України «Про судоустрій та статус суддів», приписів щодо кваліфікаційних ознак які висуваються до кандидата на посаду судді або кандидатів на адміністративні посади, що містяться в інших нормативно-правових актах, які регулюють організаційні питання судоустрою дає можливість стверджувати саме про адміністративно-правове регулювання організаційних основ судоустрою України;

2) розкриття сутті категорії «судоустрій» в умовах проведення судової реформи є досить актуальним та своєчасним. Не зважаючи на вказану актуальність щодо визначення правової категорії «судоустрою» одностайної думки серед науковців та практиків досі не має. Так при розкритті терміну «судоустрій» використовуються також такі категорії, як «судова система», «система судоустрою», «структура суддів», де а ні «судова система», а ні «судоустрій» не розкриті на законодавчому рівні;

3) ми не погоджуємося із тим, що судоустрій це лише сукупність норм, на нашу думку, це в першу чергу певна система, яка має свої структурні елементи. Також ми не погоджуємося із позицією тих авторів, що визначають судоустрій надто звужено, визначаючи його через структуру суддів. Більш прийнятною є позиція тих науковців, які судоустрій розглядають як систему судів, принципи їх організації, завдання, повноваження, структуру, склад. Однак, вказана концепція також повною мірою не відповідає сьогоденню;

4) організаційні основи – це головні засади, підґрунтя, провідні принципи та правила якими постійно керуються суб'єкти у процесі своєї життєдіяльності. В свою чергу організаційні основи судоустрою – це провідні засади та принципи, а також правила якими постійно керуються органи державної влади при: формуванні політичного представництва суддів та стратегічного планування; здійсненні контролю за інституційним розвитком та ініціативами судової реформи (правові або організаційні реформи); розподілі ресурсів: визначенні бюджету; призначенням, оцінці і дисциплінарному контролю (в контексті необхідної внутрішньої незалежності) тощо. Якість організації судоустрою залежить від узгоджених, інтегрованих і динамічних зусиль усіх гілок влади;

5) під адміністративно-правовим регулюванням (адмініструванням) організації судоустрою України слід розуміти організаційно-розпорядчий владний вплив органів державної влади (публічної адміністрації) на суспільні відносини у сфері судоустрою щодо їх упорядкування, формального законодавчого закріплення, охорони та розвитку, а також на суб'єктів судової діяльності (судоустрою) з метою гарантування належної організації та забезпечення судової влади та здійснення правосуддя в Україні за відсутністю впливу на незалежність суддів;

б) об'єктами адміністративно-правового регулювання у сфері судоустрою виступають суспільні відносини, що виникають: а) між державними органами і кандидатами на посаду судді; б) між судами та державними органами; в) з приводу відповідальності суддів перед громадянами

або перед органами які їх обрали і підзвітністю їм; г) між судами (різними ланками судової системи); д) між судами, прокуратурою і органами розслідування в позапроцесуальних аспектах; ж) з приводу нормативного визначення судоустрою; з) з приводу визначення критеріїв, які висуваються до особистості судді; і) з приводу адміністративно-правового статусу суддівського самоврядування та організації його діяльності; и) з внутрішнього устрою державних судових органів та установ; к) щодо формування суду та наділення його юрисдикційними повноваженнями; л) щодо забезпечення судоустрою; м) щодо забезпечення та реалізації судової політики.

Отже, судоустрій України – це встановлена на законодавчому рівні система судів, суддів, інших представників системи правосуддя та їх посадових осіб (як суб'єктів державної влади, що зобов'язані на реалізацію основного завдання соціально-орієнтованої держави), яка функціонує на керівних засадах верховенства права, щодо організаційних основ, порядку їх діяльності, повноважень та взаємовідносин із іншими державними та громадськими інституціями. З'ясовано, що відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», організаційними основами судоустрою в Україні є принципи, правові засади та процедури щодо: а) організації та діяльності судів; б) визначення статусу суддів; в) забезпечення єдності судової практики; г) забезпечення виконання на території України судових рішень; д) фінансового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення судоустрою; ж) забезпечення внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

1.2. Завдання та функції організації судоустрою в Україні

Як свідчить еволюція людства, судоустрій є соціально необхідним продуктом життєдіяльності суспільства. Будь-яке об'єднання людей з метою створення держави неминуче будуть взаємодіяти між собою, але кожне з них прагне до своєї мети, виконує тільки йому властиві завдання, реалізує тільки свої специфічні функції щодо забезпечення діяльності держави [28].

Право на справедливий суд має комплексну структуру, складається з багатьох елементів, і ототожнення цього права виключно зі справедливою процедурою є не цілком правильним. Зміст права на справедливий суд знаходимо в міжнародних стандартах, серед яких найширше воно розкривається у ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, яка передбачає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, який вирішить суперечку щодо його прав та обов'язків цивільного типу або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Слід зазначити, що право на суд охоплює надзвичайно широке поле різноманітних категорій. Воно стосується як інституційних та організаційних аспектів, так і особливостей здійснення окремих судових процедур [42, с. 132; 64, с. 130; 74].

Таким чином, із вказаного випливає, що право на справедливий суд залежить від багатьох чинників, одним із яких є формально визначені завдання та функції організації судоустрою в Україні.

Необхідно відмітити, що суттєвою особливістю організаційного впливу у сфері забезпечення правосуддя є те, що повноваження управляючого суб'єкта є значно обмеженими (звуженими) порівняно з іншими сферами виконавчо-розпорядчої діяльності. Це зумовлюється конституційним визнанням незалежного статусу суддів як носіїв судової влади (ст. 126 Конституції України). Владна розпорядча діяльність щодо сфери діяльності судів обмежується межами організаційного і матеріального забезпечення процесу відправлення правосуддя, розгляду конкретних кримінальних, цивільних, трудових, адміністративних та інших справ. Можливість застосування певних управлінських дій із боку уповноважених органів і посадових осіб зумовлюється потребами реалізації принципу поділу державної влади, дії механізму стримувань і противаг, недопущення зловживань з боку суддів, а також необхідністю утворення й організації функціонування судів [167, с. 10]. Виконання завдань, які охоплює функція організаційного забезпечення

діяльності судів відповідно до вимог закону, у жодному разі не повинно здійснюватися зі шкодою принципу самостійності судів, незалежності та підлеглості тільки закону суддів і представників народу, котрі беруть участь у здійсненні правосуддя. Сутністю цієї функції є сприяння судам у належному здійсненні ними своїх повноважень, котрими вони наділені як органи судової влади, особливо повноважень у здійсненні правосуддя [156, с. 70].

Отже, функції і завдання організації судоустрою в Україні повинні відповідати, з одного боку, сприянню належного здійснення судами своїх повноважень, а з іншого не створювати умови для впливу на незалежність суддів. І як влучно зазначив І. Петрухін, повноцінна діяльність судів у якості незалежної державної влади є реальною лише за умови справжньої дії принципу поділу державної влади, що унеможлиблює втручання органів державної виконавчої влади у процес з'ясування істини, що відбувається у рамках конкретної судової справи [104, с. 15].

Відповідно до великого тлумачного словника сучасної української мови завдання – це наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи або те, що хочуть здійснити [160]. Таким чином, завдання – це комплекс заходів, які випливають із головної мети і підлягають вирішенню для її досягнення, конкретизують цілі органу і становлять цільову функцію структурного підрозділу [127] або - напрями діяльності, що забезпечують досягнення головної мети функціонування державного органу чи структурного підрозділу [128].

Однак, при виокремленні завдань і функцій які стоять перед різними органами державної влади не завжди можливо чітко відокремити їх один від одного. Так, В. Сердюк, досліджуючи актуальні питання діяльності апаратів вищих спеціалізованих судів, визначає основним завданням апарату вищого спеціалізованого суду організаційно-методичне та інформаційне забезпечення діяльності відповідного вищого судового органу [155, с. 32; 24]. Тобто, автор під завданням апарату суду визначає організаційне забезпечення роботи суду, доповнюючи його інформаційним та методичними різновидами. Однак, на

нашу думку, вказане завдання відповідає організаційним та забезпечувальним функціям, отже, необхідно визначати конкретні види або напрями роботи, що будуть направлені на досягнення поставленої мети та виконання функцій.

Тому, під завданнями організації судоустрою в Україні ми розуміємо законодавчо визначені види діяльності, що необхідно виконати у майбутньому, які відповідають цілям та функціям ефективного адміністрування суддів, судових органів і установ та їх персоналу.

Функція – термін, який має не одне значення. У перекладі з латини *functio* – це виконання, здійснення, а також діяльність, обов’язок, призначення, роль. На відміну від загальних понять права та принципів права, щодо яких сформувались певною мірою усталені погляди сучасних дослідників, поняття функцій ще потребує свого аналізу, а також нових теоретичних і методологічних підходів до свого визначення [13, с. 10]. Загальне визначення поняття «функція» пропонує В. Протасов, який вважає, що функція – це та діяльність, той вплив, які має здійснювати та чи інша система (держава, право, державний орган, наука, теорія й ін.), щоб вирішити поставлені перед нею завдання, досягти своїх цілей [86, с. 27; 15, с. 24; 74].

В адміністративному менеджменті функції управління мають специфічний характер, особливий зміст і можуть здійснюватися самостійно, бути як не пов’язаними між собою, так і безвідривно пов’язаними, більш того, вони взаємно проникають один в одного. Іншими словами, доцільним в адміністративному менеджменту є те, щоб всі функції були об’єднані в єдиний, цілісний процес і відображали основні стадії процесу адміністративного менеджменту. Функція – це відокремлений вид професійної діяльності яка повно і всесторонньо відображає сутність і зміст процесів які здійснюються та формують систему діючих механізмів організації. Серед основних характеристик функцій управління можна виділити наступні: однорідність змісту робіт, які виконуються в рамках однієї функції управління; цільова спрямованість цих робіт; відокремлений комплекс виконуваних завдань. Таким чином, кожна функція повинна представляти певну сферу дії процесу

адміністративного менеджменту, а система управління конкретним об'єктом або видом діяльності у досліджуваному випадку адміністративний менеджмент - це сукупність функцій, пов'язаних єдиним управлінським циклом [27].

В свою чергу, організаційна діяльність є головним елементом систем управління. Функція організації – це процес систематичного коригування багатьох завдань і взаємовідносин між людьми, що їх виконують. Функція організації спрямована на реалізацію визначених на попередньому етапі планів. Організувати – це значить створювати структуру [89, с. 86; 95].

Як визначає Ю. Кіцул, функції органів публічної адміністрації – це провідні напрямки їх діяльності, у яких виражається цільове навантаження та з якими безпосередньо пов'язані обсяг і зміст публічно-владних повноважень, що надаються цим суб'єктам [63, с. 34]. І. Ковбас розкриває функції органів публічного адміністрування через завдання, що закріплюються в нормативно-правових актах і становлять собою встановлений законодавством України взаємопов'язаний комплекс дій посадових осіб органів публічної адміністрації, метою яких є належне забезпечення реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина шляхом якісного надання адміністративних послуг, управління об'єктами державної власності та контрольної діяльності за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами [66, с. 74; 63].

Отже, функціями організації судоустрою виступають провідні напрямки діяльності органів та установ визначених у Законі України «Про судоустрій та статус судів», які покликані забезпечити та підтримувати у належному стані функціонування судової влади.

В Україні діє єдина система забезпечення функціонування судової влади - судів, органів суддівського врядування, інших державних органів та установ системи правосуддя [125]. Органами та установами, які покликані здійснювати функції і завдання організації судоустрою є: Вища рада правосуддя (далі ВРП), Державна судова адміністрація України (далі ДСА), Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі ВККСУ), суддівське самоврядування (Рада суддів

України), апарат суду, Національна школа суддів України, інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що беруть участь в організаційному забезпеченні діяльності судів. Тому завдання і функції організації судоустрою України ми розглянемо крізь визначені у законодавстві завдання і функції вказаних органів і установ.

Вища рада правосуддя - є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [129].

ВРП визначається не лише як орган державної влади, що відповідає за формування суддівського корпусу, але й орган суддівського врядування. Так, відповідно до ст. 126 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суддівське самоврядування є самостійне колективне вирішення суддями певного кола питань для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів [125]. Суддівське самоврядування визнається однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Вказане важливо підкреслити з тієї точки зору, що незалежність судової влади є однією з функцій Вищої ради правосуддя в Україні. Проте в Законі «Про Вищу раду правосуддя» остання визначена як орган суддівського врядування. На відміну від самоврядування, врядування (від поняття «уряд») передбачає певний спосіб організації влади та діяльності державних органів. Тому врядування в контексті Вищої ради правосуддя вжито з тієї точки зору, що остання певним чином організовує діяльність суддівського корпусу (зокрема, бере участь у призначенні їх на посаду, звільненні з посади, участь у притягненні суддів до дисциплінарної відповідальності тощо) [173, с. 134].

Завдання та функції вказаного органу державної влади в Законі України «Про Вищу раду правосуддя» прямо не визначені. Тому із вище зазначеного

статусу ВРП можна припустити, що основним завданням її виступає забезпечення функціонування суддівської влади. Основними функціями є: забезпечувальна, фінансово-розпорядницька, контрольна, інформаційно-комунікативна, нормативно-методична.

Завдання та функції ДСА визначені у «Положенні про Державну судову адміністрацію України», затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року № 141/0/15-19.

Функції Державної судової адміністрації як органу публічного адміністрування – це основні напрямки, відображені в її діяльності через установлені відповідним законодавством завдання, для досягнення конкретних цілей публічної адміністрації, а саме якісного надання адміністративних послуг, управління діяльністю підпорядкованих суб'єктів, а також забезпечення органів судової влади для належного захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [74].

Основними завданнями ДСА України є: 1) організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, установлених законом; 2) забезпечення належних умов діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених законом; 3) забезпечення виконання рішень про утворення чи припинення (ліквідацію) судів у межах повноважень, визначених законом [106].

Таким чином, завдання ДСА можна сформулювати як створення належних організаційних і матеріальних (фінансових) умов для задоволення потреб судової гілки влади, а також здійснення внутрішньої діяльності, пов'язаної з організацією самої адміністрації; забезпечення діяльності судів і суддів (зокрема організаційної роботи судів, здійснення матеріально-технічного забезпечення суддів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України, органів суддівського самоврядування та обслуговування Ради суддів України); здійснення адміністративної сервісної

діяльності щодо надання громадянам та іншим особам послуг у системі судової влади [74].

Вища кваліфікаційна комісія суддів України є державним колегіальним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України. Відповідно до вказаних у Законі України «Про судочинство та статус суддів» повноважень виконує наступні завдання: 1) веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі вакантних; 2) проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит; 3) вносить до Вищої ради правосуддя рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді; 4) вносить рекомендацію про переведення судді відповідно до цього Закону, крім переведення як дисциплінарної санкції; 5) визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України; 6) затверджує за погодженням з Вищою радою правосуддя форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді; 6⁻¹) розробляє та подає на затвердження Вищій раді правосуддя проекти порядку складення відбіркового іспиту та методики оцінювання його результатів, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядку та методології кваліфікаційного оцінювання, порядку формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді); 7) проводить кваліфікаційне оцінювання; 8) забезпечує ведення суддівського досьє, досьє кандидата на посаду судді; 9) бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, у тому числі встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром, реципієнтом міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і

міжнародних фінансових організацій; 10) здійснює інші повноваження, визначені законом [125].

Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування - самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями. Яке є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів. До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя [125].

До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо: 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; 2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист професійних інтересів суддів, у тому числі захист від втручання в їхню діяльність; 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення; 4) обрання суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом; 5) призначення суддів Конституційного Суду України; 6) обрання суддів до складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в порядку, встановленому законом (ст. 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [45].

Організаційними формами суддівського самоврядування є: збори суддів, Рада суддів України та з'їзд суддів України.

Збори суддів: 1) обговорюють питання щодо внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату суду та приймають з цих питань рішення, що є обов'язковими для суддів та працівників цього суду; 2) визначають спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ; 3)

визначають рівень навантаження на суддів відповідного суду з урахуванням виконання ними адміністративних або інших обов'язків; 4) заслуховують звіти суддів, які обіймають адміністративні посади в цьому суді, та керівника апарату суду; 5) звертаються з поданням про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, прокурора, посадової особи органу державної влади чи органу місцевого самоврядування за вчинення дій або бездіяльності, що порушують гарантії незалежності суду та судді; 6) здійснюють інші повноваження, визначені законодавством [125].

Рада суддів є вищим органом суддівського самоврядування, яка: організовує виконання рішень з'їзду суддів України, здійснює контроль за їх виконанням, вирішує питання внутрішньої діяльності судів та питання про скликання з'їзду; сприяє створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утвердження незалежності та авторитету суду, забезпечення захисту суддів від втручання в судову діяльність, підвищення професійного рівня суддів та працівників апарату судів, а також підвищення рівня роботи з кадрами у судовій системі [107].

В свою чергу – вищий орган суддівського самоврядування з'їзд суддів: 1) заслуховує звіти Ради суддів України про виконання завдань органів суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан організаційного та фінансового забезпечення діяльності судів; 2) заслуховує інформацію Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про її діяльність; 3) заслуховує інформацію Голови Державної судової адміністрації України про її діяльність, зокрема щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів судової влади; 4) призначає суддів Конституційного Суду України відповідно до Конституції і законів України; 5) обирає членів Вищої ради правосуддя та приймає рішення про звільнення їх з посади члена Вищої ради правосуддя відповідно до Конституції і законів України; 7) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів державної влади та їх посадових осіб; 8)

обирає Раду суддів України; 9) розглядає інші питання суддівського самоврядування відповідно до закону [125].

Отже, аналіз повноважень та напрямів діяльності органів суддівського самоврядування дає змогу констатувати, що основними функціями є: контрольна, представницька, забезпечувальна, кадрова тощо.

Організація судоустрою, а саме організаційне забезпечення роботи суду є одним із завдань апарату суду. В «Типовому положенні про апарат суду» [120] затвердженому наказом Державної судової адміністрації України від 08.02.2019 р. № 131 визначено 53 основних функцій.

Аналіз визначених у наказі функцій та повноважень апарату суду дає змогу умовно виокремити напрями діяльності та об'єднати їх у три групи, а саме: 1) організаційне забезпечення у вузькому трактуванні (діяльність виключно з оптимізації робочого процесу); 2) організаційне забезпечення в широкому трактуванні (забезпечення організаційного обслуговування з реалізації функцій, що стоять перед конкретною судовою установою, зокрема надання допоміжних послуг суддівському корпусу); 3) реалізація самостійних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового, технічного, допоміжного та іншого характеру. Фактично законодавцем реалізація вищеперерахованих самостійних заходів покладена в основу трактування терміна організаційного забезпечення суду в широкому розумінні, тобто як сукупність різнорідних заходів, що в результаті забезпечують реалізацію функцій судової установи; створюють умови для відправлення правосуддя та надання судово-адміністративних послуг зацікавленим особам [24, с. 92].

Аналізуючи функції, що стоять перед судом, можна виділити наступні завдання, які стоять перед апаратом суду та його працівниками щодо здійснення належної організації судоустрою в Україні: 1) загальна організаційна діяльність – полягає у створенні належних умов діяльності суду для ефективного виконання суддями та працівниками апарату суду покладених на них повноважень та посадових обов'язків і пов'язана з виконанням наказів і

розпоряджень голови суду та його заступників, наказів і розпоряджень керівника апарату та його заступників, плануванням роботи суду, забезпеченням виконання планів роботи, організацією прийому громадян та розглядом їх пропозицій, заяв і скарг, розробленням проектів відповідних актів стосовно організаційної та внутрішньої діяльності суду; організацією та проведенням судових засідань, робочих нарад, міжнародних зустрічей, прес-конференцій та інших заходів [120] тощо; 2) документальне та інформаційно-технічне забезпечення: а) здійснює організаційне, інформаційно-довідкове й документальне забезпечення підготовки справ і матеріалів для розгляду суддями, забезпечує ведення журналів (протоколів) судового засідання, фіксування судового процесу (судових засідань) технічними засобами, проведення відеоконференцій, забезпечує надсилання адресатам в установленому порядку копій судових рішень, а також судових повідомлень, повісток і викликів, організовує та забезпечує ведення діловодства в суді, забезпечує підготовку й складання документів відповідно до інструкції з діловодства в суді, інших актів законодавства України [120]; б) забезпечує впровадження передових технологій оброблення документів, ознайомлення суддів і працівників суду з новелами законодавства та їх тиражування; в) реалізовує практичне впровадження в діяльність суду новітнього програмного забезпечення, нових функціоналів Автоматичної системи документообігу суду та Єдиної інформаційної телекомунікаційної системи. Забезпечує навчання серед працівників суду щодо впровадження в практичну діяльність підсистеми «Електронний суд»; 3) кадрове забезпечення: забезпечує роботу з кадрами апарату суду та ведення кадрового діловодства суду; забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної служби з питань управління персоналом суду; здійснює добір персоналу суду; забезпечує організацію заходів з підвищення рівня професійної компетентності персоналу суду; здійснює документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення; здійснює аналітично-консультативне забезпечення роботи керівника державної служби в суді з питань управління

персоналом і вносить йому відповідні пропозиції щодо вдосконалення роботи з персоналом суду [175]; 4) матеріально-технічне забезпечення, що полягає в забезпеченні у взаємодії з Державною судовою адміністрацією України та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України суддів та працівників апарату суду потрібними технічними засобами, комп'ютерною та іншою оргтехнікою [175], а також канцелярськими товарами й іншими матеріальними засобами, засобами поштового та телекомунікаційного зв'язку, здійснення господарського обслуговування адміністративної будівлі суду та прилеглої території, а також охорони приміщення суду та забезпечення засобами для здійснення пропускнуго режиму та охорони суду [24].

Належна професійна підготовка кандидатів на посаду судді та суддів є неодмінною умовою здійснення компетентного судочинства. Така підготовка є також гарантією незалежності та безсторонності суддів, важливою умовою поважного ставлення суспільства до судової влади [118]. Тому, Національна школа суддів України покликана опікуватися питаннями модернізації підготовки висококваліфікованих суддівських кадрів. Цей процес за змістом був спрямований на забезпечення принципу верховенства права під час здійснення правосуддя, своєчасне реагування на зміни в законодавстві, зокрема процесуальному, практиці національних судів та Європейського суду з прав людини. За формою він був направлений на досягнення безперервності в підготовці, а також якнайширше на застосування інтерактивних методів у навчанні, максимальне врахування освітніх прагнень суддівського корпусу [55, с. 60].

НШСУ як державної установи із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя та здійснює науково-дослідну діяльність, до суддівської освіти як засобу/основи підвищення довіри суспільства до суду, підвищення якості судівництва та утвердження верховенства права, забезпечення кожного права на справедливий судовий розгляд незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону.

Основні завдання НШСУ викладені у ст. 105 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», до таких відносяться здійснення: 1) спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді; 2) підготовки суддів, у тому числі обраних на адміністративні посади в судах; 3) періодичного навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації; 4) проведення курсів навчання, визначених кваліфікаційним або дисциплінарним органом, для підвищення кваліфікації суддів, які тимчасово відсторонені від здійснення правосуддя; 5) підготовки працівників апаратів судів та підвищення рівня їхньої кваліфікації; 6) проведення наукових досліджень з питань удосконалення судового устрою, статусу суддів і судочинства; 7) вивчення міжнародного досвіду організації та діяльності судів; 8) науково-методичного забезпечення діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя [125].

Від створення і початку діяльності до сьогодні суддівська освіта пройшла шлях докорінної модернізації. Розроблена у 2014 році та впроваджена протягом шести років Концепція національних стандартів суддівської освіти, яка закріпила основні вимоги до змісту та організації проведення навчальних заходів для суддів і кандидатів на посаду судді у НШСУ та реалізація Стратегії розвитку Національної школи суддів України на 2016-2020 роки сприяли досягненню поставлених цілей і завдань щодо підвищення професійного рівня розвитку суддів та інституційного розвитку установи [165].

Враховуючи основні напрями діяльності Національної школи суддів України, а також ті завдання, що покладаються на неї Законом України «Про судоустрій і статус суддів», С. Николайчук пропонує функції діяльності Національної школи суддів України доцільно згрупувати у два блоки: 1) загальні (внутрішньо-організаційні) функції Національної школи суддів України, як юридичної особи публічного права (організація діяльності; фінансово-господарська; нормативне регулювання; кадрове забезпечення; аналіз та прогнозування; планування; облік; контроль); 2) спеціальні функції Національної школи суддів України, як державної установи зі спеціальним статусом, що забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для судової

системи та здійснює науководослідну діяльність: 1) підготовка висококваліфікованих кадрів для судової системи; 2) здійснення науководослідної діяльності. Далі автор визначає, що під функцією організації діяльності слід розуміти цілеспрямований вплив суб'єкта управління (Ректора та Ректорату Національної школи суддів України) на об'єкт управління (колектив, структурні підрозділи Національної школи суддів України) для створення сприятливих умов функціонування, діяльності, взаємодії щодо виконання покладених на НШСУ завдань та функцій. Тобто організаційна діяльність є по-суті головним елементом систем управління Національною школою суддів України [95].

Враховуючи карантинні обмеження, з якими Україна та інші країни світу стикнулися за минулий рік, необхідно зазначити про актуальність діджиталізації організації судоустрою.

Так, наприклад, зважаючи на вказані обмеження, інформаційна політика НШСУ у цей період зосереджувалася на висвітленні дистанційних заходів з розробки навчальних курсів, спрямованих на проведення спеціальної підготовки в майбутньому, та обумовлювалася зростанням уваги суспільства і засобів масової інформації до діяльності установи у зв'язку з проведенням онлайн підготовки суддів Верховного Суду та Вищого антикорупційного суду України. Водночас, відбулося суттєве збільшення кількості інформаційних продуктів. Так, за 2020 рік на офіційному сайті Національної школи суддів України було розміщено понад 2200 інформаційних повідомлень про заходи з підготовки суддів, спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, підготовки працівників апаратів судів, новації в діяльності установи, події за участі керівництва Школи, важливі факти й матеріали щодо суддівської освіти та кваліфікації. Стали постійними рубрики «На допомогу викладачу (тренеру)», «Щоденник спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді», «План основних заходів Національної школи суддів України» на поточний тиждень. У 2020 році, до початку тимчасового обмеження роботи у зв'язку з карантинними заходами, усі структурні підрозділи установи в місті Києві користувалися

програмою електронного документообігу «Канцелярія», яка дозволяє швидкий доступ до електронних версій документів і здійснення контролю за їх виконанням [55, с. 59].

Таким чином, враховуючи сучасні реалії, розвиток законодавства та національної судової практики, адаптація кращих європейських стандартів та освітні запити і потреби суддівського корпусу передбачають необхідність подальшого удосконалення суддівської освіти. На сьогодні ключовим завданням є розширення тематики та варіативності форм навчальних продуктів, гнучкості та динамізму у їх використанні, вироблення навичок навчання та викладання в дистанційному режимі та форматі онлайн, удосконалення тренінгових та альтернативних форм та методів навчання суддів, зокрема щодо права суддів обрати тренінг залежно від своїх потреб, на основі вже існуючого досвіду та з врахуванням тенденцій і темпів розвитку освітніх інновацій, процесів глобалізації та розвитку інформаційного суспільства [165].

Отже, на сучасному етапі при формуванні завдань і функцій судоустрою України повинно враховуватися те, що перехід до цифрового документообігу та надання онлайн послуг стає більш актуальним та необхідним поряд із цифровізацією судочинства.

З метою організації забезпечення охорони та підтримання порядку в судді припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу створена Служба судової охорони. Основним завданням якої є: 1) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів; 2) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вживає заходів до припинення проявів неповаги до суду; 3) здійснює заходи з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких

приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього; 4) здійснює заходи із запобігання загрозам особистій безпеці суддів, членів їх сімей, працівників суду, а також у суді - учасників судового процесу, виявлення та нейтралізації таких загроз; вживає у разі надходження від судді відповідної заяви необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї; 5) реагує в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані із посяганням на суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу [125].

Отже, із вказаних завдань можна припустити, що основна функція в організації судоустрою аналізованого державного органу є охоронна.

Використовуючи вищезазначений понятійний апарат та чинне законодавство визначимо основні функції та завдання організації судоустрою в Україні, які ми для кращої наочності розмістили у вигляді таблиці.

Функції організації судоустрою	Завдання з реалізації функцій організації судоустрою
<p>Нормативно-проектувальна функція спрямована на організацію діяльності із створення та погодження проектів документів та внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів</p>	<p>1. Розробка нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення. 2. Розробка проектів установчих документів підприємств, установ і організації. 3. Формування стратегії розвитку та розробка програм діяльності судової влади. 4. Розроблення правил внутрішнього трудового розпорядку, посадових інструкцій. 5. Встановлення організаційних, економічних, технологічних, технічних і етичних норм та нормативів.</p>

<p>Розпорядча функція полягає у формуванні організаційної структури та розподілі повноважень, обов'язків і відповідальності між структурними ланками судової гілки влади в Україні</p>	<p>1. Встановлення форм взаємовідносин адміністративної служби з іншими структурними підрозділами 2. Формування кадрової політики. 3. Організація кадрового забезпечення, форм та методів роботи з персоналом. 4. Організація інформаційно-комунікативного забезпечення діяльності організації [27].</p>
<p>Управлінська функція сприяє визначенню напрямів діяльності таких органів та організації їх управлінських процедур</p>	<p>1. Визначення та коригування цілей діяльності. 2. Розробка поточних та оперативних планів діяльності судових установ та органів та структурних підрозділів; планів роботи персоналу на підставі переліку робіт. 3. Розробка та затвердження графіків та термінів виконання робіт. 4. Організація роботи з документами, що знаходяться в документообігу. 5. Організація забезпечення умов ефективної та безпечної праці на робочих місцях [27]. 6. Організація обслуговування діяльності суду.</p>
<p>Виконавська функція спрямована на втілення поставленої мети – належного забезпечення організації судоустрою</p>	<p>1. Здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення організації та її структурних підрозділів. 2. Забезпечення дотримання правових та етичних норм, повноважень у</p>

	<p>діяльності. 3. Забезпечення ефективності виконання завдань. 4. Ведення організаційно-розпорядчої документації. 5. Реалізація заходів щодо зміцнення трудової і виробничої дисципліни 6. Забезпечення своєчасного подання та підготовку звітностей про виконання планових показників. 7. Створення належного морально-психологічного клімату при здійсненні спільної діяльності [27].</p>
<p>Контрольна функція полягає у здійсненні зовнішнього та внутрішнього контролю за організаційною діяльністю судових органів і установ та їх структурних підрозділів в позапроцесуальному порядку</p>	<p>1. Моніторинг реалізації обраної стратегії. 2. Контроль за: результатами здійснення кадрової політики; дотриманням трудової і виконавської дисципліни; дотриманням своєчасності та повноти надання фінансової та іншої законодавчо встановленої звітності; прозорістю інформаційного висвітлення діяльності; діяльністю адміністративної служби (адміністративний аудит); дотриманням вимог безпеки праці та санітарно-гігієнічних вимог [27]; за своєчасним розглядом подань, скарг та інших звернень.</p>
<p>Координаційна функція полягає у визначені способів, форм взаємодії та</p>	<p>1. Здійснення інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром</p>

підпорядкованості органів судової влади	судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань 2. Формування інформаційно-комунікативної інфраструктури судів. 4. Регулювання інформаційно-аналітичної роботи. 5. Здійснення заходів щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами.
Фінансово-розпорядча функція полягає у фінансово-господарській діяльності щодо забезпечення та шляхом розпорядження державними коштами	1. Організація управління об'єктами державної власності.

Таблиця 1.

Отже, чітке визначення на законодавчому рівні завдань та функцій організації судоустрою в Україні забезпечить впорядкування його структури і взаємодію елементів які входять в його систему з метою зниження невизначеності, а також підвищення ефективності використання ресурсів і часу, а в майбутньому сприятиме належному забезпеченню відправленню правосуддя.

Таким чином, проведений аналіз чинного законодавства та теоретичних напрацювань вчених з різних галузей дало змогу виокремити завдання та функції організації судоустрою в Україні та прийти до наступних висновків:

- 1) право на справедливий суд залежить від багатьох чинників, одним із яких є завдання та функції організації судоустрою в Україні;
- 2) органами та установами, які покликані здійснювати функції і завдання організації судоустрою є: Вища рада правосуддя (далі ВРП), Державна судова адміністрація України (далі ДСА), Вища кваліфікаційна комісія судів

України (далі ВККСУ), суддівське самоврядування (Рада суддів України), апарат суду, Національна школа суддів України, інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що беруть участь в організаційному забезпеченні діяльності судів;

3) завдання та функції вказаного органу державної влади в Законі України «Про Вищу раду правосуддя» прямо не визначені. Тому із вище зазначеного статусу ВРП можна припустити, що основним завданням її виступає забезпечення функціонування суддівської влади. Основними функціями є: забезпечувальна, фінансово-розпорядницька, контрольна, інформаційно-комунікативна, нормативно-методична;

4) під завданнями організації судоустрою в Україні ми розуміємо законодавчо визначені види діяльності, що необхідно виконати у майбутньому, які відповідають цілям та функціям ефективного адміністрування суддів, судових органів і установ та їх персоналу, а під функціями - провідні напрямки діяльності органів та установ визначених у Законі України «Про судоустрій та статус судів», які покликані забезпечити та підтримувати у належному стані функціонування судової влади; дістало подальшого розвитку;

5) враховуючи карантинні обмеження, з якими Україна та інші країни світу стикнулися за минулий рік, необхідно зазначити про актуальність діджиталізації організації судоустрою. на сучасному етапі при формуванні завдань і функцій судоустрою України повинно враховуватися те, що перехід до цифрового документообігу та надання онлайн послуг стає більш актуальним та необхідним поряд із цифровізацією судочинства.

Отже, функції і завдання організації судоустрою в Україні повинні відповідати, з одного боку, сприянню належного здійснення суддями своїх повноважень, а з іншого – не створювати умови для протиправного впливу на них. Акцентовано, що при виокремленні завдань і функцій які стоять перед різними органами державної влади не завжди можливо чітко відокремити їх один від одного, а тому основними функціями та завданнями організації судоустрою в Україні визначено такі: 1) нормативно-проектувальна функція,

що спрямована на організацію діяльності із створення та погодження проектів документів та внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів; 2) розпорядча функція, яка полягає у формуванні організаційної структури та розподілі повноважень, обов'язків і відповідальності між структурними ланками судової гілки влади в Україні; 3) управлінська функція, що сприяє визначенню напрямів діяльності таких органів та організації їх управлінських процедур; 4) координаційна функція яка полягає у визначенні способів, форм взаємодії та підпорядкованості органів судової влади; 5) забезпечувальна функція, що сприяє створенню умов для належного розвитку та ефективного відправлення правосуддя в Україні.

1.3. Система організації судоустрою в Україні: поняття, види та особливості забезпечення

Конституцією України гарантовано судовий захист прав і свобод людини та громадянина. Юрисдикцію судів поширено на всі правовідносини, що виникають у державі, та визначено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Конституційними нормами статус судів піднесено на якісно новий рівень, остаточно закріплено принцип незалежності судової влади. Одним із стратегічних завдань розвитку державності в Україні є здійснення судово-правової реформи, яка передбачає становлення незалежної судової гілки влади. Основні напрями державної політики щодо проведення судової реформи знайшли своє відображення у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», яким врегульовано питання щодо організації діяльності судової влади, відправлення правосуддя, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування, загальний порядок забезпечення діяльності судів. Реформування судової влади та судової системи має на меті створення умов для забезпечення реального захисту прав і свобод людини та громадянина, при цьому потребує урахування основних принципів Європейської хартії про статус суддів 1998 року стосовно підготовки, добору, призначення, підвищення по службі, захисту соціальних інтересів суддівських кадрів [130; 147].

Те, що тема судової реформи є сьогодні надзвичайно актуальною зумовлено насамперед двома чинниками. По-перше – очевидною необхідністю зміцнювати захист прав і свобод українських громадян відповідно до Конституції України та міжнародних документів, які є частиною національного українського законодавства, – зокрема, Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Європейської конвенції з прав людини. Сьогодні громадянські, політичні, соціально-економічні та інші права громадян України не є достатньою мірою захищені – про це свідчать, наприклад, перші місця України серед країн Ради Європи за кількістю звернень громадян до Європейського суду з прав людини та кількістю рішень цієї судової інституції, винесених не на користь української держави. По-друге – неоднозначними наслідками судової реформи, її критичними оцінками з боку як міжнародних організацій, авторитетних зарубіжних експертів, так і з боку багатьох вітчизняних фахівців, суддів, правозахисників, громадських організацій, нарешті – українських громадян, яким доводилося стикатися з судовою системою і які не побачили відчутних змін на краще в їх діяльності після ряду проведених змін [171].

Отже, аналіз системи організації судоустрою в Україні, її поняття, види та особливості забезпечення в умовах проведення судової реформи потребує більш детального аналізу та системного підходу.

Система - це набір взаємопов'язаних і взаємозв'язаних частин, складених у такому порядку, що дозволяє відтворити ціле. Унікальною характеристикою при розгляді систем є внутрішні відносини між частинами. Кожна система характеризується як диференціацією, так і інтеграцією. У системі використовуються різноманітні спеціалізовані функції. Кожна частина організації виконує свої визначені функції. У той же час для підтримування окремих частин в одному організмі і формування завершеного цілого в кожній системі здійснюється процес інтеграції. В системі організації ця інтеграція звичайно досягається координацією рівнів ієрархії, прямим спостереженням, правилами, процедурами, курсом дій. Тому кожна система вимагає поділу для

того, щоб визначити її складові частини. Поряд з цим є необхідність і в інтеграції, щоб створити умови, за яких система не розпадеться на незалежні одиниці. Хоча система організації, створена з частин чи складених елементів, самі є підсистемами в рамках більш великої системи. Існують не тільки системи, але й підсистеми і над-системи. Класифікація цих понять залежить від особливостей предмета аналізу. При цьому ціле не є простою сумою частин, оскільки систему варто розглядати як єдність [98].

Отже, будь-яка система складається з елементів або структур, які повинні з одного боку бути відокремленими один від одного, а з іншого бути інтегрованими та утворювати єдність системи.

На попередньому етапі нашого дослідження ми визначили основні функції та завдання організації судоустрою. Щодо системи організації судоустрою, яка покликана реалізувати функції шляхом виконання поставлених завдань, то необхідно зазначити, що в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» використовується інше словосполучення – «організаційні основи судоустрою». Однак «система організації судоустрою» та «організаційні основи судоустрою» відмінні один від одного.

Так, під організаційними основами розуміють все те, що визначає форму діяльності в найбільш широкому смислі цього терміну. Зрозуміло, що форма і зміст будь-якого процесу знаходяться у нерозривній єдності, а тому при розгляді тих чи інших аспектів організації вітчизняної системи організації судоустрою ми будемо прагнути знайти змістовні детермінанти змін, які вже зараз є чи запрограмовані в майбутньому[96].

Що стосується системи організації, то наприклад, під системою організації повітряного руху (Air Traffic Management System) розуміють частину аеронавігаційної системи, яка складається з наземних та повітряних компонентів організації повітряного руху, крім вказаного вона включає також людські ресурси, процедури та обладнання (технічні засоби та програмне забезпечення), направлені на реалізацію завдань з організації повітряного руху, а також передбачає наявність підтримки систем зв'язку, навігації та

спостереження [131]. В свою чергу Закон України від 14.07.2020 р. № 768-IX «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» під онлайн-системою організації та проведення азартних ігор (онлайн-система) визначає сукупність технічних, програмних та програмно-апаратних засобів, що забезпечує (у тому числі в мережі Інтернет) організацію та проведення азартних ігор, збір даних про прийняті ставки, їх облік та реєстрацію, визначення, облік та виплату виграшів (призів), а також здійснення інших операцій, пов'язаних з організацією та проведенням азартних ігор, та зберігання відповідної інформації [132].

Тобто, можна припустити, що систему організації судоустрою складає сукупність визначених державою ресурсів (фінансових, матеріальних, технічних, інформаційних, управлінських, кадрових тощо), які направлені на забезпечення реалізації функцій і завдань судоустрою та підтримки його у належному стані.

В свою чергу, характеризуючи поняття та види організаційного забезпечення судоустрою, необхідно виходити з того, що поняття «організаційне забезпечення» та «організаційне управління» також не є тотожними. За своїм змістом поняття «організаційне забезпечення» є ширшим за «організаційне керівництво». Останнє входить до структури першого, яке, крім цього, містить ще інформаційні, матеріально-технічні та інші організаційні заходи. Водночас не слід ототожнювати поняття «судове управління» та «організаційне керівництво», які співвідносяться як загальне й конкретне [11, с. 40]. Слід уточнити, що поняттєвий апарат для характеристики сфери забезпечення судів сьогодні не сформований. Зміст і межі поняття забезпечення судів залишаються доволі гнучкими. Найчастіше сюди включають заходи, пов'язані з фінансовим, матеріально-технічним, кадровим забезпеченням діяльності суду. У російській літературі кінця XIX – початку XX сторіч таку діяльність називали судовим управлінням [180]. Був час, коли вживалися також такі терміни як «організаційне керівництво», «організаційне управління» [161]. У сучасній літературі й законодавстві прижився термін «організаційне

забезпечення» [61; 96]. Наприклад, О. Безпалова та Д. Мандичев [11] виділяють такі ознаки організаційного забезпечення діяльності господарських судів: 1) є одним з елементів судового управління, тобто за своєю сутністю – управлінським процесом; 2) здійснюється як судьями господарських судів, які обіймають адміністративні посади, так і іншими внутрішніми й зовнішніми відносно судової системи суб'єктами; 3) метою забезпечення завжди виступає створення належних організаційних умов для здійснення правосуддя в господарському судочинстві; 4) межі, механізм і порядок організаційного забезпечення визначається в законодавчих актах, а питання внутрішньої організації діяльності господарських судів можуть розв'язувати органи суддівського самоврядування; 5) його структуру складають різні організаційні дії, які утворюють окремі види організаційного забезпечення [11, с. 42; 16].

Стаття 130 Конституції України встановлює, що «держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя» [68]. Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» визначає, що забезпечення функціонування судової влади передбачає: 1) окреме визначення в Державному бюджеті України видатків на утримання судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного й незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону; 2) законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судів; 3) гарантування достатнього рівня соціального забезпечення суддів. Видатки на утримання судів визначаються з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя [125].

Таким чином, створити систему організації судочинства та її забезпечити – це конституційний обов'язок держави. А органи які покликані цей обов'язок виконати є: Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України й Національна школа суддів України, інші органи державної влади й органи місцевого самоврядування.

Аналіз чинного законодавства дав змогу стверджувати, що система організації судоустрою в Україні складається із певних видів, ними є: 1) організаційно-кадрове; 2) матеріально-технічне; 3) наукове; 4) інформаційно-аналітичне; 5) нормативно-правове; 6) фінансове.

Всі вказані види мають свої особливості забезпечення, які ми коротко проаналізуємо.

Організаційно-кадрове забезпечення судоустрою полягає у формуванні висококваліфікованого суддівського корпусу, кадрового резерву, утворення і запровадження системи професійної підготовки та перепідготовки суддів і працівників апарату судів.

Належна професійна підготовка кандидатів на посаду судді та суддів є неодмінною умовою здійснення компетентного судочинства. Така підготовка є також гарантією незалежності та безсторонності суддів, важливою умовою поважного ставлення суспільства до судової влади. Для реалізації кадрової політики створена Національна школа суддів України, яка розробила Концепцію національних стандартів суддівської освіти в Україні [75].

НШСУ з метою організації та здійснення співпраці з іншими органами та установами, що опікуються проблемами судоустрою укладає різні нормативно-правові акти. Співпраця відбувається на основі взаємного обміну інформацією і досвідом у рамках проведення спільних науковопрактичних заходів (круглих столів, конференцій, тренінгів тощо) [88]. Як приклад можна навести наступні нормативно-правові акти, які НШСУ підписала останнім часом: Меморандум про співробітництво між Тренінговим центром прокурорів України та Національною школою судців України; Меморандум про співпрацю між Національною школою суддів України та Службою судової охорони; Меморандум про співпрацю між Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торговопромисловій палаті України та Національною школою суддів України; Договір про співробітництво між Національною школою суддів України та Державним навчально-науковим закладом післядипломної освіти «Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при Міністерстві

закордонних справ»; Меморандуму про співпрацю між Національною школою суддів України та Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності Національної академії правових наук України; Меморандум про співпрацю між Національною школою суддів України та Національним агентством з питань запобігання корупції; Меморандум про співпрацю між Національною школою суддів України та Національною академією прокуратури України тощо [43].

Однак на всі зусилля щодо підготовки кандидатів на посаду суддів, перевантаженість суддів залишилася одною з основних проблем, що впливає на ефективність роботи суддів і потребує невідкладного вирішення [130]. Щодо запровадження ДАСУ повноцінного уніфікованого обліку судового навантаження для судів усіх інстанцій та юрисдикцій з розробленням відповідних методик, то роботу вже розпочато. На виконання рішення XV чергового з'їзду суддів України Державна судова адміністрація України за підтримки Проекту USAID «Справедливе правосуддя» із залученням міжнародних експертів здійснює заходи щодо проведення дослідження з вимірювання навантаження на суддів та визначення граничної чисельності суддів у судах. На сьогодні триває узагальнення експертами отриманих результатів [57].

Матеріально-технічне забезпечення організації судоустрою полягає у діяльності державних органів щодо створення належних умов для роботи усіх структурних елементів судоустрою.

Одним з негативних факторів, що унеможливають успішне завершення судово-правової реформи, є незадовільний стан приміщень судів, які б відповідали вимогам щодо здійснення судочинства, та недостатнє забезпечення технічними засобами фіксування судових засідань, комп'ютерної, копіювальної техніки тощо. Незважаючи на ряд рішень, прийнятих Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України для виправлення становища, що склалося, переважна більшість судів розміщується в приміщеннях, у яких неможливо створити належні умови для відправлення правосуддя. У судах відсутні приміщення, зокрема немає достатньої кількості

залів судових засідань, нарадчих кімнат, приміщень для конвою та підсудних, судових розпорядників, кімнат для прокурорів і адвокатів, свідків, що перешкоджає розгляду належним чином справ. Тому з об'єктивних причин у багатьох випадках розгляд справ відкладається, що призводить до тяганини та порушення прав і законних інтересів громадян. Непоодинокі випадки, коли утвореним в результаті проведення судово-правової реформи судам не виділені службові приміщення, що унеможлиблює здійснення подальших заходів, пов'язаних з реформуванням [133].

Крім зазначеного до матеріально-технічного забезпечення організації судоустрою відноситься і забезпечення судових установ та органів не тільки відповідними площами, а площами з ефективним обладнанням для економії енергоресурсів. Так наприклад, Рахункова палата рекомендувала з метою економії бюджетних коштів на оренду приміщень та створення належних умов для роботи спільно з Державною судовою адміністрацією вирішити питання забезпечення НШСУ необхідними площами; запровадити здійснення аналізу та контролю за заходами з енергозбереження на підставі натуральних показників; розглянути питання про встановлення приладу обліку тепла в будівлі, в якій розміщується центральний офіс НШСУ, для здійснення оплати витрат за теплопостачання на підставі показників лічильника [51].

Таким чином, проблеми матеріально-технічного забезпечення судів переважно пов'язані із незабезпеченням судів у достатній кількості автоматизованими системами документообігу, службовими приміщеннями, обладнанням, таким як комп'ютери, сервери, охоронна сигналізація тощо [191].

Наукове забезпечення організації судоустрою полягає у проведенні наукових досліджень з питань оптимізації організації судоустрою, аналізу чинного законодавства та розроблення проектів щодо реформування судоустрою та надання рекомендацій.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та «Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді» [117] яке затверджене Постановою Пленуму Верховного Суду 02.02.2018 р. № 1, для

підготовки наукових висновків з питань діяльності Верховного Суду, що потребують наукового забезпечення при Верховному Суді України створюється дорадчий орган Науково-консультативна рада із провідних науковців.

До повноважень Науково-консультативної ради належать: підготовка наукових висновків щодо тлумачення та застосування норм права; участь у підготовці проектів узагальнень практики застосування судами норм матеріального і процесуального права з метою забезпечення їх однакового застосування під час розгляду справ; попередній розгляд проектів постанов Пленуму Верховного Суду щодо надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування судами законодавства України під час розгляду справ; попередній розгляд проектів висновків Пленуму Верховного Суду щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою України; попередній розгляд проектів конституційних подань Верховного Суду до Конституційного Суду України щодо конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України; попередній розгляд інших питань діяльності Верховного Суду, підготовка яких потребує наукового забезпечення; участь у координації наукових досліджень у галузі права та формуванні державного замовлення на наукові дослідження в галузі права; сприяння виданню офіційного друкованого органу Верховного Суду, інших його видань (у тому числі електронних) [117].

ДСАУ разом з Академією правових наук за участю провідних науковців регулярно проводять науково-практичні конференції з таких питань: кодифікація судового законодавства; аналіз підсумків чергового етапу та завдання, пов'язані із завершенням судово-правової реформи; правові проблеми позасудового розгляду спорів; організаційно-правові та фінансові проблеми створення суду присяжних [130] та інші питання системи організації судоустрою в Україні та особливості забезпечення.

Отже, наукове забезпечення організації судоустрою полягає у створенні такого наукового середовища, яке б стимулювало пошук нових підходів у вирішенні питань оптимізації судоустрою та його організації.

Інформаційно-аналітична організація судоустрою полягає у забезпеченні:

- 1) стандартизації технологічних та організаційних процесів, а також технічного менеджменту й адміністрування інформаційних систем, що використовуються в суді;
- 2) інформаційної взаємодії суду з іншими органами судової та державної влади України в межах двосторонніх угод, протоколів до цих угод або спільних наказів про обмін інформацією;
- 3) захисту інформації в інформаційних системах суду (зокрема криптографічний і технічний захист, боротьба з несанкціонованими діями);
- 4) функціонування телекомунікаційно-телефонної мережі, компютерної техніки та програмного забезпечення відділів суду;
- 5) побудови та супроводження інформаційних систем суду;
- 6) модернізації та розвитку інформаційних технологій в суді;
- 7) підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації посадових осіб суду з питань захисту інформації, запровадження сучасних інформаційних технологій, засобів зв'язку;
- 8) підготовці розпорядчих документів, що встановлюють правила доступу користувачів до ресурсів автоматизованих систем, визначення порядку, норм, правил з захисту інформації [20].

Отже, особливістю інформаційно-аналітичної забезпечення організації судоустрою полягає у діяльності зі створення інструментів для підвищення ефективності та надійності інформаційних процесів та формування судового інформаційного простору.

Щодо нормативно-правового забезпечення організації судоустрою, то необхідно відмітити, що воно проводиться в тісній співпраці з міжнародними експертами. Так, Крістоф Пуарель, директор Департаменту з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, запевнив, що Рада Європи продовжує підтримку реформ у сфері судоустрою та має на меті наблизити українське законодавство до європейського. Презентований ним Проєкт Ради Європи «Підтримка судової влади України в

забезпеченні кращого доступу до правосуддя» є продовженням роботи, розпочатої Радою Європи стосовно питань реформування судової системи України. Мета Проєкту – подальше наближення української системи правосуддя до стандартів та рекомендацій Ради Європи про основні напрями діяльності, алгоритми дій та інструменти, що застосовуватимуться в роботі. Так, Проєкт має три основні напрями діяльності: 1) підтримка розвитку законодавства, що включає питання судоустрою, безоплатної правової допомоги та альтернативних способів вирішення спорів; 2) підтримка судів у розвитку практики, а саме – єдність практики, принцип юридичної визначеності, доступ до суду; 3) підтримка системи безоплатної правової допомоги в підвищенні якості послуг у цивільних та адміністративних справах. Для досягнення цілей Проєкту проводитиметься аналіз законодавства і практики міжнародними та національними експертами, формуватимуться освітні курси, організовуватимуться тренінги, переклад документів Ради Європи, а також триватиме співпраця із засобами масової інформації [71].

Як визнано в «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» [134], судове адміністрування потребує змін й реформування у питаннях планування бюджету, управління фінансами тощо. З цією метою для реформування вказаних питань були залучені міжнародні експерти. Наприклад, Програма USAID «Нове правосуддя» надає підтримку судовій владі щодо підвищення ефективності фінансової системи організації судоустрою в Україні. Так, Програма залучає вітчизняних та міжнародних експертів для здійснення аналізу й вдосконалення механізмів формування судових бюджетів, фінансового менеджменту, внутрішнього контролю та зовнішнього аудиту. Налагоджені й узгоджені механізми та процедури, які відповідають українському законодавству і ґрунтуються на кращих міжнародних практиках, сприятимуть ефективнішому функціонуванню судової системи [178].

Говорячи про фінансову систему організації судочинства, на перше місце виходять питання фінансового забезпечення суддів. Адже, згідно з пунктом 6.1

Європейської хартії про статус суддів (Рада Європи, 1998 рік) рівень винагороди, що виплачується суддям за виконання їхніх професійних обов'язків, повинен бути таким, щоб вони відчували себе захищеними від тиску при прийнятті рішення і в роботі загалом, щоб не було впливу на їхню незалежність та неупередженість. Оплата праці суддів повинна відповідати їхній професії та посадовим обов'язкам, а також бути достатньою, що захистити їх від припад, через які можна впливати на їхні рішення. Мають бути гарантії збереження належної оплати праці на випадок хвороби, відпустки по догляду за дитиною, а також гарантування виплат у зв'язку з виходом на пенсію, які мають відповідати попередньому рівню оплати їх праці. Однак рівень оплати праці повинен встановлюватися у світлі соціальної ситуації в країні та бути порівнюваним із рівнем окладу для вищих державних посад. Оплата праці має ґрунтуватися на загальних стандартах та визначатися за об'єктивними та прозорими критеріями, а не на основі оцінки ефективності роботи кожного конкретного судді (пункт 45 Доповіді Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо незалежності судової системи, частина I: незалежність суду, (Венеція, 12-13.03.2010)) [49].

Фінансове забезпечення суддів, відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів», відбувається виключно із державного бюджету. Так, із державного бюджету за бюджетною програмою «Формування суддівського корпусу та контроль за його діяльністю» (КПКВК 5981010) за загальним фондом у сумі 133292,7 тис. гривень [50, с. 7].

Але, наприклад, що стосується підготовки, підвищення кваліфікації суддів, працівників апарату суддів тощо, то їх фінансування може здійснюватися за кошти міжнародних організацій. Так, наприклад, за допомоги Уряду Канади, який надав 5,7 млн. канадських доларів на реалізацію проєкту «Освіта суддів – для економічного розвитку», було підготовлено понад 600 викладачів для НШСУ, 17 навчальних курсів для суддів, запроваджено систему онлайн-навчання [52], що дозволило не витратити державні кошти на ці види діяльності.

Отже, фінансове забезпечення організації судоустрою в Україні полягає в адмініструванні фінансових ресурсів (бюджетних та позабюджетних), створенні фінансових механізмів та процедур, які відповідають міжнародним стандартам, що сприятимуть ефективному функціонуванню судоустрою.

Для належного забезпечення системи організації судоустрою в Україні приймаються програмні документи на рівні держави та на рівні органів місцевого самоврядування. Що стосується загальнодержавних документів то як приклад необхідно зазначити «Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» [134], яка була затверджена Указом Президента від 20.05.2015 р. № 276/2015. Де одним із її завдань було вказано на необхідність «оптимізації методології розпорядження бюджетними коштами, організаційних форм і діяльності органів суддівського врядування, що забезпечить підвищення незалежності судової влади в цілому та дасть змогу чітко розмежувати повноваження кожного органу; наділення органів суддівського врядування чітко визначеними повноваженнями щодо гарантування незалежності суддів, забезпечення діяльності судів та суддів і представництва їх інтересів; наділення органів суддівського врядування повноваженнями із представництва судової гілки влади в цілому» [134].

На регіональному рівні також органи місцевого самоврядування приймають нормативно-правові акти програмного характеру. Так, наприклад, на підставі Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Конвенції ООН «Про захист прав людини і основоположних свобод», Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України №361/2006 від 10.05.2006 р., Стратегії розвитку «Вінниця - 2020», затвердженої рішенням Вінницької міської ради від 30.08.2013 р. №1405, Статуту територіальної громади міста Вінниці, затвердженого рішенням Вінницької міської ради від 29.10.2010 р. №2975 була розроблена «Програма організаційного забезпечення діяльності судів м. Вінниці на 2015 – 2020 роки». Програма включає: 1) створення в судах належних умов для громадян та

юридичних осіб, які беруть участь в судових процесах (проведення капітального та поточного ремонту будівель, облаштування залів для очікування, санітарнотехнічних вузлів, гардеробів тощо); - створення умов для участі в судових засіданнях людей з обмеженими фізичними можливостями; 2) інформаційне забезпечення діяльності суду та інформування населення міста через електронні та друковані засоби масової інформації про діяльність судів, порядок звернення до судів, оплату судового збору, про внесення змін до норм процесуального законодавства; 3) здійснення благоустрою прилеглих до судів територій (тротуари, лавки, сміттєві контейнери, майданчики для паркування автомобілів тощо); 4) забезпечення комфортних умов перебування в органах правосуддя мешканців і гостей міста та як наслідок складення у них позитивного враження про місто [133].

Таким чином, механізм зовнішнього організаційного забезпечення діяльності судів – це сукупність дій уповноважених державою суб'єктів, спрямованих на створення й підтримку належного стану функціональності судоустрою, реалізованих у межах фінансових процедур (отримання, розподіл, використання коштів із державного бюджету на здійснення правосуддя), укомплектування судів кадровими ресурсами (добір та призначення на посаду судді), надання матеріально-технічних ресурсів [16].

Щодо створення системи організації судоустрою України та її забезпечення в умовах проведення судової реформи необхідно відмітити про принциповий відхід від класичної форми організації та перехід до цифрової.

Одним із способів покращеного забезпечення судоустрою є здійснення компютеризації в судах, що забезпечить поступовий перехід від паперового до електронного діловодства, що у свою чергу створить умови для економії бюджетних коштів та часу. Необхідно завершити процес обладнання судів технічними засобами фіксації процесу, а також створити єдину судову інформаційну мережу, яка міститиме, зокрема, правову базу даних, бланки судової документації, базу даних судової практики (державний реєстр судових рішень), електронну бібліотеку. Згодом у судах мають бути створені електронні

архіви судових справ, де зберігатиметься документація у справі, результати фіксації судового процесу з наступним об'єднанням їх в єдину мережу з наданням доступу учасникам процесу до матеріалів їхніх справ через Інтернет [133].

Сьогодні поступово відбуваються суттєві зрушення, пов'язані з електронним правосуддям. Багато що реалізовується вперше не тільки в Україні, а також у світі: з'являються інноваційні рішення для врегулювання спорів, зокрема в режимі онлайн; функціонують стартапи, які також спрощують доступ до правосуддя. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» питання реалізації електронного правосуддя покладено на Державну судову адміністрацію України. Електронний суд є підсистемою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), роботу якої забезпечує Державне підприємство «Інформаційні судові системи» [87]. Підставою для розробки ЄСІТС є рішення Ради суддів України №8 від 09.02.2007р. «Про виконання Програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи на 2004 – 2006 роки і щодо створення Єдиної судової інформаційної системи».

Тестову експлуатацію підсистеми «Електронний суд» розпочато 22 грудня 2018 року відповідно до наказів Державної судової адміністрації України: від 22 грудня 2018 року №628 «Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах», від 26 квітня 2019 року №429 «Про внесення змін до наказу ДСА України від 22.12.2018 № 628 до переліку пілотних судів додано Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду». В свою чергу дослідну експлуатацію підсистеми «Електронний суд» та модулю «Електронний кабінет» розпочато 01 червня 2020 року відповідно до Наказу Державної судової адміністрації України від 01 червня 2020 року №247 «Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» [58].

Зараз через Електронний суд зареєстрований користувач може звертатись до всіх місцевих та апеляційних судів. Згодом, має бути додано також

можливість звернення до Верховного Суду. Вже налаштовано обмін процесуальними документами (надсилання та отримання документів) між учасниками судового процесу. Учасники судового процесу можуть онлайн подавати до суду процесуальні документи (позовні заяви, клопотання тощо). Інформація про доставку документа, його реєстрацію та інші відомості надсилаються до електронного кабінету автора в автоматичному режимі. Також можна сплатити судовий збір онлайн. Проте багато інших функцій наразі перебувають на стадії розробки [87].

Після повноцінного впровадження підсистеми «Електронний суд» передбачають, що буде усунуто проблему надіслання сторонам матеріалів справи, залежність від поштових послуг, потребу у витрачанні часу на черги в канцелярії судів і на ознайомлення з матеріалами справи в суді, оскільки це можна буде зробити будь-де, маючи доступ до електронного кабінету, а розгляд справ у судах помітно пришвидшиться. Проте, найімовірніше, на практиці виникатимуть і проблемні питання в діяльності Електронного суду. По-перше, це пов'язано з технічною неспроможністю завантажувати й надсилати документи, у тому числі підписані за допомогою ЕЦП, які матимуть обсяг понад 20 МБ (у діяльності адвокатів доволі часто такі документи займають понад установлені обмеження). По-друге, видається доволі складним процес ще додаткового сканування й надіслання учасникам справи додатків до процесуальних документів, особливо якщо це складні справи, які містять величезний обсяг документів. Окремою проблемою, на нашу думку, стане технічна спроможність зберігання вказаної інформації у відповідних електронних системах. У зв'язку з відсутністю належного фінансування в повному обсязі система не зможе запрацювати найближчі два роки, оскільки гостро постає проблема належного захисту інформації й зберігання великого обсягу електронних файлів. Також необов'язковість упровадження для учасників судового процесу Електронного суду не вирішує питання зручності, оскільки певні учасники можуть не володіти відповідними навичками, а отже

таким учасникам необхідно буде все одно надсилати відповідну поштову кореспонденцію [161].

Крім вказаних проблем, Рахунковою палатою був проведений аудит використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який виявив не забезпечення ключових заходів судової реформи щодо впровадження повноцінних електронних систем. Зокрема, станом на кінець 2019 року не було запроваджено автоматизованої системи обліку вакантних посад суддів та ведення суддівського досьє як складової частини ЄСІТС. Крім того, недостатній внутрішній контроль, неефективні управлінські рішення, відсутність передбачених законодавством розпорядчих документів головного розпорядника бюджетних коштів та інші негативні фактори призвели до неекономного, нерезультативного та з порушенням законодавства використання коштів і майна в загальній сумі майже 3,5 млн гривень [51, с. 76].

Однак, не зважаючи на вказані проблеми, у перспективі Електронний суд може вплинути на вирішення ряду глобальних проблем в системі судової влади. Серед яких: доступ та доступність правосуддя загалом, оптимізація документообігу в судах, питання комунікації суду з державними органами та учасниками судового процесу, економії ресурсів (бюджетних, адміністративних, часових), прискорення розгляду справ, підвищення якості судових послуг, спрощення здійснення правосуддя та інші позитивні зрушення. Не виключено, що електронне правосуддя стане новим ракурсом для реалізації верховенства права, зокрема одного з його елементів, – за визначенням Венеціанської комісії, – доступ до правосуддя [87].

Отже, в умовах карантину та тотальної економії державних ресурсів, питання належної організації електронного документообігу та роботи «Електронного суду» є надзвичайно актуальним та своєчасним, оскільки допоможе не тільки забезпечити всебічний і повний доступ громадян до правосуддя, а також оптимізувати взагалі систему організації судоустрою.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження маємо змогу констатувати, що система організації судоустрою в Україні та її забезпечення – це законодавчо встановлений порядок створення, реорганізації, ліквідації, фінансування та забезпечення організаційно-технічними ресурсами судових органів та установ, процедури призначення та звільнення суддів і встановлені умови реалізації гарантованого їм права вступу до структур із самоврядуванням, а також регламентування поведінки суддів, учасників і суб'єктів судового провадження, забезпечене мірами примусу у разі порушення. Окремі вказані процедури організації судоустрою в Україні ми більш детально розглянемо на наступних етапах нашого дослідження.

Таким чином, аналіз системи організації судоустрою в Україні, поняття, види та особливості забезпечення дало змогу констатувати наступне:

1) аналіз системи організації судоустрою в Україні, її поняття, види та особливості забезпечення в умовах проведення судової реформи потребує більш детального аналізу та системного підходу, адже будь-яка система складається з елементів або структур, які повинні з одного боку бути відокремленими один від одного, а з іншого бути інтегрованими та утворювати єдність системи;

2) система організації судоустрою покликана реалізувати свої функції шляхом виконання поставлених завдань, в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» використовується інше словосполучення – «організаційні основи судоустрою». Однак «система організації судоустрою» та «організаційні основи судоустрою» відмінні один від одного;

3) створити систему організації судочинства та її забезпечити – це конституційний обов'язок держави. А органи які покликані цей обов'язок виконати є: Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України й Національна школа суддів України, інші органи державної влади й органи місцевого самоврядування;

4) систему організації судочинства складає сукупність визначених державою ресурсів (матеріальних, технічних, управлінських, кадрових тощо),

які направленні на реалізацію функцій і завдань судочинства та підтримки у належному стані судоустрій; підсистемами (видами) якої є: а) організаційно-кадрова; б) матеріально-технічна; в) наукова; г) інформаційно-аналітична; д) нормативно-правова; ж) фінансова тощо;

5) організаційно-кадрове забезпечення судоустрою полягає у формуванні висококваліфікованого суддівського корпусу, кадрового резерву, утворення і запровадження системи професійної підготовки та перепідготовки суддів і працівників апарату судів;

б) матеріально-технічне забезпечення організації судоустрою полягає у діяльності державних органів щодо створення належних умов для роботи усіх структурних елементів судоустрою. до матеріально-технічного забезпечення організації судоустрою відноситься і забезпечення судових установ та органів не тільки відповідними площами, а площами з ефективним обладнанням для економії енергоресурсів;

7) наукове забезпечення організації судоустрою полягає у проведенні наукових досліджень з питань оптимізації організації судоустрою, аналізу чинного законодавства та розроблення проектів щодо реформування судоустрою та надання рекомендацій;

8) особливість інформаційно-аналітичного забезпечення організації судоустрою полягає у діяльності зі створення інструментів для підвищення ефективності та надійності інформаційних процесів та формування судового інформаційного простору;

9) нормативно-правове забезпечення організації судоустрою здійснюється у тісній співпраці з міжнародними експертами і полягає у створенні такого наукового середовища, яке б стимулювало пошук нових підходів у вирішенні питань оптимізації судоустрою та його організації;

10) фінансове забезпечення організації судоустрою в Україні полягає в адмініструванні фінансових ресурсів (бюджетних та позабюджетних), створенні фінансових механізмів та процедур, які відповідають міжнародним стандартам, що сприятимуть ефективному функціонуванню судоустрою;

11) для належного забезпечення системи організації судустрою в Україні приймаються програмні документи на рівні держави та на регіональному рівні.

Отже, особливістю сучасного стану функціональності системи організації судустрою України є відсутність плановості, стратегічного бачення виходу із непередбачуваних кризових станів, що впливають на оптимізаційний розвиток сфери правосуддя. Виявлено необхідність переходу від класичної форми організації судустрою в Україні до цифрової, адже в умовах карантину та тотальної економії державних ресурсів, питання належної організації електронного документообігу та роботи «Електронного суду» є надзвичайно актуальним та своєчасним. Це слугуватиме основою не тільки для забезпечення всебічного та повноцінного доступу громадян до правосуддя, а також оптимізує систему організації судустрою загалом.

1.4. Правові засади та принципи організації судустрою в Україні

Одними з найбільш спірних юридичних категорій є саме ті, що представлені нами для аналізу: засади й принципи. Одні вчені вважають, що їхнє співвідношення є самостійним відносно одне одного, інші – що поглинаючим або ж взагалі, що це одне і те саме юридичне явище. Це стосується не тільки сфери організації судустрою, а й всієї юридичної науки загалом. Одразу уточнимо, що категорійно-понятійне розуміння окремих юридичних конструкцій науковцями сприймається як догма, або навпаки – існує такий масив різнобічних поглядів, обсяг яких подекуди важко досягнути [109, с. 151].

Проте, незважаючи на таку велику увагу науковців до проблем організації судустрою, як нами вже зазначалось на попередньому етапі нашого дослідження, у літературі досі немає єдності щодо розуміння поняття «системи організації судустрою», а також відсутня єдність і стосовно категорій «система» та «засади» («принципи»). До сьогодні між науковцями точаться дискусії не лише щодо окреслення значення вказаних категорій, а й щодо

визначення сфери, у якій, відповідно, така система засад (принципів) має діяти та застосовуватись. Зокрема, у літературі одночасно виділяють конституційні засади (принципи) правосуддя (І. Шицький, Д. Притика), принципи (засади) судочинства (В. Городовенко, В. Маляренко,), принципи (засади) конституційного судочинства (А. Георгіца, А. Портнов, А. Селіванов), принципи (засади) побудови судової системи (І. Назаров), конституційні засади (принципи) власне судової влади (В. Анішина, В. Смородинський, С. Нечипорук) тощо [176].

Досить неоднозначним є той факт, що термінологія законодавства не містить визначення ні поняття, ні терміну «засади» та приналежних до них категорій, хоча він є в назві 347 документів і ще в більшій кількості – в текстах [110, с. 88]. Одразу слід зауважити, що й вітчизняні суспільні чи юридичні енциклопедичні видання не пропонують визначення терміну «адміністративно-правові засади», «правові засади» чи навіть «засади» [109, с. 151].

Якщо звернутися до Великого тлумачного словника сучасної української мови то він надає декілька визначень терміну «засади»: 1. Основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3. Спосіб, метод здійснення чого-небудь [26, с. 325].

Конституція України в ст. 129 використовує термін «основні засади» судочинства, визначаючи, що основними засадами є: законність; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів, у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом; обов'язковість рішень суду [68].

Отже, як видно із вказаних конституційних норм категорія «засади» співзвучна із категорією «принципи». У лексичному аспекті категорія «засади» також ототожнюється із категорією «принципи» [5, с. 170].

Деякі науковці терміни «засади» та «принципи» розглядають як рівнозначні (Л. Лобойко, В. Навроцька, В. Тацій тощо). Так, Л. Лобойка визначає, що принципи (засади) кримінального провадження - це закріплені в правових нормах вихідні положення, що виражають панівні в державі політичні та правові ідеї і визначають суть діяльності сторін обвинувачення і захисту та суду щодо досудового розслідування і судового провадження [83, с. 43].

Є і протилежні позиції, так О. Хотинська доходить висновку, що завжди, коли йдеться про засади судочинства, під ними розуміють його принципи, однак саме поняття «принцип» є ширшим, ніж «засада», поглинаючи останню дефініцію [187, с. 18].

На нашу думку, більш прийнятна позиція В. Божка [14, с. 124], який підкреслює, що термін «засада» є ширшим за поняття «принцип» і складається з тих явищ, які охоплює остання категорія [82, с. 27]. Вчений переконаний, що засади – це те підґрунтя, на основі якого здійснюється певна діяльність; це ідеї, які визначають стратегічний напрям діяльності держави в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства [14, с. 124; 109].

Різними авторами виділяються різні системи засад. Аналізуючи останні дослідження цього питання, можемо сказати, що єдності науковців щодо розуміння системи та підстав для класифікації елементів цієї системи немає. Окремим авторами змішуються принципи судоустрою та судочинства, або ж взагалі необґрунтовано не приділяється увага певним принципам. Наприклад, І. Факас пропонується багаторівнева класифікація конституційно-правових принципів (засад) організації і діяльності судів загальної юрисдикції, а саме поділ на дві підсистеми: принципи організації судів загальної юрисдикції (до них належать принципи територіальності та спеціалізації судів як основні засади побудови системи судів загальної юрисдикції) та принципи діяльності судів загальної юрисдикції. Ці принципи в свою чергу нею поділяються на: 1)

конституційні матеріальні; 2) конституційні процесуальні [181, с. 6]. І. Факас безпідставно змішав в одну класифікаційну систему і принципи судоустрою і принципи судочинства. В свою чергу, С. Нечипорук визначаючи систему принципів організації та функціонування судової влади в Україні, структурно угруповував принципи (засади) у чотири групи: принципи, що визначають конституційні засади судової влади; принципи судоустрою (організації) судової влади; принципи судочинства; принципи, що встановлюють процесуальні гарантії прав людини при судочинстві. Ми погоджуємося із позицією З. Топорецької, яка вказала, що більш вдалим було б при визначенні засад (принципів) судової влади виділяти засади (принципи) судоустрою та засади (принципи) судочинства [176].

Застосування правових принципів у правовій аргументації є фундаментальним вимогою неоконституціоналістської теорії права. Принципи знаходяться на вершині правової ієрархії і забезпечують матеріальне єдність судової системи, яка носить плюралістичний характер і переплітається з різними потребами. Отже, принципи повинні розглядатися як попередні і попередні правилам з дополітичному, фундаментальної точки зору, спрямованої на судове закріплення влади. З огляду на великий характер принципів, зокрема конституційних принципів і принципів, проголошених наднаціональними хартіями прав, вже недостатньо поважати приписи закону про те, хто і як: поступово і в основному завдяки контролю конституційної легітимності, неминуче питання виникає у зв'язку з законом, складом судових постанов, а також його сумісністю зі стандартами правосуддя. Принципи - це перш за все «вимога справедливості або справедливості або будь-якого іншого виміру моралі»; вони справедливо вступають в світлі Аст завдяки адекватності і силі виправдання, які вони демонструють [216].

З філософської точки зору принципи, це вихідні (загальні, універсальні) теоретичні положення, на основі яких відбувається синтез відповідних понять у наукову систему. Вони відображають основи буття й пізнання, виражають їхні найфундаментальніші особливості й відношення; виконують нормативну та

регулятивну функції, чим орієнтують і спонукають людей до дії; виводяться з пізнання й супроводжують його; є способом розгляду й розуміння предметів [195]. Водночас ані в загальній теорії права та галузевих юридичних науках, ані в міжнародному праві немає однозначної відповіді на питання про сутність, зміст і форми існування принципів права, що загалом негативно впливає на практику правозастосування [19, с. 22; 109].

Необхідно відмітити, що будь-яка судова система базується на чотирьох основних правових засадах легітимізації: поділі влади, верховенства права, незалежності та неупередженості суду (суддів). Усі чотири зазначені засади конкретизуються в принципах організації судової системи та є основою побудови різних способів підзвітності. Ці правові засади можуть мати різну вагу в різних суспільствах залежно від їх об'єктивних обставин та від сприйняття людьми цих обставин. Суть в тому, що різні суспільства можуть надавати пріоритет деяким з цих засад в певні періоди свого розвитку. Результатом вказаного суспільно-історичного розвитку є наявність широкого спектру інституційних організацій які входять у судову систему, однак усі вони базують організацію своєї діяльності на визначених загальних правових засадах та принципах.

Велика заслуга в розробці проблематики виокремлення принципів організації належить класичній (адміністративній) школі, відомими представниками якої були А. Файоль, Л. Урвік, Л. Уайт, які ще на початку ХХ століття сформулювали теорію адміністрації та запропонували положення і установки, які, як вони вважали, є універсальними і можуть застосовуватися майже у всіх сферах суспільного життя: економіці, системі державного управління, армії і таке ін. Наприклад за А. Файолем [219] діяльність публічної адміністрації повинна базуватися на наступних 14 принципах: 1) поділ праці - коли працівники спеціалізуються, всі від цього виграють, оскільки вони стають все більш кваліфікованими та ефективними; 2) повноваження - менеджери повинні мати повноваження наказувати, але вони також повинні мати на увазі, що з повноваженнями покладається і відповідальність; 3) дисципліна, яка

повинна підтримуватися в організаціях, але методи її виконання можуть відрізнятися; 4) єдність управління - працівники повинні мати лише одного безпосереднього керівника; 5) єдність спрямування - команди з однаковою метою повинні працювати під керівництвом одного керівника, використовуючи один план, що забезпечить правильну координацію дій; 6) підпорядкування індивідуальних інтересів загальним інтересам - інтереси одного працівника не повинні набувати більшого значення, ніж інтереси групи., це ж стосується і менеджерів; 7) винагорода - задоволеність працівників залежить від справедливої винагороди для кожного. Сюди входить фінансова та не фінансова компенсація; 8) централізація - цей принцип стосується того, наскільки близькі працівники до процесу прийняття рішень, важливо орієнтуватися на відповідний баланс та його підтримувати; 9) ієрархія - працівники повинні знати, де вони стоять в ієрархії організації або ланцюгу команд; 10) порядок - приміщення на робочому місці повинні бути чистими, охайними та безпечними для працівників, все повинно мати своє місце; 11) справедливість - менеджери повинні бути справедливими до персоналу, постійно, що стосується дотримання дисципліни та діючи доброзичливо, де це доречно; 12) стабільність кадрів - керівники повинні прагнути мінімізувати плинність кадрів, планування щодо мотивування персоналу має бути пріоритетом; 13) ініціатива - працівникам слід надати необхідний рівень свободи для створення та здійснення планів; 14) єдність - організації повинні прагнути сприяти командному духу та єдності [44].

Автори підручника «Судоустрій України» до системи принципів організації та діяльності судів віднесли наступні: здійснення правосуддя виключно судами; доступність правосуддя; спеціалізація, територіальність та інстанційність; незалежність суддів та їх недоторканність; верховенство права; законність; поєднання одноособового і колегіального розгляду справ; участь народних засідателів і присяжних у суді першої інстанції; гласність та відкритість судового процесу; рівність учасників судового процесу перед законом і судом; змагальність; диспозитивність; забезпечення можливості

апеляційного та касаційного оскарження рішень суду; обов'язковість судових рішень; державна мова судочинства; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення правової допомоги; забезпечення доведеності вини (презумпція невинуватості); офіційне з'ясування обставин у справі як принцип адміністративного судочинства [172].

Однак, автори вище зазначеного підручника при виокремленні принципів організації і діяльності суду акцент зробили більше на принципах організації судочинства ніж на принципах організації судоустрою. Але, як ми з'ясували на попередніх етапах нашого дослідження, в систему судоустрою входять не лише суди і судді, то зрозуміло, що і принципи організації судоустрою значно ширше ніж зазначені. Для більшої зручності необхідно здійснити їх класифікацію.

Більш детальне вивчення того як принципи використовують в юридичних дискурсах дає можливість припустити, що існують структурні, керівні та правові принципи [216].

Більшість науковців, принципи ділять на загальні та спеціальні. Наприклад, представники адміністративної школи вважають, що загальні принципи організації й діяльності публічної адміністрації стосуються системи органів публічної влади в цілому, а дія спеціальних розповсюджується лише на окремі підсистеми, ланки цієї системи чи на окремі органи публічної влади [44].

Не вдаючись у дискусію з приводу класифікаційних ознак щодо поділу принципів на різні групи, візьмемо за основу вище зазначену класифікацію, тобто поділ принципів організації на загальні та спеціальні. До загальних принципів організації судоустрою можна віднести ті, що стосуються організації діяльності всієї системи судоустрою, а до спеціальних ті, що відносяться до окремих структурних елементів цієї системи (судових органів та установ).

Загальні принципи щодо будь-яких юридичних інститутів мають найбільший інтерес, так як можуть об'єднати різні правові інститути в єдину юридичну матрицю. Однак, саме їх різноманітність та неоднорідність ставлять питання право реалізаційній практиці. Тому ми не будемо виокремлювати усі загальні принципи організації судоустрою, визначимо лише основні, до яких

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» відносить принципи територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Організація судоустрою за територіальним принципом означає, що суди утворені так, що їх юрисдикція охоплює певну територію держави, виходячи з потреби наближення судочинства до людини (розділ III Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів). Зазначену тезу підтримав і КСУ, який зазначив: «Принцип територіальності забезпечує територіальне розмежування компетенції судів загальної юрисдикції і зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України» [144]. Територіальність означає децентралізацію нижчих ланок системи судів загальної юрисдикції (місцевих та апеляційних). Тому кожен місцевий та апеляційний суди мають свою територіальну юрисдикцію (підсудність). Організація судів за принципом територіальності спрямована на забезпечення наближеності місцевих та апеляційних судів до людей. Це є важливою гарантією для вирішення судових спорів у розумні строки в умовах ускладнення правових відносин і збільшення кількості правових конфліктів. Якби вся судова система була централізована і зосереджувалася лише в одному місці, то для такої великої держави, як Україна правосуддя стало б об'єктивно недоступним для більшості населення [172].

Принцип спеціалізації організації судоустрою деталізується в Законі України «Про судоустрій та статус суддів», який визначив, що спеціалізація може бути наступних видів: цивільна, кримінальна, господарська, адміністративна. А також судді можуть спеціалізуватися на розгляді справ про адміністративні правопорушення. У випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ. У місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх [125].

Міжнародні принципи щодо судової спеціалізації визначають, що спеціалізація може вводитися різними способами залежно від того, які правові

рамки дозволяє держава. Спеціалізація може відбуватися за галуззю права чи за інститутом, що регулює певні суспільні відносини (галузева спеціалізація), або за суб'єктами останніх (суб'єктна спеціалізація). Галузева спеціалізація найчастіше реалізується через утворення окремих, інколи ієрархічно побудованих судових установ; суб'єктна – через організацію в судових органах певних підрозділів (колегій, палат, відділень), у яких розглядаються справи, де виокремлено правовідносини за участю спеціального суб'єкта, зокрема неповнолітніх, військовослужбовців, водокористувачів, орендарів тощо [154].

У своєму висновку № 15 Консультативна рада європейських суддів від 5-6 листопада 2012 року щодо спеціалізації суддів зазначила, що «Спеціалізація зазвичай виникає внаслідок потреби пристосуватися до змін законодавства і навряд чи є результатом розважливого вибору. Постійне прийняття нового законодавства, міжнародного, європейського чи національного, а також зміна судової практики та правової доктрини розширюють і ускладнюють юриспруденцію. Проте суддям складно охопити всі сфери права, тоді як суспільство та учасники судового процесу вимагають усе більш високого професіоналізму суддів і ефективності судів. Спеціалізація суддів може стати запорукою необхідного рівня їхніх знань та досвіду в певній галузі юриспруденції» [22].

Але в той же час експерти наголосили, що спеціалізація судів та суддів повинно бути більше як виключення, за необхідності, через складність законодавства чи з інших причин. У своїй більшості всі судді повинні бути фахівцями у сфері здійснення правосуддя. Тому принцип спеціалізації організації судоустрою тісно пов'язаний з іншим принципом - принципом рівного статусу для суддів судів загальної юрисдикції та суддів спеціалізованих судів. Відповідно до якого поводження із спеціалізованими суддями згідно з їхнім статусом, але не інакше, ніж з суддями судів загальної юрисдикції. Закони та правила, що регулюють процедуру призначення, перебування на посаді, підвищення, незмінюваності та дисципліни судді, мають бути однаковими як для спеціалізованих судів, так і для судів загальної юрисдикції [22, с. 10].

Із прийняттям конституційних та законодавчих змін у 2016 році на національному рівні передбачено перехід до триланкової судової системи. З дня початку роботи новоствореного Верховного Суду 15 грудня 2017 року Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України припинили свою діяльність та ліквідувалися у встановленому законом порядку. На матеріально-технічній базі вище зазначених судів утворено Верховний Суд у складі Великої Палати Верховного Суду та чотирьох касаційних судів [154].

Але ліквідація вказаних вищих спеціалізованих судів не означає, що в Україні їх більше немає. Відповідно до частини третьої ст. 125 Конституції України та ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у системі судоустрою України можуть діяти вищі спеціалізовані суди і такими судами сьогодні є: Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд. Передбачені у межах національної правової системи Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд є постійно діючими вищими спеціалізованими судами у системі судоустрою України [154].

Необхідно відмітити, що всі принципи і засади організації вказаних вищих спеціалізованих судів, як нами вже зазначалось вище, не повинні відрізнятися від інших судів, що входять у систем судоустрою України. Однак Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» встановлені додаткові гарантії та умови ніж ті, що вказуються у Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів». До таких відносяться: додаткові гарантії забезпечення їх особистої безпеки та особистої безпеки членів їхніх сімей та збереження їхнього майна; створюються умови для задоволення індивідуальних потреб в особистому професійному зростанні, підвищенні рівня професійної компетентності з питань судочинства у сфері протидії та боротьби з корупцією, новітніх міжнародних антикорупційних стандартів і світових практик у сфері протидії та боротьби з корупцією; Апеляційна палата Вищого

антикорупційного суду та судові палати Вищого антикорупційного суду для здійснення правосуддя в першій інстанції не можуть розміщуватися в одній будівлі; Вищий антикорупційний суд, його палати та апарат не можуть розміщуватися в одній будівлі разом з іншими судами, державними органами, їх територіальними, структурними підрозділами, представництвами, органами місцевого самоврядування, установами, організаціями [135].

Інстанційність як принцип організації судоустрою полягає у тому, що він забезпечує конституційне право особи на оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку та виступає однією із нормативних засад організації судоустрою.

Ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає принцип побудови системи судів загальної юрисдикції як інстанційність. Вказаний принцип чітко не передбачений у нормах Конституції України, проте на підставі системного тлумачення приписів ст.ст. 125 і 129 Основного Закону можливим є його дослідження з урахуванням вказівки законодавця про побудову системи судів загальної юрисдикції за принципом інстанційності у положеннях Закону. Зокрема ч. 1 ст. 22 вказує на те, що місцевий суд є судом першої інстанції і розглядає справи, віднесені процесуальним законом до його підсудності. Ст. 26 передбачає, що у системі судів загальної юрисдикції діють апеляційні суди як суди апеляційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Ця загальна норма продовжена у відповідних приписах процесуального законодавства. Крім того, у системі судів загальної юрисдикції діють вищі спеціалізовані суди як суди касаційної інстанції з розгляду цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ [233, с. 16].

Інстанційність виконує важливу роль у становленні системи судів. Однак важливим є те, що розуміти під «інстанцією» і якою повинна бути їхня кількість. Саме види інстанцій, їх зміст і кількість є відображенням еволюційного шляху існування суду в конкретній державі з її звичаями,

досвідом, досягненнями. Кожна правова держава створює свій варіант системи інстанцій перегляду рішень суду, який має на меті досягнути найоптимальнішого співвідношення між таким вимогами, як: – правосудність судового рішення – за ухвалення рішення відповідна судова інстанція повинна забезпечити законність й обґрунтованість рішення у справі; – доступність і своєчасність судового рішення – наявність великої кількості судових інстанцій зумовлює зростання витрат на їх проходження, відповідно – недоступність для сторін; остаточне рішення у справі суд повинен ухвалити максимально швидко, з метою вчасного досягнення визначеності у конфліктних правовідносинах (невизначеність негативно психологічно та фінансово впливає на учасників процесу) [36, с. 133].

Необхідно зазначити, що за змістом «судова ланка» і «судова інстанція» не є тотожними поняттями. Поняття судової ланки в структурі судоустрою охоплює суди одного організаційного рівня (місцеві, апеляційні, вищі суди та Верховний Суд). Судова інстанція позначає ті суди, які реалізують один із видів провадження, а саме: провадження у першій інстанції, апеляційне провадження, касаційне та провадження за нововиявленими обставинами. Відмінність цих понять ґрунтується на багатозначності терміна «суд». Судову ланку визначають через поняття «суд» у значенні «судовий орган», а судову інстанцію – через поняття «суд», у процесуальному значенні – «суд, що розглядає справу» [72, с. 42–43]. Як вірно зазначає Р. Куйбіда, що незважаючи на змістову відмінність обох понять, суттєвим є те, що в організаційному розумінні і судова ланка, і судова інстанція збігалися. Тобто судова ланка повинна реалізовувати функції лише однієї інстанції. Цю ідею відтворює таке правило: «Суд однієї ланки = суд однієї інстанції». Наведене правило є безумовним тоді, коли йдеться про розгляд однієї справи різними інстанціями. Але і з нього можуть бути винятки, хоча й небажано, а саме: коли йдеться про поєднання в одному суді функцій різних інстанцій у різноманітних категоріях справ. У разі таких винятків вони обов'язково мають обґрунтовуватися потребами судового процесу для конкретних категорій справ [72, с. 43].

Таким чином, інстанційність поряд із територіальністю та спеціалізацією є одночасно й основними принципами та правовими засадами організації судоустрою України, що мають значення для подальшого розвитку системи правосуддя.

Звичайно, системний підхід у вивченні основних засад та принципів організації та діяльності судів не є самоціллю. Він необхідний, щоб найбільш повно і точно описати процеси, які відбуваються при реалізації принципів. У практичному плані системний аналіз дозволяє виявити властивості системи принципів організації та діяльності судів, визначити вплив на систему окремого принципу залежно від його змісту, з'ясувати шляхи законодавчого закріплення змісту принципу таким чином, щоб могла оптимально функціонувати вся система. Дослідження саме системи принципів організації та діяльності судів як особливого правового утворення дозволяє отримати цілісне уявлення про механізм реалізації кожного з її структурних елементів і системи в цілому для забезпечення прав учасників судочинства [172].

Щодо правових засад організації діяльності системи судоустрою то необхідно відзначити, що організація системи судів в Україні характеризується розподілом юрисдикцій. Юрисдикцією в контексті судової влади є компетенція, якою наділені лише суди щодо розгляду справ та ухвалення у них обов'язкових рішень, що є остаточними в рамках національної правової системи і не можуть бути переглянуті у позасудовому порядку. Відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикцію судів поширено на всі правовідносини, що виникають у державі. Юрисдикція судів поділяється на конституційну і загальну. Відповідно, сучасну систему судів складають Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції. Загальна юрисдикція, своєю чергою, складається із цивільної, господарської, адміністративної та кримінальної. Суди також мають юрисдикцію щодо вирішення окремих категорій справ про адміністративні правопорушення [172].

Щодо спеціальних принципів організації судоустрою в Україні то як приклад можна привести принципи організації Єдиної судової інформаційної

системи України. Так, у Технічному завданні (ТЗ) на Єдину судову інформаційну систему України (ЄСІС), яке було затверджене рішенням Ради суддів від 29.02.2008 р. №38, визначені наступні принципи організації і діяльності вказаної системи: 1) централізації - система повинна вирішувати завдання, пов'язані із забезпеченням доступу до всіх судових справ (ЄДРСР, БД з інформацією щодо судової практики, статистична звітність та ін.); 2) стандартизації - стандартизація та централізація ведення довідників та класифікаторів. Організовується взаємодія з державними реєстрами з метою забезпечення достовірної ідентифікації фізичних та юридичних осіб – сторін судового процесу; ідентифікації прав власності та наявності обмежень щодо них; 3) розподілення - забезпечення комфортної роботи організацій, що мають ненадійні канали зв'язку, та організацій з великим числом працівників шляхом встановлення серверів з ЛБД організацій. В ЛБД зберігається зріз даних ЦБД, що стосується роботи організації та робоча інформація, що не отримала офіційного статусу; 4) багаторівневність - на регіональних, та інших локальних рівнях можуть бути встановлені сервери, що дублюють функціональність серверу ЦБД для свого регіону (території) та виконують роль проміжних ланок між ЛБД та ЦБД; 5) мінімальна достатність серверів. Система не повинна вимагати обов'язкової установки серверів в кожному установу. Можлива робота з одним сервером для декількох організацій в рамках єдиної локальної мережі та використання віддалених серверів; 6) віддалений доступ - можливе віддалене підключення окремих користувачів до серверу своєї організації або при незначній кількості робочих станцій в організації та наявності швидкісних надійних каналів зовнішнього зв'язку – постійна робота організації з зовнішнім сервером без установки серверу ЛБД в організації; 7) мінімізація числа операцій - система повинна забезпечувати одноразове внесення інформації по судовій справі без повторного внесення даних в різноманітні документи та форми. Наприклад, формування статкарток здійснюється на підставі первинних даних, які накопичуються з моменту реєстрації ініціюючого документу [105].

Отже, спеціальні принципи організації судоустрою деталізуються у нормативно-правових актах, які забезпечують діяльність різних судових органів та установ враховуючі певні особливості такої діяльності

Проведений нами аналіз норм Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який у другому розділі визначив організаційні основи судоустрою в Україні, дозволив нам визначити, що до таких основ вказаний закон відносить принципи організації судоустрою та правові засади організації діяльності системи судоустрою (структурні елементи системи, повноваження, завдання тощо) тим самим визнавши, що принципи та засади тісно пов'язані між собою але не тотожні.

Отже, враховуючи усе вище зазначене, а також те, що попередньому етапі нашого дослідження ми визначили, що категорія «основи» репрезентує своїм смисловим наповненням головні засади, підґрунтя, провідні принципи та правила якими постійно керуються суб'єкти у процесі своєї життєдіяльності. Тому ми вважаємо, що необхідно при розгляді піднятої нами проблематики зосереджувати наукові пошуки на розкритті нормативних основ організації судоустрою в Україні як об'єднуючої категорії, що поглинає засади і принципи організації судоустрою не ототожнюючи їх зміст та сутність. Відповідно, правові засади та принципи організації судоустрою в Україні – це закріплені в законі нормативні основи, правила організації і діяльності судових органів та установ, що реалізуються органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) в межах своєї компетенції.

Таким чином, проведений аналіз правових засад та принципів організації судоустрою в Україні дозволив констатувати наступне:

- 1) будь-яка судова система базується на чотирьох основних правових засадах легітимізації: поділі влади, верховенства права, незалежності та неупередженості суду (суддів). Усі чотири зазначені засади конкретизуються в принципах організації судової системи та є основою побудови різних способів підзвітності;

2) правові засади та принципи можуть мати різну вагу в різних суспільствах залежно від їх об'єктивних обставин та від сприйняття людьми цих обставин. Суть в тому, що різні суспільства можуть надавати пріоритет деяким з цих засад та принципів в певні періоди свого розвитку. Результатом вказаного суспільно-історичного розвитку є наявність широкого спектру інституційних організацій які входять у судову систему, однак усі вони базують організацію своєї діяльності на визначених загальних правових засадах та принципах;

3) принципи організації судоустрою в Україні поділяються на загальні та спеціальні. До загальних принципів організації судоустрою можна віднести ті, що стосуються організації діяльності всієї системи судоустрою, а до спеціальних ті, що відносяться до окремих структурних елементів цієї системи (судових органів та установ).

4) загальні принципи щодо будь-яких юридичних інститутів мають найбільший інтерес, так як можуть об'єднати різні правові інститути в єдину юридичну матрицю. Однак, саме їх різноманітність та неоднорідність ставлять питання перед правореалізаційною практикою;

5) основними загальними принципами організації судоустрою, відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» є: принципи територіальності, спеціалізації та інстанційності;

6) організація судоустрою за територіальним принципом означає, що утворення та діяльність судових органів та установ здійснюється у такий спосіб, при якому їх юрисдикція охоплює певну територію держави, виходячи з потреби наближення судочинства до людини;

7) спеціалізація може бути наступних видів: галузева (цивільна, кримінальна, господарська, адміністративна) або суб'єктна (справи щодо неповнолітніх, військовослужбовців тощо). Спеціалізація судів та суддів повинно бути більше як виключення, за необхідності, через складність законодавства чи з інших причин. У своїй більшості всі судді повинні бути фахівцями у сфері здійснення правосуддя. Тому принцип спеціалізації

організації судоустрою тісно пов'язаний з іншим принципом - принципом рівного статусу для суддів судів загальної юрисдикції та суддів спеціалізованих судів;

8) інстанційність як принцип організації судоустрою полягає у тому, що він забезпечує конституційне право особи на оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку та виступає однією із нормативних засад організації судоустрою;

9) інстанційність поряд із територіальністю та спеціалізацією є одночасно й основними принципами та правовими засадами організації судоустрою України, що мають значення для подальшого розвитку системи правосуддя;

10) спеціальні принципи організації судоустрою деталізуються у нормативно-правових актах які забезпечують діяльність різних судових органів та установ враховуючі певні особливості такої діяльності.

Отже, на основі аналізу норм Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» визначено, що організаційними основами судоустрою в Україні є принципи організації судоустрою та правові засади організації діяльності системи судоустрою (структурні елементи системи, повноваження, завдання тощо). Доведено, що нормативні основи організації судоустрою в Україні є об'єднуючою категорією, що поглинає засади і принципи організації судоустрою не ототожнюючи їх зміст та сутність. Відповідно, правові засади та принципи організації судоустрою в Україні – це закріплені в законі нормативні основи, правила організації і діяльності судових органів та установ, що реалізуються органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) в межах своєї компетенції.

Висновки до першого розділу

1. З'ясовано, що судоустрій та його організація входить у сферу публічних інтересів, а наявність організаційних основ судоустрою, статусу суддів, закріплених у Законі України «Про судоустрій і статус суддів»,

приписів щодо кваліфікаційних ознак які висуваються до кандидата на посаду судді або кандидатів на адміністративні посади, що містяться в інших нормативно-правових актах, які регулюють організаційні питання судоустрою дає можливість стверджувати саме про адміністративно-правове регулювання організаційних основ судоустрою України.

2. Визначено, що розкриття сутті категорії «судоустрій» в умовах проведення судової реформи є досить актуальним та своєчасним. Не зважаючи на вказану актуальність щодо визначення правової категорії «судоустрою» одностайної думки серед науковців та практиків досі не має. Так при розкритті терміну «судоустрій» використовуються також такі категорії, як «судова система», «система судоустрою», «структура суддів», де а ні «судова система», а ні «судоустрій» не розкриті на законодавчому рівні.

3. Запропоновано організаційні основи розуміти як головні засади, підґрунтя, провідні принципи та правила якими постійно керуються суб'єкти у процесі своєї життєдіяльності. В свою чергу організаційні основи судоустрою – це провідні засади та принципи, а також правила якими постійно керуються органи державної влади при: формуванні політичного представництва суддів та стратегічного планування; здійсненні контролю за інституційним розвитком та ініціативами судової реформи (правові або організаційні реформи); розподілі ресурсів: визначенні бюджету; призначенням, оцінці і дисциплінарному контролю (в контексті необхідної внутрішньої незалежності) тощо. Якість організації судоустрою залежить від узгоджених, інтегрованих і динамічних зусиль усіх гілок влади.

4. Визначено, що адміністративно-правове регулювання (адмініструванням) організації судоустрою України - це організаційно-розпорядчий владний вплив органів державної влади (публічної адміністрації) на суспільні відносини у сфері судоустрою щодо їх упорядкування, формального законодавчого закріплення, охорони та розвитку, а також на суб'єктів судової діяльності (судоустрою) з метою гарантування належної

організації та забезпечення судової влади та здійснення правосуддя в Україні за відсутністю впливу на незалежність суддів.

5. Доведено, що об'єктами адміністративно-правового регулювання (адміністрування) організації судоустрою виступають суспільні відносини, що виникають: а) між державними органами і кандидатами на посаду судді; б) між судами та державними органами; в) з приводу відповідальності суддів перед громадянами або перед органами які їх обрали і підзвітністю їм; г) між судами (різними ланками судової системи); д) між судами, прокуратурою і органами розслідування в позапроцесуальних аспектах; ж) з приводу нормативного визначення судоустрою; з) з приводу визначення критеріїв, які висуваються до особистості судді; і) з приводу адміністративно-правового статусу суддівського самоврядування та організації його діяльності; и) з внутрішнього устрою державних судових органів та установ; к) щодо формування суду та наділення його юрисдикційними повноваженнями; л) щодо забезпечення судоустрою; м) щодо забезпечення та реалізації судової політики.

6. Визначено, що право на справедливий суд залежить від багатьох чинників, одним із яких є завдання та функції організації судоустрою в Україні. Органами та установами, які покликані здійснювати функції і завдання організації судоустрою є: Вища рада правосуддя, Державна судова адміністрація України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, суддівське самоврядування (Рада суддів України), апарат суду, Національна школа суддів України, інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що беруть участь в організаційному забезпеченні діяльності судів.

7. Запропоновано під завданнями організації судоустрою в Україні розуміти законодавчо визначені види діяльності, що необхідно виконати у майбутньому, які відповідають цілям та функціям ефективного адміністрування суддів, судових органів і установ та їх персоналу, а під функціями - провідні напрями діяльності органів та установ визначених у Законі України «Про судоустрій і статус судів», які покликані забезпечити та підтримувати у належному стані функціонування судової влади. дістало подальшого розвитку.

8. Враховуючи карантинні обмеження, з якими Україна та інші країни світу стикнулися за минулий рік, зазначено про актуальність діджиталізації організації судоустрою. на сучасному етапі при формуванні завдань і функцій судоустрою України, адже перехід до цифрового документообігу та надання онлайн послуг стає більш актуальним та необхідним поряд із цифровізацією судочинства.

9. Констатовано, що система організації судоустрою в Україні, її поняття, види та особливості забезпечення в умовах проведення судової реформи потребує більш детального аналізу та системного підходу, адже будь-яка система складається з елементів або структур, які повинні з одного боку бути відокремленими один від одного, а з іншого бути інтегрованими та утворювати єдність системи. Система організації судоустрою покликана реалізувати свої функції шляхом виконання поставлених завдань, у той же час в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» використовується інше словосполучення – «організаційні основи судоустрою». Однак «система організації судоустрою» та «організаційні основи судоустрою» відмінні один від одного. Адже створити систему організації судочинства та її забезпечити – це конституційний обов'язок держави.

10. Зазначено, що систему забезпечення організації судоустрою складає сукупність визначених державою ресурсів (фінансових, матеріальних, технічних, інформаційних, управлінських, кадрових), які направлені на реалізацію функцій і завдань судоустрою та підтримки його у належному стані; основними підсистемами (видами) якої є: а) організаційно-кадрова; б) матеріально-технічна; в) наукова; г) інформаційно-аналітична; 5) нормативно-правова; б) фінансова.

11. Розкрито зміст визначених автором підсистем системи забезпечення організації судоустрою: а) організаційно-кадрове забезпечення судоустрою полягає у формуванні висококваліфікованого суддівського корпусу, кадрового резерву, утворення і запровадження системи професійної підготовки та перепідготовки суддів і працівників апарату судів; б) матеріально-технічне

забезпечення організації судоустрою полягає у діяльності державних органів щодо створення належних умов для роботи усіх структурних елементів судоустрою. до матеріально-технічного забезпечення організації судоустрою відноситься і забезпечення судових установ та органів не тільки відповідними площами, а площами з ефективним обладнанням для економії енергоресурсів;

в) наукове забезпечення організації судоустрою полягає у проведенні наукових досліджень з питань оптимізації організації судоустрою, аналізу чинного законодавства та розроблення проектів щодо реформування судоустрою та надання рекомендацій; г) особливість інформаційно-аналітичного забезпечення організації судоустрою полягає у діяльності зі створення інструментів для підвищення ефективності та надійності інформаційних процесів та формування судового інформаційного простору; д) нормативно-правове забезпечення організації судоустрою здійснюється у тісній співпраці з міжнародними експертами і полягає у створенні такого наукового середовища, яке б стимулювало пошук нових підходів у вирішенні питань оптимізації судоустрою та його організації; ж) фінансове забезпечення організації судоустрою в Україні полягає в адмініструванні фінансових ресурсів (бюджетних та позабюджетних), створенні фінансових механізмів та процедур, які відповідають міжнародним стандартам, що сприятимуть ефективному функціонуванню судоустрою.

12. Визначено, що будь-яка судова система базується на чотирьох основних правових засадах легітимізації: поділі влади, верховенства права, незалежності та неупередженості суду (суддів). Усі чотири зазначені засади конкретизуються в принципах організації судової системи та є основою побудови різних способів підзвітності.

13. З'ясовано, що правові засади та принципи можуть мати різну вагу в різних суспільствах залежно від їх об'єктивних обставин та від сприйняття людьми цих обставин. Суть в тому, що різні суспільства можуть надавати пріоритет деяким з цих засад та принципів в певні періоди свого розвитку. Результатом вказаного суспільно-історичного розвитку є наявність широкого спектру інституційних організацій які входять у судову систему, однак усі вони

базують організацію своєї діяльності на визначених загальних правових засадах та принципах.

14. Визначено, що принципи організації судоустрою в Україні поділяються на загальні та спеціальні. До загальних принципів організації судоустрою можна віднести ті, що стосуються організації діяльності всієї системи судоустрою, а до спеціальних ті, що відносяться до окремих структурних елементів цієї системи (судових органів та установ); спеціальні принципи організації судоустрою деталізуються у нормативно-правових актах які забезпечують діяльність різних судових органів та установ враховуючі певні особливості такої діяльності.

15. Констатовано, що загальні принципи щодо будь-яких юридичних інститутів мають найбільший інтерес, так як можуть об'єднати різні правові інститути в єдину юридичну матрицю. Однак, саме їх різноманітність та неоднорідність ставлять питання перед правореалізаційною практикою. Визначено, що основними загальними принципами організації судоустрою, відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» є: принципи територіальності, спеціалізації та інстанційності.

16. З'ясовано, що організація судоустрою за: а) територіальним принципом означає, що утворення та діяльність судових органів та установ здійснюється у такий спосіб, при якому їх юрисдикція охоплює певну територію держави, виходячи з потреби наближення судочинства до людини; б) спеціалізація може бути наступних видів: галузева (цивільна, кримінальна, господарська, адміністративна) або суб'єктна (справи щодо неповнолітніх, військовослужбовців тощо). Спеціалізація судів та суддів повинно бути більше як виключення, за необхідності, через складність законодавства чи з інших причин. У своїй більшості всі судді повинні бути фахівцями у сфері здійснення правосуддя. Тому принцип спеціалізації організації судоустрою тісно пов'язаний з іншим принципом - принципом рівного статусу для суддів судів загальної юрисдикції та суддів спеціалізованих судів; в) інстанційність як принцип організації судоустрою полягає у тому, що він забезпечує

конституційне право особи на оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку та виступає однією із нормативних засад організації судоустрою. Інстанційність поряд із територіальністю та спеціалізацією є одночасно й основними принципами та правовими засадами організації судоустрою України, що мають значення для подальшого розвитку системи правосуддя.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР ОСНОВ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ

2.1. Процедури утворення та ліквідації суду в Україні

У правовій науці процедура – це регламентований юридичною нормою порядок учинення дій або ухвалення рішень у сфері правозастосування. Термін «адміністративний» у науці має подвійне значення: той, що пов'язаний з управлінням, і той, що має служити. Таке розуміння базової категорії адміністративного права відповідає двом типам правовідносин, що виникають у сфері публічного адміністрування, – по-перше, відносини, що мають управлінський характер, виникають за ініціативи керівних суб'єктів, якими на приватних осіб покладається здебільшого виконання обов'язків; по-друге, у відносинах із публічною адміністрацією приватні особи реалізують значну частину своїх прав, що зумовлює існування так званих сервісних адміністративних правовідносин [24, с. 7].

Щодо конкретизації організаційних процедур забезпечення судоустрою то нами прийнято рішення здійснити її через процедури: легалізації та ліквідації суду; обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад; фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

Розпочнемо наш аналіз з процедури утворення і ліквідації суду, адже саме вказані процедури дають правові основи легалізації діяльності суду як суб'єкта системи правосуддя.

В судовій практиці ЄС, саме в діяльності Європейського суду існує такий критерій легітимності суду, як «суд, встановлений законом». Правова позиція дає можливість виділити дві умови відповідності критерію «суд, встановлений законом»: організаційну (організація судової системи повинна регулюватися законами у їх буквальному значенні) та юрисдикційну (суд повинен діяти у спосіб та відповідно до повноважень, передбачених законом, у межах своєї

компетенції). Науковці слушно зауважують, що вимога законності суду (суд, створений на підставі закону) поширюється не тільки на правову основу існування самого суду, а також і на склад суду у кожній справі [35; 33; 188].

Стаття 125 Конституції України визначає, що суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя [68]. Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної законом системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою [125]. Однак, вказана процедура утворення суду поки ще не використовується, до теперішнього часу суди в Україні утворювалися та ліквідувалися Указом Президента України.

Ряд науковців, які посилаючись на висновки міжнародних експертів, аргументовано пропонували відмовитися від утворення і ліквідації судів главою держави, передавши це повноваження Верховній Раді України, що сприятиме, на їхню думку, зміцненню незалежності суддів і зменшить випадки довільної, безпідставної зміни судової системи країни [33, с. 226; 60]. Цілком підтримуючи таку пропозицію, лише додамо, що зміни у цьому напрямі сприятимуть утвердженню в національній правовій системі стандарту «суд, встановлений законом» в контексті вимог судової практики Європейського суду [188].

Так, у неодноразових рекомендаціях вітчизняних і міжнародних експертів, у т.ч. Венеціанської комісії, вказувалося на необхідність внесення змін в Конституцію України з питань судоустрою відповідно до європейських стандартів [203, с. 27]. Так, відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону України від 07.06.2010 р. «Про судоустрій і статус суддів» суди утворювалися і ліквідувалися Президентом України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ [124].

Отже, зміни в Конституції України закріпили, що суди можуть утворюватися лише на підставі закону, а за Президентом України залишили повноваження з подання проекту закону. Таким чином, зменшивши вплив виконавчої влади на судову владу, виключивши із процесу Міністерство юстиції України замінивши його Вищою радою правосуддя.

Хотілось би зазначити, що до Конституційного Суду України з приводу змін до Конституції на підставі яких почалася судова реформа не однократно подавалися звернення щодо конституційності чи не конституційності певних законодавчих новел. Так, на відмінну від позиції Конституційного Суду України існують протилежні щодо процедури утворення та ліквідації судів. Так, у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII була викладена розбіжна думка судді Сергія Головатого в якій він зазначив: «Я не підтримав ухваленого більшістю рішення через те, що не погоджуюсь із визнанням окремих приписів розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII неконституційними». Далі суддя визначив, що законодавчий орган, ліквідовуючи найвищу судову установу, вийшов за межі своїх повноважень. (пункт 1.2 подання на с. 12). За його переконанням Верховний Суд України не змінює своїх функцій найвищого судового органу й продовжує до припинення своєї діяльності здійснювати правосуддя. Далі здійснюватиме правосуддя як найвищий судовий орган буде вже Верховний Суд (пункт 1.2 подання на с. 13). Законом № 1402-VIII, по суті, запроваджено реорганізацію вищих спеціалізованих судів і Верховного Суду України шляхом злиття їх в один суд з новою назвою - Верховний Суд (пункт 1.2 подання на с. 13); Утворення Верховного Суду шляхом «реорганізації (злиття) судів» - Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів законодавець визначив як ліквідація Верховного Суду України, незважаючи на

виключно семантичні зміни в назві найвищого судового органу та його незмінний конституційно-правовий статус (пункт 1.2 подання на с. 13-14); Закон № 1401-VIII і Закон № 1402-VIII не містять жодного посилання на конкретну підставу, передбачену законом, для припинення діяльності та ліквідації Верховного Суду й вищих спеціалізованих судів (пункт 1.2 подання на с. 14); Запропонована модель їх ліквідації не відповідає визначеному законом порядку ліквідації і фактично запроваджує передачу (делегування) функції ліквідації одного суду суддям іншого суду, що є прямим порушенням статті 8, частин першої і другої статті 55, частин першої, п'ятої та шостої статті 126 Конституції України (пункт 1.2 подання на с. 14); у Президента України відсутнє повноваження ліквідувати найвищий судовий орган із закріпленим на рівні Основного Закону України конституційно-правовим статусом (пункт 1.2 подання на с. 14) [151].

Також, крім вище зазначеної позиції існує ряд критичних зауважень і щодо самих процедур утворення та ліквідації суду. Так, як вірно зазначає О. Калашник, не можна також погодитися з новим порядком утворення і ліквідації судів з огляду на таке. У ч. 3 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплено, що утворення суду може відбуватися не лише шляхом створення нового суду, але й шляхом реорганізації (злиття, поділу) судів. Вище уже зазначалось, що суди є юридичними особами публічного права, а згідно з ч. 1 ст. 104 Цивільного кодексу України шляхом реорганізації, як і ліквідації, юридична особа припиняється, а не утворюється. Отже, положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» про те, що шляхом реорганізації відбувається утворення суду, є таким, що суперечить загальним положенням про юридичну особу. Крім того, положення про те, що шляхом реорганізації відбувається утворення суду, дещо не узгоджується з п. 1 ч. 2 ст. 53, ч. 3 ст. 75 і ч. 2 ст. 82 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими реорганізація суду є підставою для переведення судді до іншого суду без його згоди і без конкурсу [60].

Крім вказаного необхідно відзначити, що згідно із частиною четвертою статті 19 Закону № 1402-VIII підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної цим Законом системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою. У своєму консультативному висновку щодо проєкту Закону України «Про ліквідацію та утворення окружних адміністративних судів, юрисдикція яких поширюється на територію Київської області та міста Києва Вища рада правосуддя вказала, що Окружний адміністративний суд міста Києва та Київський окружний адміністративний суд утворені Указом Президента України від 16 листопада 2004 року № 1417/2004, відповідно до якого повноваження Окружного адміністративного суду міста Києва поширюються на територію міста Києва, а повноваження Київського окружного адміністративного суду – на територію Київської області. За інформацією Державної судової адміністрації України, в Окружному адміністративному суді міста Києва визначено 60 штатних посад суддів, з яких станом на 1 лютого 2021 року 11 штатних посад суддів є вакантними. Штатна чисельність працівників апарату цього становить 190 посад, із числа яких фактично зайняті 147 посад. У Київському окружному адміністративному суді визначено 25 штатних посад суддів, з яких станом на 1 лютого 2021 року вакантними є 3 посади. Штатна чисельність працівників апарату вказаного суду становить 89 посад, з яких фактично зайняті 76 посад. Згідно з наданими Державною судовою адміністрацією України статистичними показниками середньорічного навантаження вказаних судів у провадженні Київського окружного адміністративного суду у 2020 році перебувало 19 665 справ і матеріалів; у провадженні Окружного адміністративного суду міста Києва упродовж цього періоду перебувало 61 350 справ і матеріалів. Як вбачається із пояснювальної записки до законопроєкту, його метою є оптимізація видатків державного бюджету. Кошторис Київського окружного адміністративного суду на 2021 рік становить 57 961 400 грн, кошторис Окружного адміністративного суду міста Києва на 2021 рік становить 137 186 200 гривень. Водночас

відповідно до частини десятої статті 51 Бюджетного кодексу України у разі утворення державних органів у поточному бюджетному періоді забезпечення їх діяльності у цьому періоді здійснюється в межах видатків, передбачених державним органам, які ліквідуються або реорганізуються у зв'язку з утворенням таких нових державних органів. У разі ліквідації або реорганізації державних органів у поточному бюджетному періоді забезпечення їх діяльності у наступному бюджетному періоді до завершення процедур ліквідації або реорганізації здійснюється в межах видатків, передбачених новим державним органам, які визначені правонаступниками чи яким передаються функції органів, що ліквідуються або реорганізуються. Тобто у разі реалізації положень законопроекту щодо утворення Окружного адміністративного суду Київської області та міста Києва забезпечення його діяльності у поточному бюджетному періоді може здійснюватися виключно в межах видатків, передбачених Київському окружному адміністративному суду та Окружному адміністративному суду міста Києва, які пропонується ліквідувати. Водночас із пояснювальної записки не вбачається, яким чином видатки державного бюджету після ліквідації зазначених судів будуть оптимізовані; до законопроекту не було долучено ані розрахунків, ані обґрунтувань, що свідчили б про доцільність та ефективність запропонованих змін. Крім того, закон має передбачати чіткі правові наслідки ліквідації суду [137].

Таким чином, із вище наведеного прикладу видно, що використання такої підстави, як «оптимізація видатків державного бюджету» викликає певні зауваження. Отже, ми приєднуємося до позиції тих науковців і практиків, які вважають за необхідне у ч. 3 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» таку підставу як необхідність оптимізації видатків державного бюджету виключити [60].

Як нами вже зазначалось на попередньому етапі нашого дослідження, однією із нормативних основ організації судоустрою виступає принцип територіальності. Так, 17 липня 2020 року Верховна Рада України ухвалила Постанову № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів». Логічно було б

припустити, що кількість судів в Україні має бути приведена до кількості новостворених районів. Однак згідно з п. 8 Прикінцевих і Перехідних положень законопроекту до ухвалення Закону щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів відповідні місцеві суди продовжують здійснювати свої повноваження у межах закріпленої за ними до утворення (ліквідації) районів територіальної юрисдикції, але не пізніше 1 січня 2022 року. Про це ж свідчить і позиція Ради суддів України, що розіслала головам місцевих та апеляційних судів лист від 22.06.2020 р. №9рс-466/20 [80], у якому нагадала, що система судоустрою хоч і будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, проте на практиці не завжди може співпадати з існуючим адміністративно-територіальним поділом держави. Зміна ж адміністративно-територіального устрою може бути лише підставою для перегляду чинної системи судоустрою. І далі Рада суддів України роз'яснила, що місцеві загальні суди продовжують здійснювати розгляд справ у межах раніше утворених районів і раніше визначеного адміністративно-територіального устрою [168; 182].

Отже, на сьогодні ми маємо прогалини у законодавстві, що стосується питань організації судоустрою, адже судова реформа відбувається в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи і їх необхідно проводити не порушуючи при цьому принципу судоустрою – територіальності.

Слід також розуміти, що загалом процедури утворення та ліквідації суду органічно пов'язані зі створенням та ліквідацією юридичної особи. У Рішенні Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 7-рп/2010 (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) визначено, що суди всіх юрисдикцій та рівнів є юридичними особами публічного права. Відповідно до частини першої статті 110 Цивільного кодексу України правом ліквідувати юридичну особу наділений суб'єкт її створення [182; 189]. Вказана позиція була також вказана і у рішенні Конституційного Суду України від 21 червня 2011 р. № 7-рп/2011 у справі за 76 конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності)

окремих положень Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою) в якій зазначено, що повноваження ліквідувати суди органічно пов'язане зі створенням юридичної особи [77; 60]. Із вище зазначеного можна зробити висновок, що Конституційний Суд України здійснюючи аналіз чинного законодавства на предмет відповідності його нормам Конституції України, однак, що стосується відповідності існуючого порядку утворення і ліквідації судів європейським стандартам правосуддя, на жаль, не досліджувалося.

Після висвітлення низки проблемних питань щодо утворення та ліквідації судів в Україні перейдемо безпосередньо до розгляду процедур утворення та ліквідації суду.

У нормах Перехідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», є такі поняття як «утворення», «створення», «початок роботи» та «день початку роботи», кожен із яких має змістовне наповнення на відповідних етапах утворення суду. Термін «створення» в аналізованому законі використовується як об'єднуючий, тобто суд можна «утворити» шляхом «створення» нового суду або реорганізувати старий шляхом його поділу або злиття.

Як нами вже зазначалось, суд – це юридична особа публічного права. В свою чергу, юридичні особи публічного права - це організації, що створюються розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування та з владними повноваженнями. Порядок створення та правовий статус таких суб'єктів встановлюються Конституцією України та законами України. Це можуть бути як державні чи комунальні установи, так і публічно-правові утворення. До юридичних осіб публічного права відносяться, наприклад, органи внутрішніх справ України, міністерства, відомства і т.д. Отже, в нашому випадку, суд – це публічно-правове утворення, порядок створення та правовий статус якого визначено в Конституції України та в законах.

Цивільне і господарське законодавство встановлює різні способи створення юридичної особи, що стосується юридичних осіб публічного права то вони можуть створитися лише у розпорядчий спосіб. Який полягає у тому, що рішення (розпорядження) про створення юридичної особи публічного права приймає компетентний орган державної влади або місцевого самоуправління. Суд, утворюється шляхом прийняття закону за поданням Президента України після консультації з ВРП. Процедура утворення суду розпочинається з консультацій між Президентом України та ВРП про необхідність такого рішення. ВРП звертається до ДСА щодо встановлення кількості суддів у суді, що є складовою процедури утворення суду.

Юридична особа вважається створеною з моменту її державної реєстрації та внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, і з цього часу вона може бути суб'єктом цивільних та інших відносин [189]. Таким чином, початком утворення суду є день набрання чинності нормативно-правового акту (до змін в Конституцію України – Указ Президента України, після змін – Закон України) про його утворення, а юридичним завершенням – день офіційної реєстрації як юридичної особи публічного права, оскільки лише створений суд може розпочати свою роботу [31].

З дня внесення інформації в Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань розпочинається адміністративно-організаційна робота, яка направлена на те щоб як найшвидше новостворений суд почав надавати судові послуги та відправляти правосуддя. Отже, з одного боку ВККСУ та ВРП починають формувати суддівський корпус, а ДСА та органи місцевого самоврядування виконують обов'язки із матеріально-технічного забезпечення новоствореного суду.

Крім того, ДСА відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» здійснює функції основного виконавця рішень щодо утворення суду. Так, у статті 147 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» визначено, що для здійснення дій щодо реєстрації новоутвореного суду як юридичної

особи та представництва такого суду як органу державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами ДСА приймає рішення про призначення тимчасово виконуючого обов'язки (далі ТВО) керівника апарату. ТВО керівника апарату суду здійснює вказані повноваження керівника суду як юридичної особи до моменту призначення, обрання чи переведення на посаду судді такого суду щонайменше одного судді та продовжує здійснювати виконання обов'язків керівника апарату суду до призначення відповідного керівника апарату суду згідно з процедурами, визначеними законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом [125].

Наведена норма дає можливість вивести такі основні тези:

1) її застосування можливе лише для новоутвореного суду, який не має статусу юридичної особи;

2) для здійснення відповідних дій (реєстрація новоутвореного суду як юридичної особи; представництво суду як органа державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами) Законом визначено посадову особу - ТВО керівника апарату, який з часу свого призначення на посаду до призначення щонайменше одного судді виконує повноваження керівника суду як юридичної особи;

3) ТВО керівника апарату продовжує здійснювати виконання обов'язків керівника апарату суду та представляти суд як юридичну особу до призначення відповідного керівника апарату суду згідно з процедурами, визначеними законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених у законодавстві [31].

З цього випливає, що у сфері організаційного забезпечення єдиним керівником, який має адміністративно-владні повноваження, є ТВО керівника апарату, основним завданням якого на цьому етапі є вжиття комплексу організаційних заходів різного спрямування, вкрай необхідних для «робочого старту» новоствореного суду [31].

Після реєстрації новоствореного суду як юридичної особи, ВРП погоджує граничну чисельність суддів, ДСА її визначає. Потім видається наказ ДСА, який передається до ВККС, яка в разі необхідності приймає рішення про переведення суддів до новоствореного суду або організовує добір суддів. Суддівський корпус формує для новоствореного суду ВРП, яка розглядає рекомендації ВККСУ щодо призначення кандидатів на посаду судді. За результатами їх розгляду ВРП ухвалює рішення про внесення подання Президентові України про призначення кандидатів посади суддів. Після чого Президент України видає указ про призначення суддів, далі новопризначені судді складають присягу.

Голова ДСА погоджує тимчасову структуру та тимчасову штатну чисельність апарату новоствореного суду за поданням ТВО керівника апарату цього суду. Крім того, після створення нового суду і його укомплектування, суддівський колектив приймає рішення про початок роботи суду, обирає голову та секретаря суду, затверджує положення про апарат суду та при необхідності утворюють колегії суддів [112].

Вказане рішення приймається на організаційних зборах суддів новоствореного суду, шляхом голосування, підписується головою зборів та секретарем. Після обрання голови суду, секретаря суду та інших організаційних моментів, рішення про день початку роботи суду повідомляється шляхом опублікування відповідної інформації на веб-порталі судової влади та через інші загальнодержавні та відповідно місцеві офіційні друковані засоби.

Після оприлюднення вказаної інформації вважається, що суд почав свою роботу, а судді отримали повноваження з відправлення правосуддя. Щодо організаційних моментів при утворенні суду, то необхідно відзначити, що голова новоствореного суду може звернутися до органів державної влади щодо сприяння у вирішенні питань із забезпечення початку роботи суду. Так при створенні суду можуть виникати ряд організаційних проблем матеріально-технічного характеру.

Так, наприклад, при створенні Вищого антикорупційного суду України (далі ВАС), ТВО керівника апарату на організаційних зборах суддів Олексій Жуков доповів, що приміщення, виділені Державною судовою адміністрацією для тимчасового розміщення ВАС, потребують ремонту. Для цього вже виділено 400 тисяч гривень, яких, проте, вистачить лише для початкового етапу. Крім того, наголосив Олексій Жуков, для розміщення суддів першої інстанції ВАС необхідно знайти приміщення, яке ймовірно додатково винайматиметься. Наступними кроками у процесі підготовки він назвав: початок ремонтних робіт у тимчасових приміщеннях суду; вирішення питання про пошук додаткового приміщення; затвердження штатного розпису апарату ВАС; створення конкурсних комісій для відбору кандидатів на відповідні посади; створення тендерного комітету для проведення закупівель для забезпечення роботи суду [192]. Тобто при створенні нового суду зазвичай постають питання щодо своєчасного забезпечення його кадрами, приміщеннями, засобами зв'язку та іншими інформаційно-комунікаційними засобами.

Відповідно до частини першої статті 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат. Частина друга цієї норми передбачає, що Положення про апарат суду розробляється на підставі Типового положення про апарат суду, затвердженого Державною судовою адміністрацією України за погодженням із Вищою радою правосуддя. Наказом Державної судової адміністрації України від 8 лютого 2019 року № 131 затверджено Типове положення про апарат суду [120], яке було погоджено рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року № 140/0/15-19. Затвердження Типового положення про апарат суду усунуло прогалину, що існувала протягом тривалого часу, у правовому регулюванні важливої сфери організаційного забезпечення діяльності судів [114].

Отже, щодо процедури утворення суду можна констатувати, що вона не деталізована, а відсутність нормативно-правового акту який би унормував би її призводить до невизначеності.

Наступна процедура яку ми розглянемо – це процедура ліквідації суду. Як і у випадку із створенням суду, в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» використовуються ряд термінів які не деталізуються але мають значення, до таких ми відносимо наступні: «ліквідація», «реорганізація» та «припинення роботи суду».

Юридична наука узагальнює поняття ліквідації, як регламентовану законом процедуру, результатом якої є припинення діяльності юридичної особи. Процедура ліквідації юридичної особи регулюється багатьма нормативно-правовими актами, зокрема Цивільним та Господарським кодексами України, законами України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», «Про господарські товариства», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» тощо [79].

Щодо процедури ліквідації суду, необхідно відмітити, що застосовуються ліквідаційні правила, такі самі, що і при ліквідації юридичної особи. Так, процедура ліквідації юридичних осіб визначається, зокрема, Цивільним кодексом України та Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Відповідно до частини другої статті 104 Цивільного кодексу України, юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення. Порядок внесення відповідного запису, перелік необхідних дій та документів визначено Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Отже, припинення повноважень і ліквідація зазначених вище судів здійснюється не з дня набрання чинності указом Президента України про ліквідацію суду, а лише після проведення регламентованої законом процедури, результатом якої є припинення діяльності суду як органу державної влади та юридичної особи [204].

Ліквідація суду відбуватися без переходу прав та обов'язків, без правонаступництва, тобто остаточно. Так, наприклад, Верховний Суд листом

від 07.05.2018 № 184-903/0/2-18 повідомив, що відповідно до пункту 7 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 02.06.2016 № 1402 «Про судоустрій і статус суддів» з дня початку роботи Верховного Суду (15 грудня 2017 року) Вищий господарський суд України припиняє свою роботу шляхом ліквідації, тобто за процедурою, що виключає можливість правонаступництва [56].

Реорганізація - це інша форма припинення юридичної особи. Під час реорганізації юридична особа теж припиняється. Але всі її права й обов'язки у порядку правонаступництва переходять до нової (іншої) юридичної особи. Реорганізація може здійснюватися злиттям, приєднанням, поділом, відокремленням та перетворенням юридичної особи за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а у випадках, передбачених законом, - за рішенням суду або відповідних органів державної влади [180].

Так, Указом Президента України від 29.12.2017 № 453/2017 «Про ліквідацію місцевих господарських судів та утворення окружних господарських судів» ліквідовано 27 місцевих господарських судів й утворено замість них аналогічну кількість окружних господарських судів, а Указом Президента України від 29.12.2017 № 454/2017 «Про ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах» ліквідовано 8 апеляційних господарських судів і утворено 7 апеляційних господарських судів в апеляційних округах. Не створено відповідної інституції в Донецьку, тобто на одиницю зменшилась кількість апеляційних господарських судів. Це зумовлено тим, що з метою забезпечення належних і безпечних умов для роботи, своєчасного розгляду справ господарським судом Донецької області, господарським судом Луганської області та Донецьким апеляційним господарським судом було змінено місцеперебування господарського суду Донецької області, господарського суду Луганської області та Донецького апеляційного господарського суду (м. Донецьк і м. Луганськ змінено на м. Харків) [153, с. 70; 179; 16].

Загальний порядок ліквідації юридичної особи встановлюють Цивільний та Господарський кодекси України (ст.111 ЦК та ст. 60 ГК). У разі прийняття органом, відповідно до своєї компетенції рішення про ліквідацію суду він зобов'язаний негайно письмово повідомити про своє рішення орган, що здійснює державну реєстрацію. Перелік документів, які подаються органу державної реєстрації, містить розділ IV «Державна реєстрація припинення юридичної особи» Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». Отримавши таке повідомлення, орган державної реєстрації вносить до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців запис про рішення щодо припинення юридичної особи. Така вимога направлена на захист прав кредиторів, які вже на початковій стадії зможуть знати про наміри юридичної особи, яка припиняє свою діяльність, оскільки дані Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців є відкритими для загального ознайомлення. Отже, після прийняття рішення про ліквідацію, що є правовою підставою ліквідації, для позбавлення статусу юридичної особи необхідно здійснити наступні заходи, які є етапами ліквідаційного процесу.

1. Утворення органом, який прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи, ліквідаційної комісії. Причому за рішенням органу у ролі ліквідаційної комісії може виступати орган управління юридичної особи. Отже, голова суду видає наказ про здійснення організаційних заходів, пов'язаних з припиненням діяльності та ліквідацією суду та утворення ліквідаційної комісії. Так, наприклад, наказом Вищого господарського суду України від 14.12.2017 р. №21 «Про здійснення організаційних заходів, пов'язаних з припиненням діяльності та ліквідацією Вищого господарського суду України, утворення ліквідаційної комісії» Вищий господарський суд припинив процесуальну діяльність та розпочав процедуру ліквідації суду [81].

З дня призначення ліквідаційної комісії до неї переходять усі повноваження щодо управління справами юридичної особи, крім тих, які залишаються згідно з законодавством України за учасниками, наприклад

затвердження ліквідаційного балансу. Слід зауважити, що ліквідаційна комісія не має статусу юридичної особи, а підприємство, що ліквідується, в період її роботи статусу юридичної особи не втрачає. Отже, дієздатність юридичної особи здійснюється через ліквідаційну комісію. Дії комісії розглядаються як дії самої юридичної особи. Комісія здійснює дії, у тому числі виступає в суді від імені юридичної особи і набуває безпосередньо для неї права і обов'язки [79].

2. Встановлення порядку і строків ліквідації юридичної особи. Їх встановлює орган, що прийняв рішення про ліквідацію. Встановлюється також строк для задоволення претензій кредиторів. Але він за законом не може бути меншим двох місяців з моменту оголошення про ліквідацію [79]. Так, наприклад, у п.4 Прикінцевих та перехідних положеннях Закону України «Про судоустрій та статус суддів» вказано, що «протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності цим Законом утворюється Верховний Суд у порядку та у складі, що визначені цим Законом» [125].

3. Виконання ліквідаційною комісією своїх обов'язків: повідомлення про ліквідацію юридичної особи в пресі (за місцезнаходженням), про порядок і строки ліквідації; вжиття необхідних заходів для стягнення дебіторської заборгованості, виявлення кредиторів та претензій останніх [79]. Так, наприклад, у разі ліквідації суду, що здійснює правосуддя на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (відповідних адміністративно-територіальних одиниць), та утворення нового суду, який забезпечує здійснення правосуддя на цій території, суд, що ліквідується, припиняє здійснення правосуддя з дня опублікування в газеті «Голос України» повідомлення голови новоутвореного суду про початок роботи новоутвореного суду. Крім вказаного суду, що ліквідується, в місячний строк з дня припинення здійснення правосуддя передає до новоутвореного суду матеріали та документи, пов'язані зі здійсненням таким судом повноважень, зокрема, архівні справи з основної діяльності, строки тимчасового зберігання яких ще не закінчилися, документи, не завершені в діловодстві, а також документи з кадрових питань в паперовому та електронному вигляді, фонди бібліотек, а

судові справи та матеріали проваджень, що перебувають у володінні суду, що ліквідується, передаються негайно, до дня початку роботи новоутвореного суду [125; 31].

Процедура ліквідації суду передбачає передачу майна, земельних ділянок, будівлі і споруд тощо. Так, наприклад, відповідно до розпорядження КМУ від 01.12.2017 № 841-р «Про закріплення державного майна за Верховним Судом» та акту приймання - передачі б/н від 27.12.2017 року Вищий господарський суд передав на баланс Верховного Суду земельні ділянки, будівлі та споруди, інші матеріальні активи. Об'єкт незавершеного будівництва «Комплекс адміністративних будівель Вищого господарського та Вищого адміністративного судів України» та земельна ділянка, які знаходяться на перетині бульвару Дружби народів та вулиці Старонаводницької у Печерському районі м. Києва, передано на баланс Верховного Суду згідно акту приймання - передачі б/н від 02.01.2018 року. Прийняття рішення щодо доцільності консервації або будівництва зазначеного комплексу належить до повноважень Верховного Суду.

Крім вказаного, для того щоб суд був ліквідований необхідно щоб усі судді, які у ньому на момент ліквідації працювали, були або переведені до інших судів або звільнилися за власним бажанням. Оцінює, набирає, рекомендує до переведення і звільнення суддів спеціалізований орган – Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Остаточне рішення ухвалює Вища рада правосуддя [93].

На останок щодо невирішених проблем при процедурах утворення і ліквідації судів хотілось би відмітити, що Указами Президента України від 29 грудня 2017 року було проведено оптимізацію мережі місцевих та апеляційних судів, в результаті якої ліквідовано / реорганізовано місцеві та апеляційні суди і створено окружні, окружні господарські та окружні адміністративні суди, а також апеляційні, апеляційні господарські та апеляційні адміністративні суди в апеляційних округах. За даними Державної судової адміністрації України, рівень забезпечення суддів окремими кабінетами становить 88 %, залами

судових засідань суди забезпечені на 70%, нарадчими кімнатами – на 22 %. На сьогодні більшість судів забезпечені службовими приміщеннями, що дає їм можливість функціонувати у штатному режимі. Водночас лише 19 % загальної кількості судів розташовано у приміщеннях, що за основними параметрами відповідають будівельним стандартам. Решта судів потребує поліпшення умов розміщення [114, с. 56].

Отже, оптимізація судоустрою на сьогодні проходить складно. Більш детально про проблеми, які стоять на сьогодні щодо обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення судоустрою піде у наступних етапах нашого дослідження.

Таким чином, проведений аналіз процедур утворення та ліквідації суду в Україні в умовах проведення оптимізації всієї судової системи дав змогу констатувати наступне:

1) до основних організаційних процедур судоустрою відносяться наступні: утворення та ліквідація суду; обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад; фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення;

2) зміни в Конституції України закріпили, що суди можуть утворюватися та ліквідуватися лише на підставі закону, крім зазначеного, Президент України вже має повноважень зі створення судів він подає проект закону після консультації з Вищою радою правосуддя. Зменшивши тим самим вплив виконавчої влади на судову владу та посиливши роль органів судового врядування.

3) використання такої підстави, як «оптимізація видатків державного бюджету» викликає певні зауваження, тому нами обґрунтовано пропозиція щодо виключення її із Закону України «Про судоустрій та статус суддів»;

4) на сьогодні ми маємо прогалини у законодавстві, що стосується питань організації судоустрою, адже судова реформа відбувається в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи і їх необхідно проводити

не порушуючи при цьому одного із основних принципів судоустрою – принципу територіальності;

5) термін «створення» в законодавстві про судоустрій використовується як об'єднуючий, тобто суд можна «утворити» шляхом «створення» нового суду або реорганізувати старий шляхом його поділу або злиття;

б) суд – це публічно-правове утворення, порядок створення та правовий статус якого визначено в Конституції України та в законах.

7) процедура утворення суду наступна:

а) проведуться консультації між Президентом України та ВРП про необхідність такого рішення; 2) ВРП звертається до ДСА щодо встановлення кількості суддів у суді, що є складовою процедури утворення суду;

б) з дня внесення інформації в Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань розпочинається адміністративно-організаційна робота, яка направлена на те щоб як найшвидше новостворений суд почав надавати судові послуги та відправляти правосуддя;

в) ВККСУ та ВРП формують суддівський корпус, а ДСА та органи місцевого самоврядування виконують обов'язки із матеріально-технічного забезпечення новоствореного суду;

г) після реєстрації новоствореного суду як юридичної особи, ВРП погоджує граничну чисельність суддів, ДСА її визначає;

д) ДСА видає наказ, який передається до ВККС, яка в разі необхідності приймає рішення про переведення суддів до новоствореного суду або організовує добір суддів. Суддівський корпус формує для новоствореного суду ВРП, яка розглядає рекомендації ВККСУ щодо призначення кандидатів на посаду судді. За результатами їх розгляду ВРП ухвалює рішення про внесення подання Президентові України про призначення кандидатів посади суддів. Після чого Президент України видає указ про призначення суддів, далі новопризначені судді складають присягу;

ж) рішення про початок роботи суду приймається на організаційних зборах суддів новоствореного суду, шляхом голосування, підписується головою на зборах та секретарем. Після обрання голови суду, секретаря суду та інших організаційних моментів, рішення про день початку роботи суду повідомляється шляхом опублікування відповідної інформації на веб-порталі судової влади та через інші загальнодержавні та відповідно місцеві офіційні друковані засоби;

з) після оприлюднення вказаної інформації вважається, що суд почав свою роботу, а судді отримали повноваження з відправлення правосуддя. Щодо організаційних моментів при утворенні суду, то необхідно відзначити, що голова новоствореного суду може звернутися до органів державної влади щодо сприяння у вирішенні питань із забезпечення початку роботи суду. Так при створенні суду можуть виникати ряд організаційних проблем матеріально-технічного характеру;

8) процедура припинення суду може відбуватися або шляхом ліквідації або шляхом реорганізації. При ліквідації суду застосовуються такі самі ліквідаційні правила, що і при ліквідації юридичної особи. Ліквідація суду відбуватися без переходу прав та обов'язків, без правонаступництва, тобто остаточно. Після набрання чинності Закону України про ліквідацію певного суду, голова суду видає наказ про здійснення організаційних заходів, пов'язаних з припиненням діяльності та ліквідацією суду та утворення ліквідаційної комісії, порядок і строки ліквідації суду встановлюються законом.

Отже, оптимізація судоустрою, представлена сьогодні судовою реформою, здійснюється не системно, адже щонайменше відсутній на законодавчому рівні деталізований порядок щодо процедури утворення та ліквідації судів в Україні. Виявлено, що окремі питання щодо утворення та ліквідації судів в Україні віднесені до повноважень Верховного суду (щодо майнових прав новоутвореного чи ліквідованого суду), інші до Вищої ради правосуддя (щодо надання висновку на законопроект про ліквідацію чи утворення суду; щодо переведення і звільнення суддів), а частина до Державної

судової адміністрації України (щодо призначення тимчасово виконуючого обов'язки керівника апарату суду; щодо виконання рішення про утворення чи ліквідацію суду). Це свідчить про значну розпорошеність основ її реалізації по різним законам та нормативно-правовим актам законодавства України. Отже, поспішність у проведенні судової реформи може звести на нанівець головну ціль її впровадження – забезпечення права на справедливий та ефективний суд та підвищення доступу до правосуддя.

2.2. Процедури обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад в Україні

В суді, крім відносин, які виникають під час процесуального розгляду справи по суті, є також інші відносини – внутрішні, до яких можна віднести управлінську і кадрову політику, проблеми внутрішньої організаційної структури тощо. Всі ці питання пов'язані з організацією ефективної роботи суду, тобто зі здійсненням управлінських дій, та мають таке саме велике значення для забезпечення здійснення справедливого та об'єктивного правосуддя, забезпечення незалежності суддів під час розгляду судових спорів, як і законодавчі норми, що визначають основні принципи і процедуру судочинства. Одними із основних суб'єктів адміністрування публічною службою є голова відповідного суду та його заступник (заступники). Ці посади передбачені в штаті будь-якого суду, включно з Верховним Судом і Конституційним Судом України [32, с. 77; 53].

Процедури обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад є найбільш не врегульованими у чинному законодавстві. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до адміністративних посад в суді відносяться посади: голови суду та його заступника або заступників. Торкаючись проблематики адміністративних посад державних службовців у судовій системі України, слід, по-перше, звернути увагу на їх сутність. У законодавстві України дефініція «адміністративна посада» застосовується лише в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», але при цьому жодних

роз'яснень сутності цього поняття нормативний акт не надає, лише вказуючи, що «адміністративними посадами в суді вважаються посади голови суду та заступника (заступників) голови суду» [125]. Однак, ця норма стосується тільки випадку обрання судді на посаду голови або заступника голови суду, про що і йдеться у назві ст. 20 «Порядок обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад», і ніяким чином не передає самої природи цього поняття [53].

Категорія «адміністративна посада» тісно пов'язана із поняттям «посада», «посадова особа» та «посада державної служби». У словнику української термін «посада» використовується у наступному значенні - службове становище, пов'язане з виконанням певних обов'язків у якій-небудь установі, на підприємстві і т. ін.; місце [160]. Посада – це елемент державного органу, його складова частина, наділена групою повноважень, а вже реалізація цих повноважень є професійною діяльністю осіб та відноситься до поняття виконання державної посади [10, с.271].

Щодо визначення категорії «адміністративна посада» то Ю. П. Битяк зазначає, що це посади (професійна діяльність осіб) в органах виконавчої влади щодо практичного виконання їх функцій і завдань, які отримують заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету України. Державні службовці, що обіймають адміністративні посади, наділені державно-владними повноваженнями для здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій [10, с.133]. Як видно із визначення, автор розкриває природу адміністративних посад, які існують в виконавчій гілці влади. Однак й органи судової влади складаються з певних посад, серед яких можна виділити ті, яким властиві управлінські повноваження, тобто адміністративні [53].

Наприклад, в Законі України «Про державну службу», надається легітимне визначення посади державної служби – це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками у межах повноважень, визначених частиною першою статті 1 цього Закону [115]. У

Законі України «Про дипломатичну службу дається визначення «адміністративна посада», це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця органу дипломатичної служби з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками з виконання функцій адміністративно-технічного забезпечення діяльності органів дипломатичної служби. В свою чергу вказаний закон визначає, що посадові особи дипломатичної служби – це дипломатичні службовці та адміністративні службовці органів дипломатичної служби, а адміністративний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та виконує встановлені для цієї посади функції з адміністративно-технічного забезпечення діяльності органів дипломатичної служби, а також дотримується принципів державної служби [116].

Отже, як видно із вказаних законодавчих норм та аналізованих літературних джерел, для категорії «адміністративна посада» характерно наступне: це структурна одиниця яка обов'язково повинна бути передбачена у штатному розкладі; завдання та функції якої визначені в законі; отримують заробітну плату із державного бюджету; наділені державно-владними повноваженнями (видають накази та розпорядження які мають обов'язкову силу для підлеглих працівників та спричиняють настання юридичних фактів); створена зі спеціальною метою – для забезпечення нормальної діяльності державного органу шляхом здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. Таким чином, «адміністративна посада в суді» – це визначений законом та штатним розкладом структурний елемент суду, який наділений владно-розпорядчими повноваженнями з метою забезпечення ефективного правосуддя шляхом здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій [53].

Однією з характерних рис сучасного і добре організованого суду – є чіткий розподіл функцій між суддями і адміністративним персоналом, а також між членами адміністрації суду. Мова йде про те, що функції, які не є

суддівськими за своєю природою і не обов'язково мають виконуватися суддями, в максимально можливій мірі передаються іншим працівникам суду. За таких умов голова суду замість того, щоб витратити більшість свого часу на вирішення адміністративних та управлінських питань, делегує основну частину відповідних адміністративних функцій керівнику апарату суду, який фактично стає партнером голови суду [103, с.75], а останній, у свою чергу, отримує можливість повністю зосередитись на виконанні його безпосередніх функцій, яким він навчений і задля яких він призначений, а саме: безпосереднього здійснення правосуддя, реалізації функції контролю і надання належної методичної допомоги суддям суду за суворого дотримання принципу незалежності та ін. [53].

Отже, уводячи посаду «керівник апарату суду» законодавець намагався звільнити голову суду та його заступника від функцій адміністративного характеру. Тому не зрозуміло, чому в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» вказана посада не віднесена до числа адміністративних. На сьогодні, посада керівника апарату суду є визначеною законом та штатним розкладом суду, вона наділена низкою повноважень щодо організаційного керівництва судом та існує для забезпечення ефективного здійснення правосуддя. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» істотно змінив статус апаратів судів та їх керівників. Відповідно до статті 149 Закону апарати судів здійснюють організаційне забезпечення роботи судів, суддів, судового процесу, функціонування автоматизованої системи документообігу. В свою чергу, керівник апарату суду очолює апарат суду та несе персональну відповідальність за належне виконання покладених на апарат суду завдань, він має досить широкі повноваження щодо організаційного керівництва судом. Правовий статус керівника та працівників апарату суду визначається Законом України «Про державну службу». Перелік повноважень керівника апарату конкретизується в посадовій інструкції керівника апарату, яка складається на підставі Типової посадової інструкції керівника апарату місцевого загального суду, затвердженої наказом ДСА України від 20.07.2005 р. № 86 [121], а

апеляційного суду – на підставі Типової посадової інструкції керівника апарату апеляційного загального суду, затвердженої наказом ДСА від 13.01.2021 р. № 9 [122; 53].

Таким чином, ми погоджуємося із тими науковцями та практиками які вказують на необхідність внесення змін у Закон України «Про судоустрій та статус суддів» шляхом доповнення статті 20, а саме віднесення до адміністративної посади в суді, посади керівника апарату суду та його заступника.

Слід звернути увагу на те, що деякі вчені вважають, що адміністративні повноваження – це повноваження, які поширюються лише на апарат суду [73, с. 116]. На хибність цього підходу вказує такий факт. Відповідно до ч. 2 ст. 24, ч. 2 ст. 29, ч. 2 ст. 34, ч. 2 ст. 41 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» голова суду, реалізуючи свої адміністративні повноваження, видає накази та розпорядження, тоді як відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 24, п. 4 ч. 1 ст. 29, п. 4 ч. 1 ст. 34 та п. 4 ч. 1 ст. 41 на голову суду покладено обов'язок видавати на підставі акта про обрання суддею чи звільнення судді з посади відповідний наказ, що відповідно до закону прямо вказує на відношення вказаного повноваження до категорії адміністративних повноважень голови суду [40, с. 206].

А зараз перейдемо до аналізу процедури призначення на адміністративні посади в суді та звільнення з них.

На відмінну від призначення суддів на посади для здійснення правосуддя, на адміністративні посади суді обираються (граматичне тлумачення понять «призначення» та «обрання», надане у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України стосовно внесення Вищою радою юстиції подань про призначення суддів на посади (справа про призначення суддів) від 16 жовтня 2001 року № 14-рп/2001) [143]. Питання зайняття адміністративних посад у судах фактично віднесено до питань, які вирішуються суддівським самоврядуванням, що

достатньо гармонійно співвідноситься з визначенням останнього та його завданнями, передбаченими згаданим законом [188].

Зокрема, судді на адміністративні посади у суді обираються на зборах шляхом таємного голосування із числа суддів цього суду, простою більшістю голосів (ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Строки на які можуть обиратися також встановлені в аналізованому законі, Так, закон визначає, що на адміністративні посади суддя може бути обраним на три роки, не більше як на два строки поспіль (якщо одна й та сама адміністративна посада) і не більше строку його повноважень.

На те, що в Україні існувала практика автоматичного продовження перебування на адміністративних посадах суддів у яких закінчився строк їх повноважень вказував Європейський Суд у своїх рішеннях. Так, у справі «Олександр Волков проти України», оцінюючи доводи заявника щодо порушення принципу «суду, встановленого законом» (в контексті розгляду його справи судовою палатою ВАСУ, особистий склад якої був сформований Головою ВАСУ, який обіймав на той час адміністративну посаду без належних правових підстав), Європейський суд зазначив: «фраза «встановлений законом» поширюється не лише на правову основу самого існування «суду», але й на склад колегії у кожній справі (див. ухвалу щодо прийнятності від 4 травня 2000 р. у справі «Бускаріні проти Сан-Маріно» (Buscarini v. San Marino), заява № 31657/96, та «Посохов проти Росії» (Posokhov v. Russia), заява № 63486/00, п. 39, ECHR 2003-IV). Практика автоматичного продовження повноважень суддів на невизначений строк після спливу встановленого законом строку їхніх повноважень до моменту, коли вони будуть повторно призначені на посаду, була визнана такою, що порушує принцип «суду, встановленого законом» (див. рішення від 11 липня 2006 року у справі «Гуров проти Молдови» (Gurov v. Moldova), заява № 36455/02, п. 37-39)» [145; 188].

Необхідно відзначити, що в системі судоустрою на початок 2020 року склалася критична ситуація у зв'язку з тим, що у період з 17 вересня 2019 року по 17 липня 2020 року, указами Президента України постановлено призначити

у місцевих загальних судах суддів на посади вперше. Одночасно, у деяких судах гостро постало питання «кадрового голоду». Так, сьогодні в окремих судах правосуддя не здійснюється взагалі і у штаті цих судів немає жодного судді. Крім того, в окремі суди, де в штаті не залишилось жодного судді, призначено одночасно декілька суддів. У зв'язку з цим, виникають питання, пов'язані з порядком зарахування новопризначених суддів до штату, з визначенням судді, який буде виконувати адміністративні повноваження голови суду а також питання, пов'язані з обранням суддів на адміністративні посади [146; 48].

В Законі України «Про судоустрій і статус суддів» в частині 3 статті 24 встановлена норма, що у разі відсутності голови місцевого суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення - заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду - суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді [125]. Отже, детальний аналіз норм вище згаданого закону дає змогу констатувати, що в ньому відсутній будь-який нормативно-правовий механізм врегулювання ситуацій коли створюється новий суд, у ньому усі штатні посади суддів є вакантними, в суд призначають або одного суддю (який сам себе не може обрати на адміністративну посаду) або два судді які можуть мати однаковий стаж роботи на посаді судді [48].

Якщо звернутися до змісту частини сьомої статті 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» слідчі судді (суддя) обираються зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. До обрання слідчого судді відповідного суду його повноваження здійснює найстарший за віком суддя цього суду. В свою чергу, частина друга статті 132 вказаного закону визначає, що з'їзд суддів України відкриває голова Ради суддів України, а в разі його відсутності - найстарший за віком член Ради суддів України [125].

Враховуючи згадані норми, які регулюють подібні правовідносини, та недостатню врегульованість питання виконання обов'язків судді при однаковому стажі роботи на посаді судді, Рада суддів України у своєму рішенні №41 від 17 липня 2020 року запропонувала, що у таких випадках виконання обов'язків голови суду має здійснювати найстарший за віком суддя, який обіймає штатну посаду суду, виходячи із аналогії закону [146; 48].

Крім вказаного, до врегулювання вище зазначених питань на законодавчому рівні Рада суддів України вважає за доцільне рекомендувати судам при вирішенні згаданих спірних питань виходити з такого: 1) за загальним правилом зарахування новопризначеного судді до штату суду здійснюється головою суду або особою, яка виконує його обов'язки; 2) у разі відсутності у штаті суду суддів, новопризначений суддя (один із новопризначених суддів) приступає до виконання обов'язків судді суду та виконання обов'язків голови суду, про що видає відповідний наказ, після чого видає накази про зарахування до суду інших новопризначених суддів; 3) з моменту зарахування до штату суддів у кількості більше одного, вони мають право проводити збори суддів з метою обрання суддів на адміністративні посади; 4) якщо в суді є декілька суддів, які мають однаковий стаж роботи на посаді судді, зборам суддів слід самостійно визначити порядок виконання обов'язків голови суду такими суддями, а саме: що у такому випадку обов'язки голови суду виконує старший за віком суддя цього суду [48; 146].

Але, необхідно відмітити, що рішення Ради суддів України носять рекомендаційний характер, а усі питання, що стосуються судоустрою України повинні бути деталізовані на рівні закону. На необхідність врегулювати питання судоустрою лише законом, вказав Конституційний Суд України у пункті 8 мотивувальної частини Рішення від 16 жовтня 2001 року № 14 (справа про призначення суддів) серед іншого зазначив, що аналіз норм Конституції України стосовно питання про призначення суддів на посади голів судів загальної юрисдикції, їх заступників та звільнення їх з цих посад доводить, що Основний Закон України не містить положень про призначення/обрання голів

судів загальної юрисдикції, заступників та їх звільнення. При цьому, виходячи із змісту пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України, призначення на адміністративні посади голів судів загальної юрисдикції та їх заступників має визначатися виключно законом [209]. Тому, на нашу думку, необхідно внести зміни у Закон України «Про судоустрій і статус суддів» і регламентувати усі зазначені прогалини у законодавстві.

Порядок обрання на адміністративні посади в ЄС аналогічний вітчизняному порядку. Так, наприклад, судді Суду публічної служби ЄС обирають з-поміж себе голову строком на три роки із правом переобрання на цю посаду [148, с. 4]. Але є країни зі мішаною формою, так в Республіці Польща Голову Суду Найвищого (за аналогією вітчизняного Верховного Суду) призначає Президент на 6-річний строк з-поміж 5 кандидатів, вибраних Загальними зборами суддів Суду Найвищого, і може бути повторно призначений тільки раз. Кандидати обираються з числа суддів Суду Найвищого [62, с. 95].

Однак, нещодавно в пресі з'явився проєкт Стратегії розвитку органів правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки [166] представлений Президентом України В. Зеленським. Відповідно до якої, було запропоновано, включити у повноваження ВРП право призначати голів судів, якщо самі судді тривалий час їх не обирають. Дана пропозиція викликала жваве обговорення як серед судів, вітчизняних політиків так і серед громадськості. Так, Фондація DEJURE у своєму аналізі вказала, що вказана ініціатива Президента України - це повернення до сумнозвісної практики, що існувала до 2014 року. Тоді судова система управлялася з Вищої ради юстиції, через яку сформували «вертикаль судової влади». Голови судів повинні мати виключно представницькі функції, або ж ця посада має бути ліквідована взагалі (абзац 14 пункту 4.2.1) [3].

Ми не згодні із вказаною позицією щодо ліквідації посади голови суду, адже це в першу чергу не відповідає європейським стандартам організації судоустрою.

Щодо процедури звільнення суддів з адміністративних посад необхідно відзначити, що в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» вказується окремі її положення не деталізуючи сам процес. Так, закон визначає підстави для достроково звільнення, ними виступають: заява судді; триваюче незадовільне виконання своїх обов'язків; систематичне порушення закону; грубе одноразове порушення закону. Тобто є реабілітуючі підстави (за власним бажанням) та нереабілітуючі (всі інші). Якщо підстава звільнення з адміністративної посади нереабілітуюча тоді суддя не може протягом двох років з дня його звільнення претендувати на іншу адміністративну посаду в суді.

Голова місцевого суду, його заступник, голова апеляційного суду, його заступники, голова вищого спеціалізованого суду, його заступники можуть бути достроково звільнені з посади за ініціативою не менш як однієї третини від загальної кількості суддів відповідного суду шляхом таємного голосування не менш як двома третинами суддів цього суду. Крім вказаного, звільнення з посади судді, припинення його повноважень як судді, а також закінчення строку, на який суддю обрано на адміністративну посаду в суді, припиняє його повноваження на адміністративній посаді [125].

Конституція України встановлює, що суддя може бути звільнений з посади за наступними підставами: 1) неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я; 2) порушення суддею вимог щодо несумісності; 3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 4) подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; 5) незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; 6) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. В свою чергу, повноваження судді припиняються у разі: 1) досягнення суддею шістдесяти п'яти років; 2) припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави; 3) набрання законної сили

рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; 4) смерті судді; 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину [68].

З процедурою звільнення за власним бажанням все зрозуміло: суддя подає заяву в якій вказує обставини які не дозволяють йому продовжувати роботу на займаній посаді, збори суддів її розглядає і приймає рішення у вигляді постанови, яка потім оформлюється відповідним наказом, який підписує виконуючий обов'язки голови суду. Не зрозумілий порядок звільнення за nereабілітуючими обставинами. Так, законодавець використовує такі оціночні критерії, як «триваюче невиконання» своїх обов'язків. Крім того для того щоб застосувати до голови суду чи до його заступника вказану підставу необхідно визначити, які саме обов'язки вони виконували незадовільно триваючий час. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» обов'язки голови суду чи його заступника не визначає, а вказує лише на їх повноваження. Однак враховуючи із самої назви посади – адміністративна, можна припустити, що обов'язки судді на вказаній посаді пов'язані в основному із судовим адмініструванням.

Судове адміністрування є різновидом управлінських відносин із специфічними ознаками і правовою природою, зумовленою потребами внутрішньої організації та забезпечення своєчасного розгляду суддями правових спорів, що перебувають на вирішенні у місцевому суді. Зважаючи на це, предметом судового управління (адміністрування) є питання організації судових органів, добору суддів і народних засідателів; управління кадрами судових органів; перевірки організації їх роботи, вивчення й узагальнення судової практики, організації роботи судової статистики. Специфіка судового управління полягає в тому, що воно, не поширюючись на сферу правосуддя, має сприяти здійсненню його цілей і завдань [32].

Звісно неможна виключати ситуацію, коли голова суду чи його заступник не зуміли «очолити» судову установу, тобто не стали лідерами своєї організації,

або діяльність яких не задовольняє вимогам, які висуває перед судом законодавець та суспільство. Така ситуація може мати місце за різних умов. Так, голова суду чи його заступник не виконують покладені на них повноваження в зв'язку з легковажним ставленням до займаної посади, безвідповідальністю або з інших причин, пов'язаних з відсутністю бажання ефективно здійснювати свої повноваження. З іншого боку можливі ситуації, коли судді, які зайняли адміністративні посади, хоча і мають бажання очолити суд, та ефективно здійснювати адміністративну діяльність у ньому, однак вони позбавлені необхідних керівних здібностей. За таких обставин залишення такого судді на адміністративній посаді призведе до зниження ефективності роботи суду, або не спричинить позитивної динаміки у його роботі, що за сучасних, нестримних змін в суспільстві буде виглядати кроком назад [39].

Повноваження та функції голови суду та його заступника конкретизуються у їх посадовій інструкції, яка має розроблятися з урахуванням конкретних умов у кожному суді, наявності чи відсутності у штатному розкладі суду посади керівника апарату суду, заступників голови суду, кількості суддів і містити функції голови суду, що визначені як законодавчо, так і ті, які склалися на практиці [2].

Крім вказаного в кожному суді розробляються та приймаються Правила внутрішнього трудового та службового розпорядку суду. Які повинні відповідати Конституції України, законам України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Кодексу законів про працю України, Кодексу суддівської етики, Загальним правилам етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, Правилам поведінки працівника суду, Типовим правилам внутрішнього службового розпорядку [108].

Порушення обов'язків вказаних у посадових інструкціях, а також Правил внутрішнього трудового та службового розпорядку суду можна визначити як невиконання своїх обов'язків головою суду чи його заступником.

Однак, не зрозуміло, хто і за якими критеріями буде здійснювати оцінку «триваючого» невиконання головою суду або його заступником своїх обов'язків. Адже, звільнити з адміністративної посади може орган який його призначив, в нашому випадку це збори суддів. Але на теперішній час відсутній порядок проведення підготовчої процедури до винесення пропозиції про звільнення. Крім вказаного, необхідно також дати відповідь хто і як фіксує докази триваючої незадовільної роботи суддів на адміністративних посадах, і що може виступати в якості доказів.

Так, в трудовому праві під триваючим невиконанням своїх трудових обов'язків керівником вважається неналежне керівництво роботою установи, ослаблення контролю за роботою підлеглих працівників тощо. Тому, варто передбачити перелік дій, які є неприйнятними для голови суду, порушують порядок адміністративного управління судовою установою, і мають бути кваліфіковані як підстава для усунення голови суду з адміністративної посади [7 с. 15].

Також слід звернути увагу на порядок дострокового звільнення з посади Голови Верховного Суду України. Відповідно до ст. 41 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» повноваження Голови Верховного Суду України припиняються достроково внаслідок висловлення йому недовіри Пленумом Верховного Суду України. Тобто, законодавець закріпив за суддями, які працюють у Верховному Суді, можливість звільнити Голову Верховного Суду України. В той же час у суддів інших судів такого повноваження немає, що є порушенням принципу єдності судової системи, який полягає не тільки у наявності єдиного керівництва судової системи, а й передбачає закріплення й дотримання єдиних принципів побудови й функціонування судових органів країни, єдиний статус суддів, рівні умови фінансування й матеріально-технічного забезпечення судів, рівне представництво в органах суддівського самоврядування судів всіх видів, виконання всіх судових рішень незалежно від того, який суд його виніс та ін. [91, с. 285; 39]. Тому підтримує позицію тих вчених та практиків, які вважають, що наділення суддівського колективу

відповідного суду правом висловити недовіру своєму голові або його заступнику відповідає принципам суддівського самоврядування та буде сприяти закріпленню єдиних засад щодо здійснення керівництва судової системи.

Також хотілось би звернути увагу на наступні дві підстави для звільнення з судді з адміністративної посади, а саме на систематичне порушення закону та грубе одноразове порушення закону. Також, як і випадку із триваючим незадовільним виконанням своїх обов'язків. Вказані підстави не сприяють їх однозначному тлумаченню.

Відповідно до п. 3 ст. 40 КЗпП систематичне невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, надає роботодавцю право розірвати трудовий договір за умови, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення [67]. Для правомірного розірвання роботодавцем трудового договору на підставі пункту 3 ст. 40 КЗпП необхідна наявність сукупності таких умов: 1) порушення має стосуватися лише тих обов'язків, які є складовими трудової функції працівника чи впливають з правил внутрішнього трудового розпорядку (звільнення за порушення громадських обов'язків - наприклад, нез'явлення на збори чи небажання вступити до профспілкової організації - не допускається); 2) невиконання чи неналежне виконання працівником трудових обов'язків має бути винним, скоєним без поважних причин умисно або з необережності; 3) невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків повинно бути систематичним (тобто до працівника протягом року вже було застосовано дисциплінарне або громадське стягнення); 4) враховуються тільки дисциплінарні й громадські стягнення, які накладаються трудовими колективами і громадськими організаціями відповідно до їх статутів (заходи громадського впливу, наприклад, обговорення порушення, у таких випадках не мають юридичного значення) і є чинними на момент звільнення працівника; 5)

з моменту виявлення порушення до дисциплінарного звільнення може минути не більше місяця [159].

Якщо вказані правила, які існують в трудовому праві, за аналогією використати при формуванні порядку звільнення судді з адміністративної посади за ознакою систематичного порушення закону, але враховуючи при цьому особливості, що зазначені у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» можна виокремити наступне: 1) порушення закону повинно бути винним; 2) вчинене втретє – два попередніх порушення закону повинні відповідним образом бути зафіксованими; 3) усі три порушення відбувалися протягом року.

Однак, незрозуміло, які діяння законодавець відносить до порушення закону. Так само не зрозуміло, що відноситься до поняття «одноразового грубого порушення закону». Вказана норма була законодавцем за аналогією використана із трудового законодавства. Так, згідно з п. 1 ст. 41 КЗпП трудовий договір може бути розірваний у разі одноразового грубого порушення трудових обов'язків керівником організації [67], який також не розкриває поняття «одноразове грубе порушення трудових обов'язків». Отже, вказане поняття є оціночним.

Судова практика при вирішенні трудових спорів вирішує питання наступним чином, вирішуючи питання про те, чи є порушення трудових обов'язків грубим, суд має виходити з характеру проступку, обставин, за яких його вчинено, яку завдано ним (могло бути завдано) шкоду, істотності наслідків порушення трудових обов'язків. При цьому суд повинен установити не тільки факт невиконання працівником обов'язку, який входить до кола його трудових обов'язків, а й можливість виконання ним зазначеного обов'язку за встановлених судом фактичних обставин справи, тобто встановити вину працівника та наявність причинного зв'язку між невиконанням працівником трудових обов'язків і негативними наслідками, які настали (могли настати) внаслідок такого порушення. Грубість порушення трудових обов'язків характеризуються характером дій чи бездіяльності працівника, істотністю

наслідків порушення та формою вини. Право оцінки порушення як грубого покладається на суд, який розглядає конкретний трудовий спір [29].

Отже, в нашому випадку кваліфікувати дії голови суду або його заступника як одноразове грубе порушення закону мають збори суддів враховуючи усі вище зазначенні фактори.

Крім зборів суддів ініціювати звільнення судді з адміністративної посади може Вища рада правосуддя. Так, відповідно до статті 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [123] вказаний орган вносить на розгляд зборів відповідного суду подання про звільнення судді з адміністративної посади у разі невиконання ним рішення Вищої ради правосуддя, однак вказана норма суперечить вказаним у Законі України підстав для звільнення і є, на нашу думку, інструментом для «боротьби» із головами суду та їх заступниками вразі їх не лояльності до політики Вищої ради правосуддя.

Також слід зазначити, що відповідно до ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» адміністративні посади мають право займати особи, які є суддями відповідного суду, а отже переведення голови суду чи його заступника на посаду судді до іншого суду автоматично позбавляє можливості обіймати адміністративну посаду цього суду [39]. Таким чином, необхідно вказану підставу передбачити в аналізованому законі як підставу для звільнення судді з адміністративної посади.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що суддя, який займає адміністративну посаду в суді та належним чином виконує свої обов'язки, що підтверджується ефективною роботою суду, є цінною службовою особою судової влади. Відсторонення його від виконання своїх адміністративних повноважень повинно бути обґрунтованим, а процедура звільнення та підстави, з яких можна звільнити суддю з адміністративної посади, повинні бути закріплені на законодавчому рівні [39, с. 281].

Таким чином, проведений аналіз чинного законодавства щодо процедур обрання суддів на адміністративні посади та їх звільнення з посад дає змогу констатувати наступне:

1) для категорії «адміністративна посада» характерно наступне: це структурна одиниця яка обов'язково повинна бути передбачена у штатному розкладі; завдання та функції якої визначені в законі; отримують заробітну плату із державного бюджету; наділені державно-владними повноваженнями (видають накази та розпорядження які мають обов'язкову силу для підлеглих працівників та спричиняють настання юридичних фактів); створена зі спеціальною метою – для забезпечення нормальної діяльності державного органу шляхом здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій;

2) «адміністративна посада в суді» – це визначений законом та штатним розкладом структурний елемент суду, який наділений владно-розпорядчими повноваженнями з метою забезпечення ефективного правосуддя шляхом здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій;

3) на відмінну від призначення суддів на посади для здійснення правосуддя, на адміністративні посади суді обираються на зборах суддів;

4) детальний аналіз норм чинного законодавства дає змогу констатувати, що в ньому відсутній будь-який нормативно-правовий механізм врегулювання ситуацій коли створюється новий суд, у ньому усі штатні посади суддів є вакантними, в суд призначають або одного суддю (який сам себе не може обрати на адміністративну посаду) або два судді які можуть мати однаковий стаж роботи на посаді судді;

5) підставами для достроково звільнення є: реабілітуючі (за заявою судді) та нереабілітуючі (систематичне порушення закону; грубе одноразове порушення закону);

6) змістом процедури звільнення за заявою є, суддя подає заяву в якій вказує обставини які не дозволяють йому продовжувати роботу на займаній посаді, збори суддів її розглядає і приймає рішення у вигляді постанови, яка потім оформлюється відповідним наказом, який підписує виконуючий обов'язки голови суду;

7) нерегульована процедура звільнення за нереабілітуючими обставинами, так в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» використовуються такі оціночні категорії як «триваюче невиконання своїх обов'язків», «систематичне порушення закону» та «одноразове грубе порушення закону».

8) наділення суддівського колективу відповідного суду правом висловити недовіру своєму голові або його заступнику відповідає принципам суддівського самоврядування та буде сприяти закріпленню єдиних засад щодо здійснення керівництва судової системи;

9) звільнення судді з адміністративної посади за ознакою систематичного порушення закону, але враховуючи при цьому особливості, які зазначені у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» можна виокремити наступне: 1) порушення закону повинно бути винним; 2) вчинене втретє – два попередніх порушення закону повинні відповідним чином бути зафіксованими; 3) усі три порушення відбувалися протягом року;

10) якщо голову суду або його заступника переводять в інший суд вони автоматично звільняються з адміністративної посади, тому вказану підставу необхідно включити у Закон України «Про судоустрій і статус суддів».

Отже, процедури обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад потребують законодавчого удосконалення, а саме: необхідно врегулювати питання виконання обов'язків голови суду при утворенні нового суду і за відсутністю можливості проведення зборів суддів; виключити із підстав для звільнення суддів з адміністративних посад такі оціночні категорії як «триваюче невиконання своїх обов'язків», «систематичне порушення закону» та «одноразове грубе порушення закону»; запровадити нову підставу для звільнення суддів з адміністративних посад - висловлення недовіри голові суду або його заступнику, що сприятиме закріпленню єдиних засад щодо здійснення керівництва судовою системою в Україні.

2.3. Процедури фінансового та матеріально-технічного забезпечення судоустрою в Україні

На попередніх етапах нашого дослідження ми розкрили процедури створення і ліквідації суду, а також процедури обрання судді на адміністративні посади та звільнення з таких посад. На наступних етапах нам необхідно проаналізувати процедури фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення судоустрою в Україні. Але перед тим як провести дослідження у вказаному напрямку необхідно з'ясувати категорію «забезпечення». Так як в Законі України «Про судоустрій і статус суду» використовується вказана категорія у таких словосполученнях «забезпечення правом на захист», «організаційне забезпечення діяльності судів», «забезпечення доступності до правосуддя», «інформаційно-аналітичне забезпечення», «наукове забезпечення», «належне матеріальне забезпечення», «забезпечення особистої безпеки», «матеріальне, побутове та соціальне забезпечення» тощо.

У словниках визначення терміну «забезпечення» в основному є схожим але є і певні відмінності. Так Великий тлумачний словник сучасної української мови дає наступне визначення вказаному терміну – це сукупність заходів (матеріальних, державних), що на нададуть можливість реального виконання чого-небудь. В свою чергу «забезпечувати» означає: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь, гарантувати щось; 3) захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [26, с. 281].

Отже, наведене тлумачення понять «забезпечення» та «забезпечувати» дозволяють зробити висновок, що вказані категорії в основному розглядаються як вид діяльності та сукупність заходів для задоволення або виконання чогось запланованого.

Щодо законодавчого визначення аналізованого терміну то необхідно відзначити, що усталене визнання відсутнє. Так, А. Замрига провівши аналіз значення слова «забезпечення», акцентує на тому, що в законодавчих

дефініціях, якими апелює вітчизняне законодавство, по-різному використовується аналізований термін, на основі чого робить висновок, що ним позначається: 1) комплекс економічних, соціальних, організаційних, технічних, правових та інших заходів, активних дій та рішень уповноважених суб'єктів; 2) стратегічна, планова, систематична діяльність публічної адміністрації з чітким спрямуванням; 3) цілеспрямованість на отримання запланованого результату; 4) вказівка на реалізацію прямих обов'язків; 5) сформована програма необхідних цілей [47, с. 49]. Отже, можна погодитись із висновком В.Б. Пчеліна, що категорією «забезпечення» позначають тривалий процес, спрямований на гарантування функціонування відповідної інституції, підтримання її в належному стані з метою виконання поставлених перед нею завдань [141, с. 22; 12, с. 41].

Однією з конституційних гарантій незалежності суддів є особливий порядок фінансування судів. Важливим механізмом забезпечення такої гарантії є встановлений частиною першою статті 130 Конституції України обов'язок держави забезпечувати фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів шляхом окремого визначення у Державному бюджеті України видатків на утримання судів. Централізований порядок фінансування судових органів з Державного бюджету України в обсягах, які мають забезпечувати належні економічні умови для повного і незалежного здійснення правосуддя, фінансування потреб судів (витрати на розгляд судових справ, комунальні послуги, ремонт і охорону судових приміщень, придбання оргтехніки, поштові витрати тощо) має обмежити будь-який вплив на суд і спрямований на гарантування судової діяльності на основі принципів і приписів Конституції України [183].

Незалежні та підзвітні судові органи є важливою складовою високоякісних, ефективних та дієвих систем правосуддя та передумовою функціонування системи правосуддя. Належне фінансування судової влади є ключовим елементом забезпечення та захисту незалежності судової влади та суддів, оскільки воно визначає умови, в яких суди та судді виконують свої

функції. Фінансування судової влади є широким питанням, включаючи розподіл коштів, а також місцеве та національне управління цими ресурсами.

На те, що в Україні, обсяг фінансового забезпечення є вкрай незадовільним і ставить під загрозу можливість здійснення правосуддя вказала і РСУ у своєму рішенні №30 від 05.06.2020 року. Вивчення цього питання показало, що причиною такого стану є відсутність належного фінансового забезпечення судів поточними видатками для здійснення судочинства у 2020 році. Бюджетні призначення на ці потреби передбачені в обсязі 444,7 млн грн., у той час коли касові видатки у 2019 році на ці потреби становили 1159,9 млн грн. Різниця між плановими показниками на 2020 рік і касовими видатками 2019 року за двома основними кодами економічної класифікації видатків (2210 «Предмети, матеріали, обладнання та інвентар» та 2240 «Оплата послуг (крім комунальних)») становить майже 815 млн грн., з них: по господарських судах - 69752,4 тис. грн.; по окружних адміністративних судах - 65972 тис. грн.; по місцевих загальних судах - 432250,8 тис. грн.; по апеляційних загальних судах - 182028,1 тис. грн.; по апеляційних адміністративних судах - 39889,4 тис. грн.; по апеляційних господарських судах - 25057,1 тис. грн. Якщо збільшити зазначений обсяг видатків споживання, проведених у 2019 році, на коефіцієнт приросту розглянутих справ (1,038) та індекс інфляції споживчих цін (1,06), то їх дефіцит по Україні становить 831,6 млн. грн. [205].

Важливим кроком у сфері поліпшення фінансового забезпечення судової системи стало прийняття Закону України «Про судовий збір». Принциповим було те, що, згідно з положеннями цього правового акта, всі кошти, які надходять від сплати судового збору, мали спрямовуватися виключно на фінансування судової системи. Такий підхід мав значно посилити організаційну незалежність судів і при цьому істотно підвищити рівень їх фінансового та матеріально-технічного забезпечення [4].

Необхідно відзначити, що фінансово-економічний клімат та бюджетні обмеження, в яких діє вітчизняний уряд не сприяє фінансовому та матеріально-технічному забезпеченню судоустрою у необхідному обсязі. Однак навіть під

час економічної кризи повинен бути забезпечений відповідний рівень фінансування, щоб судова система могла належним чином виконувати свої функції. Доступ до правосуддя та право на справедливий судовий розгляд повинен бути гарантований належним чином, справи повинні бути розглянуті в розумний строк судом, який має відповідні кошти та ресурси для ефективного ведення справи. Фінансування судової влади є важливим питанням для всього суспільства, особливо для економіки, і впровадження скорочень не повинно здійснюватися таким чином, щоб підірвати незалежність судової влади, перешкоджати доступу до правосуддя або підтримувати протиправні втручання ззовні.

В аспекті конституційних подань положення частини першої статті 130 Конституції України, а саме: «Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів», процедуру фінансування судустрою необхідно розуміти так, що:

- фінансування всіх судів в Україні повинне забезпечуватися державою виключно за рахунок коштів Державного бюджету України;

- від імені держави забезпечення фінансування судів здійснюють Кабінет Міністрів України шляхом розроблення та подання до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України та Верховна Рада України шляхом затвердження Державного бюджету України виключно законом України, здійснення контролю за його виконанням і прийняття рішення щодо звіту про його виконання;

- у Державному бюджеті України мають визначатися окремо для всіх судів України видатки на їх утримання не нижче рівня, що надає можливість незалежного здійснення правосуддя, з подальшим забезпеченням повного і своєчасного виділення таких видатків;

- органи виконавчої влади беруть участь в організаційному забезпеченні функціонування судів і діяльності суддів у випадках та в порядку, передбачених Конституцією України та законами України [183].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» до заходів матеріального забезпечення судоустрою відносить також забезпечення суддів, що складається, крім суддівської винагороди (ст. 135) із забезпечення наступним: службовим житлом (ст. 138); службовим одягом (мантією та нагрудним знаком (ч. ст. 139)); окремим кабінетом з робочим місцем та іншими засобами для службової діяльності (ч.2 ст.139); засобами захисту (ч. 3 ст. 140); соціального страхування (ст. 141).

За даними Державної судової адміністрації України, рівень забезпечення суддів окремими кабінетами становить 88 %, залами судових засідань суди забезпечені на 70 %, нарадчими кімнатами – на 22 %. На сьогодні більшість судів забезпечені службовими приміщеннями, що дає їм можливість функціонувати у штатному режимі. Водночас лише 19 % загальної кількості судів розташовано у приміщеннях, що за основними параметрами відповідають будівельним стандартам. Решта судів потребує поліпшення умов розміщення [114, с. 56].

Однак, як неодноразово вказували міжнародні експерти оплата праці суддів, а також державних службовців системи судоустрою повинна залишатися співрозмірною з їх професійною відповідальністю та високим державним обов'язком, а усі обговорення та переговори щодо винагороди повинні бути проведені за участю представників судової системи.

Консультативна рада європейських суддів (далі КРЄС) у своєму висновку №2 від 2001 р. звертала увагу Комітету міністрів Ради Європи про фінансування та управління судами в контексті ефективності судової влади та статті 6 Європейської конвенції з прав людини. КРЄС визначила, що фінансування судів є частиною державного бюджету, який подається до Парламенту Міністерством фінансів, це фінансування не повинно залежати від політичних змін. Хоча рівень фінансування судів, який може собі дозволити держава, є політичним рішенням, необхідно також звернути увагу на те, щоб у системі, яка ґрунтується на розподілі влади, ані органи виконавчої, ані органи законодавчої влади не могли чинити тиск на судову владу під час прийняття

бюджету. Рішення про виділення коштів для роботи судів повинні прийматися із суворим дотриманням поваги до судової незалежності. У більшості країн Міністерство юстиції також залучене до процесу представлення судового бюджету та його обговорення з Міністерством фінансів. У багатьох країнах органи судової влади надсилають попереднє подання у формі пропозицій, прямо або опосередковано, до Міністерства юстиції. Однак у деяких випадках суди надають пропозиції щодо бюджету прямо Міністерству фінансів. Прикладами можуть бути Верховні Суди Естонії та Словаччини, які надають пропозиції щодо своїх бюджетів, а також Верховні Суди Кіпру та Словенії, які надають пропозиції щодо бюджетів для судів усіх рівнів. У Швейцарії Федеральний Верховний Суд має право подавати власний бюджет (після схвалення його Адміністративною комісією Суду, до складу якої входять три судді) до Федерального Парламенту; а Президент та Генеральний секретар Суду мають право представляти бюджет перед Парламентом особисто. У Литві рішенням Конституційного Суду від 21 грудня 1999 року встановлено принцип, згідно з яким кожен суд має право на свій власний бюджет, з окремим рядком у державному бюджеті, що схвалюється Парламентом. У Росії у федеральному бюджеті повинні бути передбачені окремі положення про бюджет Конституційного Суду, Верховного Суду та інших судів загальної юрисдикції, Федерального арбітражного суду та інших арбітражних судів, а Рада суддів Росії має право не тільки брати участь у обговоренні федерального бюджету, а й може бути представлена на обговореннях у палатах Федеральної Асамблеї Росії. У скандинавських країнах останні зміни в законодавстві формалізували процедуру узгодження судових бюджетів та подання їх до Міністерства юстиції. У Данії ця роль відведена Судовій адміністрації (у колегії якої більшість складають представники різних судів). У Швеції Національна судова адміністрація (спеціальний урядовий орган, що має колегію, меншу частину якої складають судді) виконує подібну функцію та має обов'язок готувати трирічні бюджети. На відміну від цих прикладів є країни, у котрих не існує формальної процедури залучення судової влади до обговорення бюджету судів

Міністерством юстиції чи іншим аналогічним органом, а будь-який судовий вплив на цей процес має неофіційний характер. Бельгія, Хорватія, Франція, Німеччина, Італія (крім окремих видатків), Люксембург, Мальта, Україна та Сполучене Королівство є прикладами юридичних систем цієї категорії [217, с. 84-85].

Отже, аналіз різних європейських звітів, а також висновків та рекомендацій КРЕС щодо фінансування судової влади дозволив зробити наступні висновки: у Європі існує велика різноманітність методів фінансування судової влади. Більшість країн у свої бюджети включають витрати на зарплату та пенсії суддів, у країнах, де Рада судової влади має право пропонувати бюджет, уряд повинен надати аргументи для його змін. Бюджети деяких країн включають витрати на підготовку суддівського корпусу та підвищення їхньої кваліфікації, а інші - ні. Менша кількість країн у бюджеті на забезпечення судової системи не включають витрати на утримання пенітенціарної системи; деякі навпаки включають такі витрати. У деяких країнах обсяг справ є важливим фактором розподілу ресурсів; інші країни роблять більший акцент на бюджеті, погодженому за минулі роки. У більшості країн бюджет судової влади окремий від бюджету прокурорів.

Крім зазначеного у деяких країнах-членах ЄС, де існує федеральна структура, процес фінансування судоустрою децентралізований. У кількох державах-членах складання бюджету покладено на виконавчу владу, наприклад, на Міністерство юстиції або на Міністерство фінансів. Кілька країн при складанні бюджету застосовують принцип «знизу – вгору», що передбачає розгляд необхідного бюджету для кожного суду та створення загального бюджету на державному рівні із сукупності всіх окремих бюджетів. Після підготовки процес подання бюджету виявляє не менш різноманітну картину. У багатьох країнах, бюджет подається безпосередньо до законодавчої влади, парламенту. В інших - проект бюджету представляється виконавчій владі. Третя група країн подає проект бюджету до незалежного органу.

Однак не дивлячись на вказані особливості в країнах-членах ЄС процес фінансування національної судової системи має і загальні тенденції [220], а саме: складання та виконання бюджету завжди підлягають парламентському контролю, оскільки вони включають витрати громадськості. Створення бюджету є системним і практично вільне від неналежне політичного втручання. Суди не повинні фінансуватися на підставі дискреційного розгляду рішення офіційних органів, але на основі об'єктивних та прозорих критеріїв; для забезпечення та посилення поділу влади Рада з питань судочинства або орган, в якому судова влада представлена, тісно співпрацює на підставі повної інформованості на всіх етапах бюджетного процесу і має можливість висловити свою думку щодо запропонованого бюджету до парламенту; підготовка бюджету для судової влади, включаючи адміністрацію судів та підготовка суддів повністю або принаймні частково перебуває під контролем судової ради або еквівалентних незалежних та автономних органів. Якщо Ради не існує, судді все одно мають вирішальний вплив на бюджетний процес. Суди повинні мати ресурси на рівні, який дозволяє їм виконувати своє зобов'язання щодо надання ефективної та дієвої системи здійснення правосуддя. Тому кожна держава виділяє судам належні ресурси, приміщення та обладнання, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у статті 6 Європейської конвенції з прав людини та надати можливість суддям та персоналу судів ефективно працювати.

Крім вище проаналізованого порядку фінансування та матеріально-технічного забезпечення суддів Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає порядок фінансування судів, який передбачений у розділі XI вказаного закону і який має назву «Організаційне забезпечення діяльності суду». Так, статті 148 і 149 аналізованого закону визначають порядок фінансування суддів. Відповідно до яких встановлено загальні засади процедури фінансування судів і визначено головних розпорядників коштів Державного бюджету України (далі головний розпорядник), що відповідають за фінансове забезпечення органів і установ судоустрою.

Так, стаття 148 вказаного закону конкретизує, що Верховний Суд є головним розпорядником щодо фінансового забезпечення його діяльності; вищий спеціалізований суд - щодо фінансового забезпечення його діяльності; Державна судова адміністрація України - щодо фінансового забезпечення діяльності всіх інших судів, діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України, Служби судової охорони та Державної судової адміністрації України; Вища рада правосуддя - щодо фінансового забезпечення її діяльності; функції головного розпорядника бюджетних коштів щодо місцевих судів здійснюють територіальні управління Державної судової адміністрації України. В свою чергу стаття 148 встановлює порядок фінансування суду і визначає, що суди фінансуються згідно з кошторисами і щомісячними розписами видатків, затвердженими відповідно до вимог цього Закону, у межах річної суми видатків, визначених Державним бюджетом України на поточний фінансовий рік, у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України. А стаття 150 деталізує порядок фінансування державних службовців в органах правосуддя, а саме їх оплату праці та соціальне гарантії [125].

Однак, як видно із вказаних норм, закон не встановлює ні яких критеріїв для процедури фінансування судоустрою та порядку для її перегляду, крім встановлення того, що фінансування судів не може бути меншим ніж в поточному фінансовому році.

На початку 2019 року Вища рада правосуддя надала Кабінету Міністрів України пріоритетні завдання із фінансового забезпечення судової влади та її незалежності на середньостроковий період для врахування під час складання та схвалення Бюджетної декларації на 2020–2022 роки, а також при визначенні граничних показників видатків державного бюджету головним розпорядникам коштів державного бюджету системи правосуддя з метою дотримання вимог статті 130 Основного Закону України щодо забезпечення державою фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів. Проте результати опрацювання бюджетних призначень на 2020 рік Верховного

Суду, Державної судової адміністрації України, Вищого антикорупційного суду засвідчили недостатність визначених обсягів видатків для головних розпорядників бюджетних коштів системи правосуддя. Зокрема, обсяги видатків споживання в частині заробітної плати не забезпечують суддівської винагороди суддів судів, що мають бути ліквідовані (Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів); суддівської винагороди 1146 суддів, які мають бути призначені протягом 2020 року, оплату праці 28153 працівників апаратів апеляційних та місцевих судів, оплату праці 11658 працівників Служби судової охорони [114]. Наприклад, якщо говорити про проблеми у матеріальному забезпеченні ВАКС, то через пандемію COVID-19 у 2020 році відбулося скорочення бюджету ВАКС на 82 млн грн, що становить 22% річного бюджету суду. І це при тому, що початково бюджетний запит суду на фінансування був задоволений тільки на 80 %. Не втратила своєї актуальності проблема відсутності постійного приміщення ВАКС та коштів на реконструкцію виділених суду будівель. Хоча з позитивного варто відзначити, що у липні 2020 року Президент України підписав Закон, яким в управління ВАКС було передано нежитлову будівлю на проспекті Перемоги, 41, де наразі працюють 18 суддів. У звіті голови ВАКС Олени Танасевич за 2019-2020 роки також зазначено про існування певних проблем із забезпеченням цілодобової охорони суддів та оснащенням їх житла охоронною сигналізацією. Так у 2020 році було призупинення формування відповідного підрозділу охорони суддів ВАКС та членів їх сімей. Невиконання цих вимог є наслідком недофінансування Служби судової охорони у 2020 році [34, с. 10].

Таким чином, як процедура формування бюджету так і процедура фінансування судоустрою повинні бути системними і позбавлені неналежного політичного втручання, щоб суди фінансувалися на основі об'єктивних та прозорих критеріїв; Вища рада правосуддя повинна бути задіяна на всіх етапах бюджетного процесу, а суди і судді повинні мати ресурси на рівні, який забезпечує ефективну та дієву систему правосуддя; бюджетні пріоритети

повинні визначатися у співпраці із органами судового врядування та самоврядуванням відповідно до прозорих критеріїв процедури фінансування.

Тому враховуючи вище зазначене ми пропонуємо прийняти Закон України «Про порядок фінансування судоустрою України» в якому прописати: бюджетні механізми; систему і критерії фінансування та процедуру вирішення бюджетних конфліктів щодо фінансування судових органів та установ. Адже, нормативно закріплена процедура фінансування судоустрою із визначеними прозорими критеріями дозволить посилити незалежність судової системи, збільшити її транспарентність та покращить доступ до правосуддя.

На останок хотілось би надати власні пропозиції щодо вдосконалення системи фінансового та матеріально-технічного забезпечення судоустрою: а) система фінансування судової влади повинна відображати її потреби, щоб мати можливість належним чином приймати рішення з тим обсягом справ, які є в провадженні, тільки так можна гарантувати своєчасне правосуддя; хоча вітчизняна система фінансування судів будується на підставі визначення навантаження на одного суддю, така система повинна бути простою і прозорою і відповідати тим публічним звітам які кожен суд раз на рік повинен оприлюднювати, а результати слід застосовувати з обережністю для захисту незалежності суддів. Наприклад, норми вимірювання навантаження не повинні застосовуватися механічно до окремих випадків; для забезпечення та посилення поділу влади судові органи повинні приймати участь на всіх етапах бюджетного процесу і відповідати за фінансове управління судами як окремо, так і в цілому, в межах бюджетів, призначених їм; в умовах кризи викликаній пандемією та проведеної оптимізації судової системи зменшення витрат на утримання органів та установ судової системи бажано, але воно повинно бути ретельно збалансовано зі збільшенням потреб, щоб мати адекватну інформацію про обсяг справ та витрачений час на їх обробку.

Таким чином, проведений нами аналіз вітчизняних процедур фінансового та матеріально-технічного забезпечення судоустрою дав змогу констатувати наступне:

1) тлумачення понять «забезпечення» та «забезпечувати» дозволяють зробити висновок, що вказані категорії в основному розглядаються як вид діяльності та сукупність заходів для задоволення або виконання чогось запланованого;

2) незалежні та підзвітні судові органи є важливою складовою високоякісних, ефективних та дієвих систем правосуддя та передумовою функціонування системи правосуддя. Належне фінансування судової влади є ключовим елементом забезпечення та захисту незалежності судової влади та суддів, оскільки воно визначає умови, в яких суди та судді виконують свої функції. Фінансування судової влади є широким питанням, включаючи розподіл коштів, а також місцеве та національне управління цими ресурсами.

3) Закон України «Про судоустрій і статус суддів» до заходів матеріального забезпечення судоустрою відносить також забезпечення суддів, що складається, крім суддівської винагороди (ст. 135) із забезпечення наступним: службовим житлом (ст. 138); службовим одягом (мантією та нагрудним знаком (ч. ст. 139); окремим кабінетом з робочим місцем та іншими засобами для службової діяльності (ч.2 ст.139); засобами захисту (ч. 3 ст. 140); соціального страхування (ст. 141);

4) порядок фінансування судів, який передбачений у розділі XI вказаного закону і який має назву «Організаційне забезпечення діяльності суду». Так, статті 148 і 149 аналізованого закону визначають порядок фінансування суддів. Відповідно до яких встановлено загальні засади процедури фінансування судів і визначено головних розпорядників коштів Державного бюджету України, що відповідають за фінансове забезпечення органів і установ судоустрою. закон не встановлює ні яких критеріїв для процедури фінансування судоустрою та порядку для її перегляду, крім встановлення того, що фінансування судів не може бути меншим ніж в поточному фінансовому році.

Отже, запропоновано авторські пропозиції щодо необхідності вдосконалення системи фінансового та матеріально-технічного забезпечення

судоустрою адже: а) система фінансування судової влади повинна відображати її потреби, щоб мати можливість належним чином приймати рішення з тим обсягом справ, які є в провадженні; б) вітчизняна система фінансування судів будується на підставі визначення навантаження на одного суддю, однак вона повинна бути простою і прозорою, а також відповідати тим публічним звітам, які кожен суд раз на рік має оприлюднювати; в) для забезпечення та посилення поділу влади судові органи повинні приймати участь на всіх етапах бюджетного процесу і відповідати за фінансове управління судами як окремо, так і в цілому, в межах бюджетів, призначених їм; г) в умовах кризи, викликаній пандемією та проведеними оптимізаціями судової системи в Україні, бажаним є зменшення витрат на утримання органів та установ судової системи, однак реалізація зазначеного має бути здійснена збалансовано, з врахуванням базових потреб забезпечення організації судоустрою, зменшення фінансування яких є недопустимим.

2.4. Процедури інформаційного забезпечення судоустрою в Україні

Технології невпинно проникають у всі сфери нашого життя, і правосуддя не є виключенням. Щоб відповідати нинішнім та майбутнім законним очікуванням суспільства, судова система повинна мати ресурси для інновацій та модернізації і це в першу чергу стосується інформаційно-комунікаційних технологій.

Як вже нами було визначено на попередньому етапі нашого дослідження в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» використовує словосполучення інформаційно-аналітичне забезпечення» але при цьому не розкриває його значення. Спробуємо його охарактеризувати. Різна науковці, у своїх дослідженнях демонструють прихильність до динамічної концепції інформаційно-аналітичного забезпечення, визначаючи при цьому наступні його ознаки: 1) за змістом це процес обробки, одержання, опрацювання, накопичення та використання управлінської інформації про різні аспекти функціонування служби; 2) за характером існування інформаційно-аналітичне

забезпечення становить частину управлінської діяльності служби; 3) цей процес спрямований на задоволення інформаційних потреб та реалізації посадових обов'язків органів державної влади; 4) його засобами є формування та використання інформаційних ресурсів; 5) метою є створення умов для прийняття ефективних державних управлінських рішень та забезпечення належного функціонування системи управління; 6) за формою реалізації здійснюється за допомогою притаманних цьому виду засобів і методів; 7) за наслідками здійснення інформаційного забезпечення пов'язане із формуванням певних інформаційних фондів, документів, нормативної бази; 8) є інструментом ефективного управління, що знаходить свою реалізацію під час аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень; 9) його елементами є бази даних необхідної інформації, системи зв'язку та передачі даних, системи обробки даних, автоматизовані робочі місця державних службовців, автоматизовані інформаційні підсистеми, обчислювальна техніка, системне і спеціальне програмне забезпечення, колективи відповідних спеціалістів [65, с. 18; 85, с. 340; 8, с. 35-36; 193, с. 87; 12, с. 48].

Щодо самого визначення терміну «інформаційно-аналітичне забезпечення» хотілось би привести декілька прикладів, які фахівці наводили у своїх дослідженнях. Так, В. Єльцова, інформаційне забезпечення визначає як сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [207, с. 101]. Г. Блінова під інформаційним забезпеченням органів публічної адміністрації розуміє забезпечений комплексом нормативно-правових, організаційно-управлінських, науково-технічних заходів неперервний процес створення, використання, дослідження, зберігання, захисту, передавання, обробки, знищення інформації визначеного виду, якості, обсягу, структури, форми, за

допомогою інформаційних систем, мереж, ресурсів та технологій, спрямований на задоволення інформаційних потреб і реалізацію інформаційних інтересів органів публічної адміністрації [12, с. 58]. О. Шульженко інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності адміністративних судів України визначила як органічну єдність роботи щодо раціональної організації процесу систематизації та обробки необхідної інформації (будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді – ст.1 Закону України «Про інформацію») для провадження ефективного адміністративного судочинства [169, с. 175].

Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації – це множина взаємопов'язаних організаційних, правових, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації функцій, прав та обов'язків конкретного органу управління соціальною системою перед державою, громадянами і суспільством на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної, зокрема комунікаційної, техніки [74].

Інформаційне забезпечення судочинства та інформатизація судів є елементами та проявами електронного правосуддя. Доступ громадян до правосуддя передбачає надання належної інформації про функціонування судової системи. КРЄС вважає, що будь-які дії з надання цієї інформації громадськості повинні заохочуватися. Громадськість повинна насамперед бути поінформована про природу судового провадження, яке може бути ініційовано, його можливу тривалість, вартість та ризики неправильного використання правових засобів. Також слід надавати інформацію про вирішення спорів альтернативними засобами, які можуть бути запропоновані сторонам. Ця загальна інформація для громадськості може доповнюватися детальнішою інформацією, яка, зокрема, стосується деяких важливих для судової практики рішень, винесених судами, і строків розгляду справ у різних судах. Інформація

про функціонування судової системи може надходити з таких різноманітних джерел, як Міністерство юстиції (публікації в інформаційних буклетах, на веб-сайтах тощо), служб соціального забезпечення та юридичних консультаційних служб для населення, утворених асоціаціями юристів, а також з інших джерел. Суди повинні брати участь у поширенні цієї інформації, особливо якщо в їхній структурі діють служби у зв'язках із громадськістю. Також інформацію можна поширювати через інтернет-сайти, які підтримуються судами [217, с. 271].

Отже, враховуючи різні авторські позиції щодо визначення поняття «інформаційне забезпечення», положення Закону України «Про судоустрій і статус судді» та рекомендації міжнародних експертів під процедурою інформаційного забезпечення судоустрою ми розуміємо організаційну діяльність публічної адміністрації зі створення умов для задоволення потреб в інформації, її накопиченні, обробці та переведенні у зручний формат з метою надання судових послуг, покращення транспарентності судоустрою та доступу громадян до ефективного правосуддя.

Ідеї цифровізації судочинства та дематеріалізації судового процесу в Європі виникли ще у 80-х роках минулого століття. Зокрема були розроблені та прийняті наступні програмні документи щодо вказаного процесу: Конвенцію про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру 1981 року; Доповідь «Європейські судові системи» (видання 2010 року) Європейської комісії з ефективності правосуддя (а саме глава 5.3 щодо інформаційно-комунікаційних технологій у судах); Європейська стратегія правосуддя Європейського Союзу та Директива Європейського Союзу про захист даних; Директива 95/46/ ЄС Європейського парламенту та Ради про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і вільне переміщення цих даних [217, с. 604].

У своєму висновку №14 від 2011 р. «Про правосуддя та інформаційні технології» КРЄС вказала, що інформаційні технології повинні бути інструментом або засобом удосконалення адміністрування судочинства, полегшувати доступ користувачів до судів та укріплювати гарантії, встановлені

статтею 6 Європейської конвенції з прав людини: доступ до правосуддя, неупередженість, незалежність судді, справедливість та розумні строки розгляду справи [212].

Ідеї впровадження в Україні системи електронного судочинства фактично отримали свого розвитку із прийняттям Закону України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 р. № 3262-IV, який визначає порядок доступу до судових рішень з метою забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, прогнозованості судових рішень і сприяння однаковому застосуванню законодавства. Відповідно до ч. 2 ст. 3 вищенаведеного нормативно-правового акта Єдиний державний реєстр судових рішень – це автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень [136].

На виконання положень вказаного закону було прийнято Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» (далі Концепція) [118]. Концепція передбачає, що здійснення організаційного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи – одне з основних завдань Державної судової адміністрації України. ДСА, як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України відповідно до Положення про Державну судову адміністрацію України, яке затверджено Постановою КМУ від 14 січня 2009 р. № 14 бере участь у реалізації державної політики в сфері інформатизації, зокрема щодо створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, з урахуванням того, що організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду України, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів здійснюється апаратами цих судів [70; 74].

Необхідно відмітити, що вказаним законодавчим змінам передувала робота, яка проводилась РСУ у співпраці зі ДСАУ із вироблення дієвих механізмів та надання пропозицій щодо впровадження інформаційних технологій у судочинство. Так, Рішенням РСУ від 02.04.2004 р. було затверджено розроблену ДСАУ «Програму інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи на 2004–2006 роки» [139]. Вказаний документ розпочав процес щодо: підвищення рівня інформатизації судів; розвитку телекомунікаційного середовища; створенню потужних інформаційних ресурсів судової системи, застосуванню компютерних інформаційних технологій на всіх рівнях. Основним результатом його виконання мало стати створення системи інформаційно-технічного забезпечення судового процесу в усіх судах загальної юрисдикції [139].

Отже, основними суб'єктами із забезпечення інформатизації судоустрою належить: апаратам Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вищих спеціалізованих судів; РСУ та ДСАУ.

Централізовано ДСА забезпечує використання судами систем інформаційно-правового забезпечення ЛІГА:ЗАКОН, програмного комплексу підготовки, оброблення та аналізу фінансової звітності «БЕСТ-ЗВІТ КОРПОРАЦІЯ», програмного забезпечення з формування статистичної звітності та обліку суддівських кадрів [70]. Завдяки технічній допомозі, отриманій від міжнародних донорів, ДСА забезпечила перехід від використання комутованих каналів для організації служби електронної пошти та доступу до мережі Інтернет за технологією ADSL. У комплексі з вирішенням питання організації доступу до мережі Інтернет придбання ДСА 2008 року маршрутизаторів (активного мережевого обладнання) дозволило активізувати роботу з побудови корпоративної мережі судової системи на базі технології віртуальних приватних мереж (VPN). Усі суди, ДСА, установи та органи судової влади мають можливість використовувати власні сторінки або розміщувати інформацію на веб-порталі «Судова Влада Україна» за адресою <http://court.gov.ua/> [74].

Створення системи інформаційно-технічного забезпечення судового процесу повинно було розпочатися із створення автоматизованої системи. Так, функціонування автоматизованої системи стало можливим унаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах» від 05.06.2006 р. [140], відповідно до приписів якого й були внесені зміни до національного законодавства в даній сфері. Більш детально правові засади функціонування автоматизованої системи документообігу суду знайшли своє відображення в Положенні «Про автоматизовану систему документообігу суду», що затверджено рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30. Як встановлено в п. 1.2.1 зазначеного акта, автоматизована система документообігу суду являє собою сукупність комп'ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів судів та Державної судової адміністрації України, що забезпечує функціонування документообігу суду, обіг інформації між судами різних інстанцій та спеціалізацій, передачу інформації до центральних баз даних залежно від спеціалізації судів, захист від несанкціонованого доступу тощо [206; 141].

Взагалі, правове регулювання відносин, пов'язаних із функціонуванням автоматизованої системи документообігу суду, здійснюється вказаним положенням у відповідності до наступних законів України: «Про електронні документи та електронний документообіг» (прийнятий у 2003 р., остання редакція 2017 р.), «Про інформацію» (1992 р., остання редакція 2020 р.), «Про доступ до судових рішень» (2006 р., остання редакція 2020 р.), «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (1994 р., остання редакція 2020 р.), «Про захист персональних даних» (2010 р., остання редакція 2020 р.) [186].

Задля здійснення інформаційного забезпечення адміністративного судочинства України функціонує Єдина база даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень, Положення про яку

затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 5 січня 2011 року № 5. Як встановлено в п. 2 вищенаведеного нормативно-правового акта, Єдина база даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень – це автоматизована система накопичення та зберігання інформації про електронні адреси, номери факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень, яка використовується судами [141].

Нині в структурі ДСАУ діє Державне підприємство «Інформаційні судові системи» (далі - «Підприємство») є державним комерційним підприємством. Воно було створено із метою: надання послуг з технічного, технологічного забезпечення створення та супроводження програмного забезпечення ведення автоматизованих систем (електронних баз даних), у тому числі, державних реєстрів, що створюються відповідно до законів України, нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, наказів Уповноваженого органу управління; організації доступу фізичним та юридичним особам до автоматизованих систем державних реєстрів; організації збереження та захисту даних, що містяться в автоматизованих системах державних реєстрів; надання послуг з інформаційно-технічного забезпечення судів; задоволення потреб органів досудового розслідування, судових органів, інших державних органів, а також юридичних та фізичних осіб у забезпеченні їх належною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки та техніки; підвищення ефективності здійснюваної діяльності, взаємовигідного співробітництва, забезпечення економічних, суспільно-корисних потреб та інтересів юридичних і фізичних осіб; забезпечення діяльності органів судової влади, у тому числі в умовах особливого періоду [23].

Таким чином, Державної судової адміністрації України у взаємодії із ДП «Інформаційні судові системи» створює реальні шляхи інформатизації та цифровізації судоустрою та сприяють зміні у ставленні до вказаного процесу з боку як суддів так інших учасників.

Сьогодні ключовим елементом електронного судочинства є єдина телекомунікаційна система, однією з підсистем якої є «Електронний суд».

Наказом ДСА України від 22.12.2018 р. № 628 «Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах» (зі змінами, внесеними наказом ДСА України від 26.04.2019 р. № 429) запроваджено тестовий режим експлуатації підсистеми «Електронний суд» у всіх місцевих та апеляційних судах України. У Касаційному адміністративному суді тестову експлуатацію підсистеми «Електронний суд» розпочато 02.05.2019 р. [62, с. 46].

В умовах оголошеного загальнодержавного карантину, Вища рада правосуддя, як орган суддівського врядування, оперативно здійснила низку кроків та зрушила цю проблему з непохитного місця, щоб частково запустити «Електронний суд». Зокрема було ініційовано звернення до Президента України, Верховної Ради України із пропозицією внести відповідні зміни до процесуальних кодексів, які б забезпечили право осіб на доступ до правосуддя в умовах карантину; звернення до Державної судової адміністрації України, яка мала невідкладно надати на затвердження положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему в рамках забезпечення участі осіб у судових засіданнях дистанційно та надання можливості подачі документів в електронній формі. Задля оперативного напрацювання органами системи правосуддя пропозицій щодо здійснення ефективних заходів, спрямованих на забезпечення стабільної роботи судів, органів системи правосуддя в умовах карантину, при Вищій раді правосуддя було створено координаційну раду у складі голів Верховного Суду та апеляційних судів, до роботи якої були залучені й представники Національної школи суддів України та інших інституцій. Також судам було надано рекомендації невідкладно запровадити спеціальні заходи щодо організації роботи судів та доступу до приміщень, де розташовані суди. На сьогодні можна констатувати, що електронне правосуддя в Україні поки що знаходиться на початковому етапі становлення, проте доцільно вказати, що відповідні карантинні заходи надали поштовх для подальшого активного впровадження підсистеми «Електронний суд» [62, с. 46].

Зрозуміло, що під час впровадження усіх вище зазначених технологій виникало безліч питань, в першу чергу тих, що стосувалися захисту інформації,

персональних даних та ідентифікації осіб, забезпечення судів відповідними технічними засобами. Однак, як показала практика не заважаючи на вказані проблеми технологічні зміни у роботі всієї системи судоустрою вже є реаліями, а чимось із області фантастики. На виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» та з метою впорядкувати роботу з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду, 8 квітня 2020 р. Державна судова адміністрація України видала відповідний наказ, яким, зокрема, визначено порядок подання заяви про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції; порядок підготовки, проведення та фіксації ходу і результатів судового засідання в режимі відеоконференції; порядок зберігання архівних та робочих копій [186].

Суди та інші судові органи і установи у своїх роботах почали використовувати системи відеоконференцзв'язку. Так, наприклад, одними з перших засідання в режимі відеоконференції розпочали проводити колегія Сьомого апеляційного адміністративного суду (м. Вінниця), а також Дніпропетровський окружний адміністративний суд. Такі онлайн-засідання процесуально відповідають нормам кодексу адміністративного судочинства, а особи учасників встановлюються за надісланими копіями документів, засвідченими електронними цифровими підписами. Отже, після майже десятиліття процесів інформатизації судів Україна перейшла до впровадження повноцінної системи електронного судочинства. Таким чином, Єдина судова інформаційно телекомунікаційна система забезпечує ведення судами електронного діловодства, захищене опрацювання і зберігання інформації, визначення суддів і добір присяжних для розгляду справ, ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Проведення судових засідань в режимі відеоконференцзв'язку здійснюється за допомогою спеціального програмного комплексу EasyCon, який дозволяє спілкування у великих і малих групах

людей, ділитися інформацією, документацією і базами даних, а також колегіально ухвалювати рішення. Лише за перші чотири місяці 2020 р. за допомогою системи було проведено майже 54 тис. сеансів відеоконференцзв'язку [186].

У нинішній ситуації, вітчизняна судова система також використовує позитивний досвід зарубіжних країн у забезпеченні впровадження цифрових технологій в судах, де така модель успішно працює, залучаються ініціативи, які дають результат. Прикладом сказаного може слугувати апробація Вищою радою правосуддя системи документообігу COURTAL, яка в Естонії була впроваджена декілька років тому. Система COURTAL – це система документообігу для створення судових справ у суді та управління ними, використання якої дало змогу в Естонії витратити на різні процеси у суді на 32% менше часу, ніж витрачається у середньому в Європі. Разом з тим COURTAL – це зручна інтеграція взаємодії між судом та суміжними інститутами: прокуратурою, поліцією, адвокатурою, іншими інститутами сектору юстиції та зацікавленими сторонами, офіційними базами даних тощо. Впровадження електронного судочинства – це майбутнє, яке вже сьогодні дає можливість оперативно та максимально зручно для сторін вирішити спір, а в сучасних умовах пандемії забезпечити безпеку всім учасникам процесу. Звісно на шляху впровадження таких новітніх форм правосуддя постає багато питань. Задля їх розв'язання маємо набувати досвіду, у тому числі й переймаючи найкращі практики світу. Так, наприклад в окремих країнах, в яких можна виділити правосуддя, що реалізовується в самостійній електронній формі, існують певні процесуальні способи захисту забезпечення конфіденційності персональних даних учасників судочинства. Зокрема, в Канаді застосовуються спеціальні рекомендації, підготовлені Судовим консультативним комітетом (Use of Personal Information in Judgments and Recommended Protocol), в яких містяться орієнтири для судів, які мають показати належний рівень відкритості своєї роботи і в той же час забезпечити захист особистих даних. Слід

наголосити, що Україна, як і весь світ, стрімко рухається вперед у напрямі побудови нового інформаційного суспільства [174, с. 46].

Щодо процедур інформаційного забезпечення є трьох основних видів: 1) процедура із офісного програмного забезпечення; 2) процедура забезпечення інформаційно-технологічним обладнанням; 3) процедура забезпечення єдиних державних інформаційних систем. Вказані процедури різняться за суб'єктами забезпечення та видами обслуговування. Так, наприклад, інформаційна система судоустрою обслуговуються у більшості країн технічними спеціалістами із допоміжного персоналу, крім Кіпру, Греції, Чорногорії та Румунії. Хоча майже сорок держав мають таке обслуговування, воно не надається однаково для всіх. Деякі держави передали його зовнішнім спеціалістам, як у випадку з Фінляндією, Ірландією, Великобританією, Англією та Уельсом та Великобританією та Північною Ірландією. Для більшої групи держав, навпаки, технічне обслуговування здійснюється власними силами та виконується штатними спеціалістами у вказаній сфері, як, наприклад, у Литві, Нідерландах та Швеції. У більшості країнах поєднані обидві системи. Наприклад, у Республіці Молдова кожен суд має власного адміністратора з обслуговування мережі, тоді як Департамент судової адміністрації надає послуги з централізованого обслуговування мережі та інфраструктури (для спеціальної інформаційної системи, безпеки, веб-сайтів, аудіообладнання тощо) на щорічній основі. Інформаційна система підтримується Спеціальним центром телекомунікацій, а координується судовою радою та Міністерством юстиції. У Швейцарії більшість кантонів поєднують обидва види обслуговування. Лише у двох кантонах це здійснюється виключно власною компанією, тоді як у п'яти інших обслуговування інформаційної системи судоустрою повністю передається на аутсорсинг [226].

КРСС вивчаючи питання використання інформаційних технологій у судоустрії прийшла до наступних висновків, інформаційні технології: а) є інструментом, який удосконалює здійснення правосуддя; б) можуть полегшити доступ до правосуддя, удосконалити процес управління рухом справ та

запровадити краще оцінювання функціонування судової системи; в) відіграють основну роль у наданні інформації суддям, адвокатам та іншим зацікавленим особам у системі правосуддя, а також громадськості та ЗМІ; г) мають бути адаптовані до потреб суддів та інших користувачів системи, але у будь-якому разі не повинні порушувати гарантії та процесуальні права, такі як право на справедливий судовий розгляд справи суддею. Крім зазначеного: судді мають брати участь у прийнятті всіх рішень стосовно використання та розвитку інформаційних технологій у судовій системі; слід брати до уваги потреби тих осіб, у яких немає можливості використовувати засоби ІТ; судді мають зберігати повноваження щодо виклику сторін на судове слухання, стосовно надання вимоги про пред'явлення документів у їхній первинній формі та щодо заслуховування свідків; КРЕС заохочує використання всіх можливостей ІТ з метою посилення важливої ролі судової влади стосовно гарантій дотримання верховенства права в демократичних державах; ІТ не повинні втручатися в повноваження судді та підривати основоположні принципи, зазначені в Конвенції [217, с. 610].

Таким чином, у пошуках кращого доступу до правосуддя, спрощення процедур у кожному виді судочинства (цивільного, кримінального, адміністративного та інших визначених у законодавстві) та більш тісної співпраці між судовими та адміністративними органами був розпочатий процес забезпечення судоустрою інформаційними технологіями. Вказаний процес запроваджується уже більше десяти років і по-різному може називається як: електронне правосуддя, електронний суд, кіберсудочинство, електронне правосуддя. з одного боку, результати, досягнуті за всі ці роки ІКТ-інноваційних зусиль, а з іншого - наслідки, які можна отримати з такого досвіду. При запровадженні процедур інформаційного забезпечення судоустрою було досягнуто декількох цілей: 1) в судах використовуються основні технології автоматизації діловодства та впровадженні автоматизовані реєстри та системи управління справами; 2) комп'ютери та друковані матеріали замінили великі, написанні вручну документи; 3) у спілкуванні між судами,

іншими сторонами та громадськістю все частіше грамотно використовуються офіційні веб-сайти та формальний і неформальний електронний обмін даними через електронну пошту; 4) було здійснено кілька успішних спроб подання електронних документів та проведення офіційних електронних комунікацій (видіоконференція та зв'язок). Окрім цих конкретних результатів, відбулася також зміна у сприйнятті ІКТ у судах. Інформаційні та цифрові технології вже сприймаються як само собою зрозуміле та інтегруються у діяльність багатьох судів, використовуються різні процедури та практики (навіть якщо не завжди у повному обсязі). Наявність технології в судах вже не оспорується.

Незважаючи на те, що використання інформаційних технологій все ще обмежено, нещодавно відбулися зміни в суспільному сприйнятті технологій та їхнього потенціалу для покращення справедливості. Незважаючи на всі вищезазначені досягнення, і, незважаючи на величезну кількість ресурсів та зусиль, які були вкладені в розвиток комунікаційних та інформаційних технологій, використання таких технологій часто не може принести обіцяну «величезну ефективність та підвищення продуктивності» судочинства та судоустрою.

ІКТ більше не розглядається як модернізуючий інструмент як такий. Інвестицій у розвиток програмного забезпечення та інфраструктуру вже недостатньо, щоб задовольнити громадську думку та користувачів судових послуг. Все частіше судові органи повинні бути більш ефективнішими та надавати якісніші послуги, але в той же час бути більш прозорими та підзвітними за свій організаційний та технологічний вибір.

Перший урок, який потрібно засвоїти, стосується необхідності розробляти та впроваджувати практики, що відповідають складності завдання. Впровадження окремих автономних додатків є складним і вимагає стратегій, що відрізняються від впровадження організаційних додатків або міжорганізаційних комунікаційних інфраструктур. Інтуїтивно зрозуміло, що забезпечення робочими столами для персоналу простіше, ніж забезпечення інформаційними технологіями, що, у свою чергу, останнє простіше, ніж

забезпечення електронного суду. Проблема пов'язана, з одного боку, з технологією, яка повинна бути розроблена (або, в більш складних випадках, культивована), але, з іншого, із встановленими законодавчими, організаційними і технологічними засадами та компетенціями і ставленням суб'єктів, які повинні їх прийняти.

Таким чином, проведений аналіз процедур інформаційного забезпечення судоустрою дав змогу констатувати наступне:

1) технології невпинно проникають у всі сфери нашого життя, і правосуддя не є виключенням. Щоб відповідати нинішнім та майбутнім законним очікуванням суспільства, судова система повинна мати ресурси для інновацій та модернізації і це в першу чергу стосується інформаційно-комунікаційних технологій;

2) під процедурою інформаційного забезпечення судоустрою ми розуміємо організаційну діяльність публічної адміністрації зі створення умов для задоволення потреб в інформації, її накопиченні, обробці та переведенні у зручний формат з метою надання судових послуг, покращення транспарентності судоустрою та доступу громадян до ефективного правосуддя;

3) основними суб'єктами із забезпечення інформатизації судоустрою належить: апаратам Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вищих спеціалізованих судів; РСУ та ДСАУ;

4) Державна судової адміністрації України у взаємодії із ДП «Інформаційні судові системи» створює реальні шляхи інформатизації та цифровізації судоустрою, а разом вони сприяють зміні у ставленні до вказаного процесу з боку як суддів так інших сторін правосуддя;

5) під час впровадження інформаційних технологій та запровадження інформаційних процедур виникало безліч питань, в першу чергу тих, що стосувалися процедур забезпечення: захисту інформації, персональних даних та ідентифікації осіб; відповідними технічними засобами судів та інших судових органів і установ;

б) процедури інформаційного забезпечення є трьох основних видів: 1) процедура із офісного програмного забезпечення; 2) процедура забезпечення інформаційно-технологічним обладнанням; 3) процедура забезпечення єдиних державних інформаційних систем. ДСАУ та ДП «Інформаційні судові системи» є основними виконавцями щодо забезпечення вказаних процедур та відповідальними за обслуговування інформаційно-комунікаційних ресурсів;

7) при запровадженні процедур інформаційного забезпечення судоустрою було досягнуто декількох цілей: а) забезпечення судів основними технологіями автоматизації діловодства, а також автоматизованих реєстрів та систем управління справами; відбулася зміна у сприйнятті ІКТ у судах, інформаційні та цифрові технології вже сприймається як само собою зрозуміле та інтегрується у діяльність багатьох судів, використовуються різні процедури та практики (навіть якщо не завжди використані у повному обсязі); покращилась прозорість судоустрою та доступ до правосуддя.

Отже, процедури інформаційного забезпечення більше не розглядається як модернізуючий інструмент як такий. Інвестицій у розвиток програмного забезпечення та інфраструктуру вже недостатньо, щоб задовольнити громадську думку та користувачів судових послуг. Судові органи повинні бути більш ефективнішими та надавати якісніші послуги, будучи більш прозорими та підзвітними за свій організаційний та технологічний вибір. Обґрунтовано необхідність розробки інформаційних процедур та впровадження практик, що відповідають складності завдання, адже впровадження окремих автономних додатків є складним процесом і вимагає стратегій, що відрізняються від впровадження організаційних додатків або міжорганізаційних комунікаційних інфраструктур. Проблема пов'язана, з одного боку, з технологією, яка повинна бути розроблена (або, в більш складних випадках, культивована), але, з іншого, із встановленими законодавчими, організаційними і технологічними засадами та компетенціями і ставленням суб'єктів, які повинні їх прийняти.

Висновки до другого розділу

1. З'ясовано, що до основних організаційних процедур судоустрою відносяться наступні: утворення та ліквідація суду; обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад; фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

2. Констатовано, що зміни в Конституції України 2016 року закріпили, що суди можуть утворюватися та ліквідуватися лише на підставі закону, крім зазначеного, Президент України вже має повноважень зі створення судів він подає проект закону після консультації з Вищою радою правосуддя. Зменшивши тим самим вплив виконавчої влади на судову владу та посиливши роль органів судового врядування.

3. Визначено, що на сьогодні існують прогалини у законодавстві, що стосується питань організації судоустрою, адже судова реформа відбувається в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи і їх необхідно проводити не порушуючи при цьому одного із основних принципів судоустрою – принципу територіальності. Запропоновано використання такої підстави для ліквідації чи реорганізації суду, як «оптимізація видатків державного бюджету» виключити із Закону України «Про судоустрій та статус суддів» як так, що не відповідає основним принципам судоустрою.

4. Враховуючи, що суд – це публічно-правове утворення, порядок створення та правовий статус якого визначено в Конституції України та в законах, визначено, що процедура утворення суду проходить наступні етапи: а) проведення консультації між Президентом України та ВРП про необхідність такого рішення; б) звернення ВРП до ДСА щодо встановлення кількості суддів у суді, що є складовою процедури утворення суду; в) внесення інформації в Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; г) з дня внесення відомостей розпочинається адміністративно-організаційна робота, яка направлена на те щоб як найшвидше новостворений суд почав надавати судові послуги та відправляти правосуддя; д) ВККСУ та ВРП формують суддівський корпус, а ДСА та органи місцевого

самоврядування виконують обов'язки із матеріально-технічного забезпечення новоствореного суду; ж) ВРП погоджує граничну чисельність суддів, ДСА її визначає; з) ДСА видає наказ, який передається до ВККС, яка в разі необхідності приймає рішення про переведення суддів до новоствореного суду або організовує добір суддів. Суддівський корпус формує для новоствореного суду ВРП, яка розглядає рекомендації ВККСУ щодо призначення кандидатів на посаду судді. За результатами їх розгляду ВРП ухвалює рішення про внесення подання Президентові України про призначення кандидатів посади суддів. Після чого Президент України видає указ про призначення суддів, далі новопризначені судді складають присягу; і) рішення про початок роботи суду приймається на організаційних зборах суддів новоствореного суду, шляхом голосування, підписується головою та секретарем. Після обрання голови суду, секретаря суду та інших організаційних моментів, рішення про день початку роботи суду повідомляється шляхом опублікування відповідної інформації на веб-порталі судової влади та через інші загальнодержавні та відповідно місцеві офіційні друковані засоби; ї) після оприлюднення вказаної інформації вважається, що суд почав свою роботу, а судді отримали повноваження з відправлення правосуддя. Щодо організаційних моментів при утворенні суду, то необхідно відзначити, що голова новоствореного суду може звернутися до органів державної влади щодо сприяння у вирішенні питань із забезпечення початку роботи суду. Так при створенні суду можуть виникати ряд організаційних проблем матеріально-технічного характеру.

5. Конкретизовано, що процедура припинення суду може відбуватися або шляхом ліквідації або шляхом реорганізації. При ліквідації суду застосовуються такі самі ліквідаційні правила, що і при ліквідації юридичної особи. Ліквідація суду відбуватися без переходу прав та обов'язків, без правонаступництва, тобто остаточно. Після набрання чинності Закону України про ліквідацію певного суду, голова суду видає наказ про здійснення організаційних заходів, пов'язаних з припиненням діяльності та ліквідацією

суду та утворення ліквідаційної комісії, порядок і строки ліквідації суду встановлюються законом.

6. З'ясовано, що для категорії «адміністративна посада» характерно наступне: це структурна одиниця яка обов'язково повинна бути передбачена у штатному розкладі; завдання та функції якої визначені в законі; отримують заробітну плату із державного бюджету; наділені державно-владними повноваженнями (видають накази та розпорядження які мають обов'язкову силу для підлеглих працівників та спричиняють настання юридичних фактів); створена зі спеціальною метою – для забезпечення нормальної діяльності державного органу шляхом здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій.

7. Запропоновано під «адміністративної посадою в суді» розуміти визначений законом та штатним розкладом структурний елемент суду, який наділений владно-розпорядчими повноваженнями з метою забезпечення ефективного правосуддя шляхом здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій.

8. Визначено, що на відмінну від призначення суддів на посади для здійснення правосуддя, на адміністративні посади суді обираються на зборах суддів.

9. Проаналізовано норми чинного законодавства, з'ясовано, що в ньому відсутній будь-який нормативно-правовий механізм врегулювання ситуацій коли створюється новий суд, у ньому усі штатні посади суддів є вакантними, в суд призначають або одного суддю (який сам себе не може обрати на адміністративну посаду) або два судді які можуть мати однаковий стаж роботи на посаді судді. Запропоновано в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» визначити, що в разі утворення нового суду до моменту можливості скликати збір судів цього суду, обов'язки голови суду виконує найстарший суддя за віком.

10. Визначено, що підставами для достроково звільнення є: реабілітуючи (за заявою судді) та нереабілітуючі (систематичне порушення закону; грубе одноразове порушення закону).

11. Змістом процедури звільнення за заявою є, суддя подає заяву в якій вказує обставини які не дозволяють йому продовжувати роботу на займаній посаді, збори суддів її розглядає і приймає рішення у вигляді постанови, яка потім оформлюється відповідним наказом, який підписує виконуючий обов'язки голови суду.

12. З'ясовано, що нерегульована процедура звільнення за нереабілітуючими обставинами, так в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» використовуються такі оціночні категорії як «триваюче невиконання своїх обов'язків», «систематичне порушення закону» та «одноразове грубе порушення закону».

13. Звільнення судді з адміністративної посади за ознакою систематичного порушення закону, але враховуючи при цьому особливості, які зазначені у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» можна виокремити наступне: 1) порушення закону повинно бути винним; 2) вчинене втретє – два попередніх порушення закону повинні відповідним чином бути зафіксованими; 3) усі три порушення відбувалися протягом року.

14. Визначено якщо голову суду або його заступника переводять в інший суд вони автоматично звільняються з адміністративної посади, тому вказану підставу необхідно включити у Закон України «Про судоустрій і статус суддів».

15. Запропоновано наділити суддівський колектив відповідного суду правом висловити недовіру своєму голові або його заступнику та внести в Закон України «Про судоустрій і статус суддів) її як підставу для звільнення за нереабілітуючими обставинами замість підстав визначених у ньому. Адже, вказана підстава відповідає принципам суддівського самоврядування та буде сприяти закріпленню єдиних засад щодо здійснення керівництва судової системи.

16. Зроблено висновок, що категорії «забезпечення» та «забезпечувати» в основному розглядаються як вид діяльності та сукупність заходів для задоволення або виконання чогось запланованого. В свою чергу, незалежні та підзвітні судові органи є важливою складовою високоякісних, ефективних та дієвих систем правосуддя та передумовою функціонування системи правосуддя. Належне фінансування судової влади є ключовим елементом забезпечення та захисту незалежності судової влади та суддів, оскільки воно визначає умови, в яких суди та судді виконують свої функції. Фінансування судової влади є широким питанням, включаючи розподіл коштів, а також місцеве та національне управління цими ресурсами.

17. З'ясовано, що Закон України «Про судоустрій і статус суддів» до заходів матеріального забезпечення судоустрою відносить також забезпечення суддів, що складається, крім суддівської винагороди (ст. 135) із забезпечення наступним: службовим житлом (ст. 138); службовим одягом (мантією та нагрудним знаком (ч. ст. 139); окремим кабінетом з робочим місцем та іншими засобами для службової діяльності (ч.2 ст.139); засобами захисту (ч. 3 ст. 140); соціального страхування (ст. 141).

18. Визначено, що статті 148 і 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначають порядок фінансування суддів. Відповідно до яких встановлено загальні засади процедури фінансування судів і визначено головних розпорядників коштів Державного бюджету України, що відповідають за фінансове забезпечення органів і установ судоустрою. Робиться висновок, що аналізований закон не встановлює ні яких критеріїв для процедури фінансування судоустрою та порядку для її перегляду, крім встановлення того, що фінансування судів не може бути меншим ніж в поточному фінансовому році.

19. Констатовано, що технології невпинно проникають у всі сфери нашого життя, і правосуддя не є виключенням. Щоб відповідати нинішнім та майбутнім законним очікуванням суспільства, судова система повинна мати ресурси для інновацій та модернізації і це в першу чергу стосується

інформаційно-комунікаційних технологій. Під процедурою інформаційного забезпечення судоустрою запропоновано розуміти організаційну діяльність публічної адміністрації зі створення умов для задоволення потреб в інформації, її накопиченні, обробці та переведенні у зручний формат з метою надання судових послуг, покращення транспарентності судоустрою та доступу громадян до ефективного правосуддя.

20. Визначено основних суб'єктів забезпечення інформатизації судоустрою до них належить: апарат Верховного Суду України, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів; РСУ та ДСАУ. В свою чергу ДСАУ у взаємодії із ДП «Інформаційні судові системи» створює реальні шляхи інформатизації та цифровізації судоустрою, а разом вони сприяють зміні у ставленні до вказаного процесу з боку як суддів так інших сторін правосуддя.

21. З'ясовано, що під час впровадження інформаційних технологій та запровадження інформаційних процедур виникало безліч питань, в першу чергу тих, що стосувалися процедур забезпечення: захисту інформації, персональних даних та ідентифікації осіб; відповідними технічними засобами судів та інших судових органів і установ. Процедури інформаційного забезпечення є трьох основних видів: 1) процедура із офісного програмного забезпечення; 2) процедура забезпечення інформаційно-технологічним обладнанням; 3) процедура забезпечення єдиних державних інформаційних систем. ДСАУ та ДП «Інформаційні судові системи» є основними виконавцями щодо забезпечення вказаних процедур та відповідальними за обслуговування інформаційно-комунікаційних ресурсів.

22. При запровадженні процедур інформаційного забезпечення судоустрою було досягнуто декількох цілей: а) забезпечення судів основними технологіями автоматизації діловодства, а також автоматизованих реєстрів та систем управління справами; відбулася зміна у сприйнятті ІКТ у судах, інформаційні та цифрові технології вже сприймається як само собою зрозуміле та інтегрується у діяльність багатьох судів, використовуються різні процедури

та практики (навіть якщо не завжди використані у повному обсязі); покращилась прозорість судочинства та доступ до правосуддя.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

ОСНОВ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід організації судової влади та можливість його адаптації в Україні

Станом на листопад 2019 року, відповідно до Стандарту Євробарометр, згідно з методикою якого здійснюється, соціологічне дослідження думки суспільства держав-членів ЄС та країн-кандидатів, зокрема, стосовно довіри до інституцій, що репрезентують правосуддя, найвищий рівень довіри до правосуддя та національної правової системи у цілому було зафіксовано в Королівстві Данія – 86% опитаних респондентів прагнуть довіряти вказаним інституціям. Дещо нижчий показник спостерігається у Фінляндській Республіці, Королівстві Швеція, Королівстві Нідерланди та у Великому Герцогстві Люксембург -84%, 77%, 76% та 70% відповідно. Дослідження у Федеративній Республіці Німеччини та Республіці Австрія демонструють, що 69% респондентів у цих державах прагнуть довіряти вказаним інституціям [234; 175].

Якщо ж подивитися на рівень довіри до системи правосуддя в Україні то ми можемо спостерігати наступне. Дослідження проводилось соціологічною службою Центру Разумкова з 30 жовтня по 5 листопада 2020 року методом інтерв'ю «обличчям до обличчя» за місцем проживання респондентів. Було опитано 2020 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Відповідно до вказаного опитування недовіра частіше висловлюється судам (судовій системі загалом) (75%), Вищому антикорупційному суду (70%), Прокуратурі (70%), Конституційному Суду України (65%), місцевим судам (63%), Верховному Суду (63%) [100].

Таким чином, в умовах проведення судової реформи в Україні гостро постає питання реального забезпечення права на справедливий суд та довіри до

правосуддя і системи судоустрою. Аналіз міжнародного досвіду у сфері організації судової влади має визначити, якими виконавчими чи спеціальними органами влади здійснюється організація вказаної влади, а також здійснюється забезпечення судів та інших органів і установ судової системи, а тому дослідження міжнародного досвіду та використання його з можливістю адаптації, лише позитивно вплине на прогресивність судової реформи в нашій країні. Нестабільність політичної та економічної ситуації в державі негативно впливають на активність судової реформи, таким чином за допомогою різних методів правового дослідження варто простежити й опрацювати провідний зарубіжний досвід у сфері організації судової влади [74].

Зрозуміло, що в рамках нашого дослідження ми не зможемо проаналізувати багато країн та провести аналіз всієї судової системи на предмет організації їх судової влади, але основні тенденції організації судової влади визначимо.

Судоустрій, як свідчить історія, є продуктом потреб суспільства на певному етапі розвитку з врахуванням його різноманітних історичних традицій. Світовий досвід дає переконливі докази вражаючого розмаїття судових органів. Система судоустрою будь-якої країни, що розвивається природним шляхом, самобутня і унікальна. Історія заперечує продуктивність бездумного копіювання судоустрою інших країн і виправдовує його запозичення лише в окремих елементах і деталях. Можливо, з цієї причини світова спільнота не встановило досі розгорнутої системи загально визнаних стандартів судоустрою, якщо не брати до уваги резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Основні принципи незалежних судових органів» [102].

Судова система, відправлення правосуддя оцінка їх якості та ефективності завжди привертало увагу багатьох науковців і практиків. Встановлені форми оцінювання, що використовувалися в судах та міністерствах юстиції, походять із давніх традицій державного управління та юридичних установ, таких як підзвітність судової системи та незалежність судової влади. апеляційного оскарження та механізми юридичної

відповідальності. Донедавна вони, як правило, існували в конкретних інституційних формах, не проводячи дослідження щодо їх взаємодії чи загальні цілі, які вони могли мати.

З середини 90-х років минулого століття скорочення доступних ресурсів та поширення нових підходів державного управління [235] створили нові виклики для європейських судових систем [218], очікуючи, що вони одночасно покращать свою ефективність, якість надання послуг та механізми підзвітності, відповідно до практики та очікувань інших галузей державного сектору. Суди та судові системи не просто розглядаються як елементи державної влади. Швидше вони розглядаються як елементи державних послуг і, отже, стали оцінюватися з цієї точки зору. Цей тиск та стимульований ним дискурс призвели до збільшення наукових досліджень і навіть конфлікту між правовою та адміністративною сферами.

У той же час, вимоги до нових форм вимірювання результативності та «управління якістю», стали актуальними завдяки збільшенню інформатизації та транспарентності судової влади. Нове державне управління, технологічні розробки та бюджетні обмеження не є ефемерними проблемами. Вони вже багато років виступають рушіями змін у судовій системі, по-різному впливаючи на добре налагоджені функції судових органів.

Заснувавши в кінці 2002 р. Європейську комісію з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЖ), за ініціативою європейських міністрів юстиції, які засідали в Лондоні (2000 р.), Комітет міністрів Ради Європи хотів створити інноваційний орган для підвищення якості та ефективності європейських судових систем та зміцнення довіри користувачів судів до таких систем [242].

На підставі розроблених СЕРЕЖ стандартів міністерства юстиції та судові ради по всій Європі запровадили низку механізмів подання скарг, процедур оцінки якості та інших управлінських методів судоустрою. Підходи, які можна знайти, варіюються від традиційних статистичних досліджень обсягу справ, без аналізу будь-яких наслідків, до систем оплати праці, що базуються на результатах діяльності, призначених для визначення заробітної плати окремих

суддів на основі кількості справ, які вони вирішують. Наприклад, у Франції міжнародні стандарти управління ISO 9000 та ISO 9001 вивчалися наприкінці 1990-х років [221] з метою їх використання і в судовій системі. В інших випадках загальні схеми забезпечення якості іноді створювали основу для більш конкретного опрацювання. Португалія та Нідерланди використовували модель Європейського фонду управління якістю (EFQM) [225], на підставі яких розробили національний набір стандартів якості. Співробітники судів в країнах-членах ЄС зазвичай наймаються у міністерстві юстиції або якомусь іншому органі виконавчої влади. Міністерство відповідає за розподіл коштів та бухгалтерський облік підзвітне парламенту щодо їх витрат. У багатьох європейських країнах статус суддів (дисципліна, підвищення, переведення, призначення), а в Данії та Нідерландах також управління судами знаходиться під безпосередньою відповідальністю судової ради, яка має суттєве представництво суддів та певний ступінь незалежності від виконавчої влади [236]. Посилення ролі судових рад порушило інші питання, а точніше старі питання судової відповідальності у нових формах [241].

Таким чином, в Європі на початку 2000-х років стали просувати ідею щодо нових форм відповідальності судової влади перед суспільством. міністерства або судові ради почали розробляти заходи для пропаганди таких цінностей, як ефективність та контроль за витратами. Було запроваджено програмне бюджетування та управління за цілями для моніторингу реагування на ініціативи державної політики. І замість того, щоб протиставляти «незалежність» проти «підзвітності» або право проти управління, ці підходи були узгоджені, спираючись на їх загальні цілі та залучаючи різних суб'єктів відповідними способами.

Як приклад, можна навести досвід двох країн – Франції та Нідерландів стосовно застосування системи якості на оновлених стандартах.

У Франції дослідження показали, що хоча міністерство юстиції має централізований орган для управління фінансами та інфраструктурою, певні завдання були делеговані регіональним органам для надання допомоги

місцевим судам в управлінні ресурсами [224]. Починаючи з кінця 90-х років Франція почала розробляти амбітну програму прив'язки бюджетів до результатів на підставі закону о фінансах (Loi organique relative aux lois de finances (2001 p.)) [231], яка набула чинності 1 січня 2007 р. Програма - це національна ініціатива законодавчого органу, що застосовувалася до всіх міністерств: вони повинні були подавати бюджети відповідно до місій та програм, а результати мали бути розглянуті парламентом як частина процесу розподілу фінансів. Міністерство юстиції розробило десять завдань, кожен з яких мали показники успішності судів у їх досягненні, під заголовками соціально-економічної ефективності (наприклад, доступ до правосуддя, підтримка жертв злочину), якості обслуговування (наприклад, скорочення затримок розгляду справ або винесення вироку) та ефективного управління [224]. У зв'язку із прийняттям вказаної програми у Франції розпочалися дебати, які стосувались відповідності цілей та показників, а не принципу бюджетної звітності, на якому базується аналізований закон [229]. Оскільки цілі та показники розроблялися міністерством без будь-якого прозорого процесу чи участі судової влади було висловлено припущення, що закон може вплинути на незалежність суддів. З тих пір пропонувалося, щоб закон «надав більшу автономію судовій системі в той же час вимагав більшої відповідальності за витрати» [213]. Найбільше занепокоєння викликало те, що Міністерство юстиції Франції розглядає забезпечення судів лише як чергову діяльність уряду. Тим самим впливаючи на їх фінансування та управління.

У Нідерландах процес впровадження показників якості був розроблений разом із створенням Судової ради. Після її створення у 2002 році Судова рада стала впливати на розподіл ресурсів у судовій системі. Цей орган займається в основному питаннями управління судами і відносинами з політичними гілками влади. Він відповідає за фінансування та ресурси судів і з цією метою повинен складати плани і звіти для судів й міністерству. Інший приклад завдань, які йому дають, - відповідальність за організацію і розвиток технологій. Перевіркою цієї новознайденної управлінської влади є те, що їм потрібні гроші

від Міністерства юстиції і парламенту, отже, вони повинні бути прозорими і працювати відповідно до політичних стандартів [223].

Як судова ініціатива була створена «Програма посилення організації судової влади», і саме ця група розробляла кількісні виміри справ, персоналу та часу, спочатку засновані на моделі EFQM [228] та оновлювалася регулярними дослідження. Ці заходи, разом із плановими пропозиціями судів, відповідальних за їх реалізацію, тепер складають основу щорічного розподілу ресурсів. Побіжно слід зазначити, що відповідальність за результати поділяють Голова Суду та Адміністратор Суду [213].

Отже, із вище зазначеного можна визначити наступне: французькі заходи щодо оцінки якості судової системи є менш жорсткими, технократичними та економетричними, ніж ті, що розроблені в Нідерландах; різниця, згідно з судовою критикою, походить від джерела цінностей, що втілюються в заходах, чи міністерства чи судової влади; реакція представників судової влади мала більше спільного щодо процесу оцінювання та залучених суб'єктів (міністерств чи судових рад), ніж щодо результатів; у кожній моделі судова влада в різній ступені несе відповідальність за різні управлінські питання, це пов'язано або з недовірою суддів до вирішення питань фінансів і управління незалежно, або відображає необхідність співпраці для досягнення найкращого можливого результату. Однак, незалежно від того, розроблені стандарти ефективності судової влади судовою радою чи міністерством юстиції, чи наскільки вони були успішно запроваджені, вони сигналізують про зростаючу силу управлінського підходу до організації судової влади.

Наступний зарубіжний досвід організації судової влади стосується забезпечення впровадження електронного судочинства.

Слід відзначити, що провідні розвинуті держави світу, такі як США, Великобританія, Німеччина та інші, на стандарти яких рівняється Україна, мають вже досить значний успішний досвід впровадження електронного судочинства. Так у США електронне забезпечення правосуддя розпочалось у далекому 1974 р., після прийняття Акту про пришвидшений розгляд справ

судом (Speedy Trial Act). Федеральний суддівський центр США реалізував проєкт COURTRAN, що передбачав формування повної електронної системи для обліку кримінальних справ і відстеження дотримання процесуальних строків, встановлених згаданим Актом. Упродовж 1995–2004 рр. відбулося впровадження в усіх федеральних судах системи електронного судочинства CM/ECF – «Система управління справами/електронні файли справи» (Case Management/Electronic Case Files). Наразі у США функціонує електронна судова система з вільним доступом PACER (<https://pacer.uscourts.gov/>), за допомогою якої можна отримувати інформацію про судові документи, ознайомлюватися з реєстром прийнятих заяв, календарем призначених засідань, перебігом розгляду справ, історією ухвалених рішень. За посиланням (<https://pacer.uscourts.gov/file-case>) можна увійти до особистого кабінету, доступ до якого надається за виданим державою паролем, і подати документи до суду в електронному (PDF) форматі. Після подачі документів відправник отримує повідомлення про прийняті документи і система автоматично сповіщає інших учасників судової справи, зареєстрованих у системі, а незареєстровані учасники судової справи повідомляються у звичайному порядку особою, яка подає заяву до суду. А у Великобританії електронна подача документів до суду стала можливою в експериментальному порядку з 2009 р., а з 2013 р. впроваджується програма реформування системи кримінального правосуддя «Швидке і невідворотне правосуддя» (Swift and Sure Justice), що включає широке впровадження електронного судочинства. Реформа передбачає, що британські судді можуть проводити слухання, приймати рішення і виносити вирoki в онлайн-режимі, зокрема, таким чином можна приймати рішення щодо призначення застави за звільнення, що дозволяє суттєво заощадити час і кошти. Потерпілі та свідки можуть брати участь в судових засіданнях, у т.ч. у перехресних допитах, за допомогою відеозв'язку і таким чином уникати особистих зустрічей у суді зі злочинцями. На відповідну модернізацію судів Великобританії виділено 1 млрд фунтів стерлінгів [186].

Електронне судочинство розвинуте і в Німеччині – там не лише подання документів, їх оброблення і винесення рішення може відбуватися в електронному форматі, але й за допомогою особистого кабінету сторони процесу мають можливість у письмовій формі вступати в дискусії між собою та оскаржувати надані іншою стороною документи. Можливість подання документів у цивільних справах в електронній формі на електронну поштову скриньку суду DocumentBeam було впроваджено ще в 2001 р., і з того ж року почали працювати норми Цивільного процесуального кодексу, що регулюють електронний цивільний процес, зокрема, проведення судових засідань із передачею зображення і звуку; обіг електронних документів; ознайомлення зі справою в електронному вигляді; кваліфікований електронно-цифровий підпис тощо. Слід відзначити, що хоча поки що не йдеться про повноцінну систему електронного судочинства усього Європейського союзу, проте ЄС невпинно рухається в цьому напрямі. Починаючи з 2008 р., Європейська Комісія регулярно готує Європейську стратегію електронного правосуддя (European e-Justice Strategy), метою якої є вдосконалення судової співпраці як на національному, так і на загальноєвропейському рівнях; наразі впроваджується стратегія на 2019–2023 рр. Створено і діє Портал Європейського електронного правосуддя (European e-Justice Portal, <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home>), що пропонує опції пошуку законодавчих актів ЄС; судових рішень; судів ЄС та держав-членів; реєстрів ЄС та держав-членів, у т.ч. компаній, нерухомості, банкрутств; адвокатів, нотаріусів, перекладачів і медіаторів держав-членів ЄС; керівництв з правової допомоги, медіації, спадкування, складання та реєстрації заповітів, відеоконференцзв'язку та співпраці в області судочинства у цивільних або комерційних справах; офіційних форм судових і позасудових документів [186].

Отже, досвід забезпечення впровадження електронного судочинства США, Великобританії та Німеччини показав, що вказані країни досить рано, по відношенню до інших країн розпочали впроваджувати елементи електронного судочинства на виділяти на це значне фінансування. Що в свою чергу привело

практично повної автоматизації судового процесу та більшої ефективності судової влади з орієнтацією на потреби користувачів.

З огляду на проведений вище аналіз запровадження електронного судочинства хотілось би відмітити з означеного прийнятий Європейською комісією з питань ефективності правосуддя Ради Європи перший європейський документ - Хартію, в якому викладено етичні принципи, що стосуються використання штучного інтелекту (ШІ) у судових системах (далі Хартія) [214]. Хартія визначила основні принципів, якими можуть керуватися політики, законодавці та фахівці у галузі юстиції, коли вони стикаються з швидким розвитком ШІ у національних судових процесах. Викладена в Хартії точка зору СЕРЕJ полягає в тому, що застосування ШІ у сфері юстиції може сприяти підвищенню ефективності та якості та повинно здійснюватися відповідально, з дотриманням основних прав, гарантованих, зокрема, Європейською конвенцією Права людини (ЄСПЛ) та Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних. Для СЕРЕJ важливо забезпечити, щоб ШІ залишався інструментом на службі загальних інтересів і щоб його використання поважало особисті права.

СЕРЕJ визначив наступні основні принципи, які слід дотримуватись у галузі ШІ та правосуддя: 1) принцип поваги до основних прав: забезпечення сумісності проекту та впровадження засобів та послуг штучного інтелекту з основними правами; 2) принцип недискримінації: запобігати розвитку або посиленню будь-якої дискримінації між особами або групами осіб; 3) принцип якості та безпеки: щодо обробки судових рішень та даних із використанням засвідчених джерел та нематеріальних даних із моделями, розробленими в мультидисциплінарному порядку, в безпечному технологічному середовищі; 5) принцип прозорості, неупередженості та справедливості: зробити методи обробки даних доступними та зрозумілими, дозволити зовнішній аудит; 6) принцип «під контролем користувача»: виключає регулятивний підхід та гарантує, що користувачі інформовані та контролюють свій вибір [214].

Для СЕРЕJ дотримання цих принципів має забезпечуватися при обробці судових рішень та даних за допомогою алгоритмів та при використанні їх.

Хартія СЕРЕJ супроводжується поглибленим дослідженням щодо використання ШІ в судових системах, зокрема заявок на ШІ, що обробляють судові рішення та дані.

Необхідно відмітити, що в Україні використання ШІ на законодавчому рівні не врегульовано, тому говорити про те, що його використання можливе в судовій системі зарано. Хоча як вірно зазначала Л. Сорока «штучний інтелект є основною формою науково-технічного прогресу, який може принести значні соціальні вигоди, однак розвиток якого створює етичні проблеми й соціальні ризики. Різні державні й приватні зацікавлені сторони, а також політики на місцевому, національному й міжнародному рівнях зобов'язані забезпечити сумісність розробки й розгортання штучного інтелекту з захистом та реалізацією основних людських прав і свобод. Відсутність в Україні правового регулювання створення й використання штучного інтелекту та космічних технологій на його основі може привести до правових й етичних проблем у сфері дотримання прав і свобод людини та громадянина. З цією метою авторкою було запропоновано прийняти спеціальний Закон України «Про державні гарантії в умовах цифрового розвитку України» [162].

Далі розглянемо принципи побудови судоустрою в деяких країнах, а саме принцип територіальності, адже розпочата адміністративно-територіальна реформа в Україні значно впливає на судову реформу і як вже нами відзначалось на попередніх етапах нашого дослідження спричиняє ряд проблем для організації судоустрою.

У більшості європейських країн принцип територіальності у побудові судів із розгляду цивільних і кримінальних справ на найнижчому рівні реалізується так, що згадані суди є розташованими без прив'язки до адміністративно-територіального устрою. Так, відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону Естонії «Про суди» в Естонії створено чотири повітових суди та передбачено можливість створення філій цих судів, що функціонуватимуть у межах територіальної юрисдикції суду. Аналогічно принцип територіальності застосовано при побудові судів першої інстанції з розгляду цивільних і

кримінальних справ у Латвійській Республіці. Без прив'язки до адміністративно-територіального устрою місцеві загальні суди розташовано у Польщі. Територіальна юрисдикція місцевих судів не збігається з адміністративно-територіальним устроєм Болгарії (ст. 66 Закону Болгарії «Про судову систему»). У Франції, територія якої поділена на департаменти, а департаменти на комуни, судами місцевої ланки загальних судів є трибунали малого і великого процесу. Як видно, у Франції подібно до України суди першої інстанції з розгляду цивільних і кримінальних справ розташовані з прив'язкою до адміністративно-територіального устрою, однак не повною мірою наближені до населення [60].

Отже, враховуючи досвід вище зазначених країн щодо формування ландшафту судової системи, необов'язково при оптимізації вказаної системи прив'язуватися до адміністративно-територіального устрою країна, а в більшій мірі дотримуватися принципу максимального наближення судових установ до населення. Тим самим не порушуючи ні принципу територіальності побудови судової системи ні принципу доступу до правосуддя.

Наступне, що хотілось би з'ясувати, це процедуру призначення суддів на посади.

Так, у системі прямого призначення органом, що призначає, може бути глава держави. Наприклад, в Албанії голова суду призначається за пропозицією Вищої ради юстиції; у Вірменії, за рекомендацією судової ради; в Чехії; в Грузії за пропозицією Вищої ради юстиції; у Греції після попереднього рішення Вищої судової ради; в Ірландії за пропозицією Вищої судової ради; у Литві - за рекомендаціями, поданими «спеціальною установою суддів, передбаченою законом»; на Мальті за рекомендацією прем'єр-міністра; у Молдові за пропозицією Вищої ради магістратів; у Нідерландах за рекомендацією відповідного суду через Раду з питань судочинства; у Польщі за поданням Національної ради судової влади; в Румунії на основі пропозицій Вищої ради магістратури; у Російській Федерації судді звичайних федеральних судів призначаються Президентом за поданням Голови Верховного Суду та Голови

Вищого Арбітражного Суду відповідно - кандидати зазвичай обираються на основі рекомендацій кваліфікаційних комісій; у Словаччині на підставі пропозиції судової ради; в Україні за пропозицією Вищої ради юстиції [237, с. 4-5].

Оцінюючи цей традиційний метод, слід розрізняти парламентські системи, де президент (або монарх) має більш офіційні повноваження, та напівпрезидентські системи. У першому варіанті президент, швидше за все, буде усунутий від партійної політики, і тому його вплив не становить великої небезпеки для незалежності суддів, найважливіше те, наскільки глава держави може вільно приймати рішення про призначення. Основним при такій системі призначення повинно бути те, щоб провідна роль у вказаному процесі відводилася незалежному органу - судовій раді. Пропозиції цієї ради можуть бути відхилені лише у виняткових випадках і Президент не матиме права призначити кандидата, який не входить до поданого нею списку.

У деяких країнах судді призначаються урядом. Наприклад, у Швеції призначення на посади в судах здійснюються урядом або державним органом, призначеним урядом. Може бути поєднання призначень главою держави та призначення урядом. Таким чином, у Нідерландах міністр юстиції є політично відповідальним за призначення суддів згідно з Королівським указом, а отже, буде також підписувати призначення [237, с. 4-5]. Як зазначалося вище, цей метод може функціонувати в системі усталених судових традицій, але його впровадження в нових демократіях однозначно викликало б занепокоєння щодо можливості виконавчою та законодавчою владаю впливати на судову владу.

Інший варіант - пряме призначення суддів судовою радою. Наприклад, в Італії та Португалії судова рада має повноваження призначати, переводити та просувати суддів та здійснювати дисциплінарний контроль над ними. Судді, прокурори та слідчі судді Болгарії призначаються Вищою судовою радою. У Хорватії суддів призначає та звільняє з посади Державна судова рада. На Кіпрі призначення, підвищення, переміщення, припинення призначення, звільнення та дисциплінарна відповідальність суддів є виключною компетенцією Вищої

ради судових органів. У Туреччині Вища рада суддів та прокурорів відповідає за призначення суддів, переведення їх на інші посади, їх підвищення та за дисциплінарне провадження. Закон Угорщини про організацію та управління судами (Закон LXVI 1997 р.) Створив Національну судову раду, що здійснює повноваження судової адміністрації, включаючи призначення суддів [237].

Отже, у світовій практиці існує два способи призначення суддів на посади: 1) шляхом прямого призначення президентом або парламентом за відповідною пропозицією від міністерства юстиції чи від судових рад; 2) шляхом прямого призначення судовою радою.

Що стосується процедури набуття повноважень голови суду, то цікавий досвід Сполучених Штатів Америки. Так, наприклад, процедура призначення Головою Верховного суду США (Верховний суддя) є подією, що має велике значення в американській політиці через величезну владу, яку Верховний суд здійснює як найвищий апеляційний суд у федеральній судовій системі.

Верховний суддя, як і кожен з інших восьми суддів, що входять у склад Верховного суду США (далі Суд), віддає свій голос, коли вирішується справа. Однак, Верховний суддя також є «першим серед рівних» і виконує унікальну керівну роль: керівника Суду; керівника загальної діяльності Суду; глави федеральної судової гілки влади. Немає офіційного переліку повноважень Верховного судді, єдина згадка є в Конституції [240], яка визначає, що це посада головуючого в Сенаті під час судового процесу щодо імпічменту Президента.

Призначення Верховного судді відбуваються нечасто і лише 17 осіб працювали на цій посаді з 1789 р. - середній термін перебування на посаді голови 13½ років. Процедура призначення Верховного судді така ж, як і при призначенні заступників суддів, і, як правило, передбачає розподіл обов'язків між Президентом, який призначає суддів, та Сенатом, який надає «поради та згоду». Кандидати у можуть бути обрані з числа суддів Суду або з суддів інших судів. Критерії, які президенти США використовують при виборі кандидата у Верховний Суд, різняться, але зазвичай включають політичні міркування, а

також бажання обрати особу з видатною професійною кваліфікацією та беззаперечною доброчесністю. Організаторські якості також можуть бути важливими для вказаної посади [239].

В рамках розгляду в Сенаті Комітет судової влади проводить слухання щодо кандидата та голосує щодо того, чи слід подавати про висування позитивно, несприятливо чи без рекомендацій. Незалежно від результатів цього голосування, повідомлення про призначення Верховного судді надсилає його до Сенату для повного обговорення та голосування. Подібно до Президента, сенатори можуть оцінювати кандидата за такими стандартами, як професіоналізм, доброчесність та лідерські якості, але можуть також (знову ж таки, як це може зробити Президент) зосередити увагу на його судовій філософії, поглядах на конституційні проблеми або на те, як вони вважають, що призначення може вплинути на подальші вказівки Суду з основних правових та конституційних питань. За будь-яких обставин призначення нового Верховного судді привертає увагу Конгресу, особливо Сенату, який голосує щодо підтвердження кандидатури суддів [239].

Потреба у призначенні Верховного судді виникає, коли в Суді з'являється вакансія через смерть, вихід на пенсію або відставку попередника (або коли суддя оголошує про намір піти у відставку або подати у відставку). У цей момент Президент США набуває конституційної відповідальності щодо вибору наступника Верховного судді. Призначення Верховного Судді може бути призначене лише тоді, коли є або передбачається наявність вакансії на посаді Верховного Судді. Президент не може використати своє право щоб призначити когось замість чинного Верховного судді.

Як правило, кандидати на Верховного Суддю перебувають під серйозним розглядом у Президента та проходити ретельне розслідування в його Адміністрації щодо їхнього приватного життя, публічної діяльності та професійної кваліфікації. Вирішуючи, кого призначити, президенти можуть вільно отримувати поради від кого завгодно. Президент може, але не зобов'язаний, звертатися за порадою до членів Сенату. Поради також можуть

надходити з багатьох інших джерел, включаючи членів палати палат, чиновників в Адміністрації президента, минулих та нинішніх суддів Верховного суду, лідерів партій, груп інтересів та інших.

Процедура призначення офіційно розпочинається, коли Президент обирає когось для заміщення вакансії Верховного судді. За винятком рідкісних випадків тимчасових канікул, Президент намагатиметься призначити цій людині довічне призначення, для чого потрібна згода Сенату. Щоб отримати схвалення Сенату, Президент подає Сенату письмову кандидатуру цієї особи. Зазвичай в той же день, коли його отримує Сенат, кандидатура передається Комітету з питань судочинства. Одразу після оголошення Президентом кандидата в суд, Судовий комітет розпочинає власне інтенсивне розслідування щодо кандидата. Після завершення розслідування Судовий комітет проводить слухання щодо висування кандидата, під час яких, як правило, кандидат виступає перед ним та відповідає на запитання членів Комітету. Потім Судовий комітет голосує щодо того, чи повідомляти про номінацію Сенат, і якщо так, чи повідомляти про це позитивно, негативно чи без рекомендацій. Доповідь із негативною рекомендацією або з відсутньою рекомендацією, як сприятлива рекомендація, дозволяє кандидатурі йти вперед, розглядати її Сенатом в цілому, але він також попереджає Сенат про те, що значна частина членів Судового комітету має застереження щодо кандидата [239].

На наступному етапі розгляд кандидатури Сенатом планується лідером більшості Сенату, як правило, за консультацією з лідером меншості. Якщо є незгодні щодо кандидатури сенатори то вони можуть провести розширені дебати, які зазвичай називають філібастером, дебати можуть бути завершені знаттям кандидатури, шляхом голосуванням у три п'ятих від повноцінного складу Сенату. Якщо три п'ятих членів Сенату не проголосують за зняття, сенатори, які виступають проти кандидата, навіть якщо вони в меншості, можуть використовувати розширені дебати та опозицію щодо знаття кандидатури, щоб запобігти голосуванню за підтвердження. Після завершення дебатів щодо кандидатури Сенат голосує за підтвердження або несхвалення

кандидатури, для підтвердження потрібно більшість голосів. Якщо Сенат негативно проголосує щодо того, чи потрібно це підтвердити, кандидат зазнає поразки, а резолюція про несхвалення передається Президентові [232].

Якщо Сенат проголосує за підтвердження кандидатури, секретар Сенату передає резолюцію підтвердження Білому дому, де Президент підписує документ, офіційно призначаючи цю особу до Суду. Комісія після затвердження в Міністерстві юстиції наказу з датою призначення та підписання Генеральним прокурором передається призначеному разом із присягою. Після отримання наказу призначений суддя складає присягу Верховного судді, що означає завершення процедури його призначення [238].

Минулі призначення головного судді. Починаючи з Джона Джея з Нью-Йорка, який склав свою судову присягу 19 жовтня 1789 р., і до сьогоднішнього дня, 16 осіб (усі чоловіки) виконували обов'язки Верховного судді США. Одинадцять з 16 Верховних суддів ніколи не працювали у Верховному суді до їх призначення, тоді як решта п'ять раніше працювали в суді як заступники Верховного судді. Згідно з Конституцією, судді Верховного суду отримують довічні призначення, обіймаючи посаду «під час належної служби» [239]. За конституційними нормами довічні призначення призначені для забезпечення незалежності Верховного Суду (а також нижчих федеральних судів) від Президента та Конгресу. Після затвердження суддів Президент не має повноваження усунути їх з посади. Конгрес може відсторонити суддю від правосуддя, але лише через складний процес імпічменту. Лише один суддя Верховного суду колись був відсторонений (в епізоді, що стався в 1804 році), і він залишився на цій посаді після виправдання Сенатом. Багато суддів працюють від 20 до 30 років, а іноді все ще перебувають у Суді десятиліття після того, як президент, який їх призначив, покинув свою посаду [239].

Отже, вище зазначена процедура призначення на посаду Верховного судді США вказує на те, що відношення до статусу Верховного судді та і до всієї судової системи в Сполучених Штатах Америки дуже серйозне. На це вказує і інститут довічного призначення і сама процедура відбору кандидатури:

кількість етапів з яких вона складається, участі різних суб'єктів (Президент, Адміністрація президента, Сенат, Судовий комітет, лідери більшості та меншості Сенату, Міністерство юстиції та Генеральний прокурор, громадськість). Однак, не зважаючи на складність процедури вона гарантує стабільність (за всю історію існування інституту Верховного судді на цій посаді перебувало 16 кандидатур) всієї судової системи США.

Таким чином, проведений нами аналіз зарубіжного досвіду організації судової влади дав змогу констатувати наступне:

1) судова система, відправлення правосуддя оцінка їх якості та ефективності завжди привертало увагу багатьох науковців і практиків. Встановлені форми оцінювання, що використовуються в судах та міністерствах юстиції різних країн, походять із давніх традицій державного управління та юридичних установ, таких як підзвітність судової системи та незалежність судової влади. апеляційного оскарження та механізми юридичної відповідальності. Донедавна вони, як правило, існували в конкретних інституційних формах, не проводячи дослідження щодо їх взаємодії чи загальні цілі, які вони могли мати. Суди та судові системи не просто розглядаються як елементи державної влади, швидше вони розглядаються як елементи державних послуг і, отже, стали оцінюватися з цієї точки зору. Цей тиск та стимульований ним дискурс призвели до збільшення наукових досліджень і навіть конфлікту між правовою та адміністративною сферами;

2) вимоги до нових форм вимірювання результативності та «управління якістю», стали актуальними завдяки збільшення інформатизації та прозорості судової влади. Нове державне управління, технологічні розробки та бюджетні обмеження не є ефемерними проблемами. Вони вже багато років виступають рушіями змін у судовій системі, по-різному впливаючи на добре налагоджені функції судових органів;

3) на підставі розроблених СЕРЕЖ стандартів міністерства юстиції та судові ради країн-членів по всій Європі запровадили низку механізмів подання скарг, процедур оцінки якості та інших управлінських методів судоустрою.

Підходи, які можна знайти, варіюються від традиційних статистичних досліджень обсягу справ, без аналізу будь-яких наслідків, до систем оплати праці, що базуються на результатах діяльності, призначених для визначення заробітної плати окремих суддів на основі кількості справ, які вони вирішують;

4) в Європі на початку 2000-х років стали просувати ідею щодо нових форм відповідальності судової влади перед суспільством. міністерства або судові ради почали розробляти заходи для пропаганди таких цінностей, як ефективність та контроль за витратами. Було запроваджено програмне бюджетування та управління за цілями для моніторингу реагування на ініціативи державної політики. І замість того, щоб протиставляти «незалежність» проти «підзвітності» або право проти управління, ці підходи були узгодженні, спираючись на їх загальні цілі та залучаючи різних суб'єктів відповідними способами;

5) проаналізовано дві країни ЄС – Франція і Нідерланди щодо впровадження оцінки якості діяльності судової системи. Проведени аналіз дозволив визначити наступне: французькі заходи щодо оцінки якості судової системи є менш жорсткими, технократичними та економетричними, ніж ті, що розроблені в Нідерландах; різниця залежить від джерела цінностей, що втілюються в заходах, чи від органу виконавчої влади (міністерства юстиції) чи від органу судової влади (судової ради); в обох країнах реакція представників судової влади була схожою щодо процесу оцінювання та залучених суб'єктів (міністерств чи судових рад), ніж щодо результатів; у кожній моделі судова влада (хоча і в різній ступені) несе відповідальність за управлінські питання, це пов'язано або з недовірою суддів до вирішення питань фінансів і управління незалежно, або відображає необхідність співпраці для досягнення найкращого можливого результату. Однак, незалежно від того, розроблені стандарти ефективності судової влади судовою радою чи міністерством юстиції, чи наскільки вони були успішно запроваджені, вони сигналізують про зростаючу силу управлінського підходу до у організації судової влади;

б) досвід забезпечення впровадження електронного судочинства США, Великобританії та Німеччини показав, що вказані країни досить рано, по відношенню до інших країн, розпочали впроваджувати елементи електронного судочинства на виділяти на це значне фінансування, що в свою чергу привело практично до повної автоматизації судового процесу у вказаних країнах та до більшої ефективності судової влади з орієнтацією на потреби користувачів;

7) застосування ШІ у сфері юстиції регламентовано Хартією етичних принципів, що стосуються використання штучного інтелекту у судових системах прийнята Європейською комісією з питань ефективності правосуддя Ради Європи від 3-4 грудня 2018 року. Адже застосування ШІ у національних судових процесах може сприяти підвищенню ефективності та якості судочинства але при цьому повинно здійснюватися відповідально, з дотриманням основних прав, гарантованих, зокрема, Європейською конвенцією Права людини (ЄСПЛ) та Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних. ШІ винен залишатися інструментом для задоволення загальних інтересів, а його використання поважало особисті права;

8) враховуючи досвід прибалтійських країн, Польщі та Болгарії щодо формування ландшафту судової системи, визначено, що не обов'язково при оптимізації вказаної системи прив'язуватися до адміністративно-територіального устрою країни, а в більшій мірі дотримуватися принципу максимального наближення судових установ до населення. Тим самим не порушуючи ні принципу територіальності побудови судової системи ні принципу доступу до правосуддя;

9) у світовій практиці існує два способи призначення суддів на посади:
а) шляхом прямого призначення президентом або парламентом за відповідною пропозицією від міністерства юстиції чи від судових рад (Нідерланди, Швеція, Ірландія, Словачія); б) шляхом прямого призначення судовою радою (Італія, Португалія, Болгарія, Кіпр, Туреччина);

10) процедура призначення на посаду Верховного судді США вказує на те, що відношення до статусу Верховного судді та і до всієї судової системи в

Сполучених Штатах Америки дуже серйозне. На це вказує і інститут довічного призначення і сама процедура відбору кандидатури: кількість етапів з яких вона складається, участі різних суб'єктів (Президент, Адміністрація президента, Сенат, Судовий комітет, лідери більшості та меншості Сенату, Міністерство юстиції та Генеральний прокурор, громадськість). Однак, не зважаючи на складність процедури вона гарантує стабільність (за всю історію існування інституту Верховного судді на цій посаді перебувало 16 кандидатур) всієї судової системи США.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду організації судової влади дозволив виокремити такі позитивні моменти які можна було б адаптувати у вітчизняне законодавство: а) сучасні європейські форми оцінювання ефективності діяльності судової системи, які засновані на поєднанні принципів незалежності судової влади та її підзвітності громадянському суспільству щодо якості правосуддя і контролю за витратами (країни-учасниці ЄС); б) процедури належного фінансування електронного судочинства (Сполучені Штати Америки, Великобританія, Німеччина), в) законодавчі норми щодо використання штучного інтелекту в судовій системі; г) при створенні системи судоустрою не прив'язуватися до адміністративного-територіального поділу але дотримуватись принципу максимального наближення судових установ до споживачів судових послуг (Латвія, Литва, Польща, Болгарія); д) призначати Голову Верховного Суду України пожиттєво (Сполученні Штати Америки), але на підставі чітко сформованої та затвердженої у законі процедури його обрання і призначення.

3.2. Напрями вдосконалення правового регулювання організації судоустрою в Україні

Здійснивши попереднє наукове дослідження щодо засад організації судоустрою, окремих організаційних процедур та зарубіжного досвіду організації судової влади, ми маємо сформулювати напрямки й конкретні пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності судової влади.

У юридичній літературі, коли йде мова про зміни в чинному законодавстві, використовується низка термінів – зокрема «розвиток», «удосконалення», «упорядкування», «систематизація», «інкорпорація», «консолідація», «кодифікація», «гармонізація», «уніфікація», «адаптація» тощо [150, с. 191]. Проте основна сутнісна характеристика цих термінів полягає в покращенні певного механізму регулювання [38, с. 113; 74].

Формування судової системи кожної держави зумовлено особливостями її історичного розвитку. В окремі періоди функціонування громадянського суспільства виникають проблемні питання, які неможливо вирішити без організаційних змін у судовій системі з урахуванням сучасних потреб. Одним із шляхів реалізації процесу вдосконалення судоустрою є перерозподіл юрисдикції між окремими ланками системи судів, її внутрішня реорганізація, ліквідація чи утворення нових судів. Гармонійно організована судова система є запорукою неупередженого та справедливого правосуддя [72, с. 29; 36].

Способи досягнення високого рівня довіри суспільства до системи правосуддя в Україні різняться: від радикального «перезавантаження» до формування позиції, за якою недовіра громадянського суспільства до судів в Україні не є достатньою підставою для їхнього «перезавантаження» через кризу, в якій перебуває наразі судова влада. Слід принагідно нагадати, що ця криза спровокована, почасти, її реформою щодо удосконалення діяльності органів Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні суддівського врядування, правове закріплення якої знайшло своє втілення в положеннях Закону № 193-ІХ щодо зміни кількісного складу та суб'єктів призначення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Положення цієї реформи вже отримали свою правову оцінку у Рішенні Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020. Зокрема заслуговує на увагу позиція, за якою зміна кількісного складу та суб'єктів призначення членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України без запровадження відповідного перехідного періоду визнана такою, що створила істотні перешкоди для функціонування ефективного судочинства та в окремих випадках

унеможливила реалізацію права кожного на доступ до правосуддя як вимог принципу верховенства права [163]. Слід зауважити, що подібна позиція була попередньо викладена у Висновку Венеціанської комісії щодо змін до законодавчих актів України, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування, прийнятому на її 121-му пленарному засіданні (Венеція, 6-7 грудня 2019 р.), в якому, зокрема, акцентувалась увага також на тому, що довіра до судової влади може зростати лише в рамках стабільної системи, оскільки стійка інституційна нестабільність, коли реформи слідуєть за змінами політичної влади, також може бути шкідливою для довіри суспільства до судової влади як незалежної та неупередженої інституції (п. 13 Висновку) [215]. Отже, наступним викликом реформування системи правосуддя в Україні на сучасному етапі є стійка інституційна нестабільність її складових, яка опосередковано впливає на рівень суспільної недовіри [175, с. 49].

Треба відмітити, що на сучасному етапі довіра українців до різноманітних інституцій знаходиться приблизно на тому ж рівні, що і довіра до судів в цілому. Порівняно з деякими інститутами довіра до суду є навіть більшою (наприклад, порівняно з довірою до НАБУ, ДБР, прокуратурою та НАЗК). А відносно більше, ніж судам загалом, українці довіряють Президенту, громадським організаціям і місцевим органам влади. Але сукупна картина є чіткою – довіра українців до всіх державних та суспільних інституцій, а тому це має наслідком негативний вплив і на суспільну довіру до суду. Ця довіра є не винятком, а скоріше підтвердженням загального правила та тренду настроїв українців [6].

Таким чином, ефективність влади, зокрема й судової, залежить від її чіткої організації, упорядкування діяльності її органів. Саме на вдосконалення діяльності судової гілки влади та її органів спрямовано судово-правову реформу в Україні. Важливим завданням судової реформи є вдосконалення механізму забезпечення судової системи матеріальними й фінансовими

ресурсами, технічними засобами супроводження судового процесу, добору суддівських кадрів, підвищення їхньої кваліфікації тощо [37, с. 18; 74].

Сучасне державознавство розглядає державу як слугу суспільства. Така позиція передбачає співпрацю населення та державного апарату, в тому числі, і в питаннях судоустрою. На цій підставі робиться висновок про необхідність запровадження інституту мирового суду. Територіальне наближення суду до населення, спрощення процедури його роботи робить цей інститут максимально доступним для громадян, особливо в сільській місцевості [102].

Вже більше 3-х років триває впровадження судової реформи в Україні та все частіше постає питання про введення інституту мирових суддів. Це альтернативний спосіб швидкого, якісного врегулювання нескладних спорів з метою розвантаження судів до того ж, не повністю укомплектованих штатними співробітниками, і своєчасного захисту прав, свобод та інтересів громадян. Мировий суддя - особа, яка має повноваження розглядати справи в мирових судах - місцевих судових органах нижчої ланки, що мають обмежену юрисдикцію, розглядають малозначущі справи за спрощеною процедурою або кримінальні справи в першій інстанції і здійснюють попередній розгляд справ у злочинах, за якими виносяться обвинувальні акти. У світі зараз існує дві системи мирових судів: одна заснована на традиціях правосуддя непрофесійними суддями (західноєвропейські країни), а інша - на традиції виконання функцій світових суддів професійними юристами (російська модель) [41].

Враховуючі реалії українського суспільства (низька правова культура населення, не належний рівень правової освіти, не стабільне законодавство) вважаємо, що функції мирового судді повинен здійснювати фахівцем з галузі права. Тому ми не згодні із вказаною позицією авторів законопроекту «Про мирових суддів територіальних громад» [46] які запропонували, щоб мировими суддями були особи з вищою освітою, не ставлячи в обов'язком порядку отримання саме вищою юридичної освіти

Також, на сьогодні актуальним вбачається посилення ролі третейських суддів, тим більше, що Закон України «Про третейські суди» був прийнятий ще у 2004 році. Крім вказаного закону Кабінет Міністрів України підтримав розроблений Міністерством юстиції Проект Закону України від 10.02.2020 р. №3045 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо вдосконалення порядку утворення та діяльності третейських судів з метою відновлення довіри до третейського розгляду)» [46]. Однак аналіз вказаних нормативно-правових актів дає змогу визначити наступне. По суті під вдосконаленням порядку утворення та діяльності третейських судів законопроект пропонує встановити дозвільно-карний механізм за новими та існуючими третейськими судами, ключову роль в якому відведено Третейській палаті та Мінюсту. Оскільки встановити такий контроль за третейськими судами значно складніше, то для них законопроект пропонує «декласування» шляхом позбавлення можливості виконувати їх рішення через державні механізми. Це дозволить значно скоротити кількість третейських судів та зробить абсолютно неприйнятним для сторін. Але наскільки запропонований законопроект процес буде адекватним, і чи призведе він до відновлення довіри? Якщо подивитися на досвід розвинених арбітражних юрисдикцій, то подібних механізмів в них немає. Там немає третейських палат чи складного механізму створення третейських судів, немає заборон чи обмежень для третейських судів. Там держава здійснює контроль за діяльністю третейських судів переважно через систему державних судів - у рамках процедур оспорювання та виконання рішень третейських судів [149].

Ми погоджуємося із думкою голови Третейського суду при АУБ, заступник Голови Третейської палати України А Жуковим, який даючи оцінку вище зазначеному законопроекту вказує на те, що заявлена у законопроекті мета - «відновлення довіри до третейського розгляду» - не є актуальною. Кількість працюючих третейських судів та кількість розглянутих ними справ незначна. Актуальною є не недовіра до третейських судів, а низька обізнаність про їх можливості, законодавчі обмеження підвідомчості третейським судам

справ, нестабільна судова практика державних судів в оцінці підстав для скасування рішень третейських судів та видачі виконавчих листів на примусове виконання їх рішень, що зменшує їх привабливість для сторін спору» [149]. Крім зазначеного, заслуговує на відзначення позиція А. Жукова щодо неприпустимості прийняття вказаного законопроекту без врахування думки, як Третейської палати, так і засновників постійно діючих третейських судів, на яких проектом закону покладається нові обов'язки. Обов'язковість обговорення нормативно правових актів з об'єктом їх впливу передбачена у статтях 5, 6, 9 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», пунктах 12, 13 постанови КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. №996 [149].

Отже, враховуючи вище зазначене вважаємо, що необхідно при розробленні нормативно-правових актів щодо третейського суду врахувати досвід зарубіжних країн щодо регулювання вказаного інституту, а саме: 1) враховувати думку самоорганізаційних структур із вказаної сфери та громадських інституцій (Третейської палати та засновників постійно діючих третейських судів); 2) зменшити регульований вплив держави; 3) постійно проводи роз'яснювальну роботу серед населення щодо діяльності третейських судів; 4) скасувати в Законі України «Про третейські суди» можливість в односторонньому порядку припиняти розгляд спору та подавати його на розгляд суду загальної юрисдикції.

Цікавішим прикладом функціонування вузькоспеціалізованого суду є іпотечний суд в Іспанії, який було створено в результаті прецедентної практики Верховного суду Іспанії у 2015 році, коли було прийнято рішення за позовом позичальників, які вважали несправедливими умови іпотечних договорів. Крім того, подібний суд було створено у 2019 році в Нідерландах, і він продемонстрував успішний досвід функціонування. Є також досвід функціонування таких судів у Казахстані (Астана), Сінгапурі та ОАЕ (Дубаї), де на конституційному рівні було внесено зміни, що дозволяють створення

таких судів, визначають їх спеціалізацію, а також дозволяють добір суддів-іноземців. Щоправда, суттєвою особливістю цих судів є те, що їхню юрисдикцію обмежено фінансовими центрами, створеними в країнах для залучення інвестицій [17].

З метою вдосконалення правового регулювання інформаційного забезпечення судочинства необхідно систематизувати відомчі нормативно-правові акти, звести їх до єдиного нормативно-правового документа, який має слугувати комплексному вирішенню завдань, пов'язаних із інформаційно-правовим забезпеченням діяльності адміністративних судів, сприяти конкретизації норм і положень щодо порядку збору, накопичення та обробки інформації, підвищенню відповідальності керівників судів за організацію цієї роботи. Також одним зі шляхів вирішення існуючих проблем в інформаційно-аналітичному забезпеченні судочинства може стати кодифікація інформаційного законодавства, яка підтримується багатьма науковцями, котрі досліджують національний інформаційний простір [78; 190; 4].

На сьогодні вже є достатньо підстав стверджувати, що функціонування багаторівневої системи судочинства призводить до того, що складові її ланки не лише використовують широкий обсяг різноманітної документації, а й продукують їх у величезній кількості, що в сукупності зумовлює можливість подвійного використання паперових носіїв інформації – і як об'єктів, і як засобів діяльності суду. Отже, є всі підстави констатувати, що наступна оптимізація та вдосконалення автоматизованої системи документообігу суду (у форматі перетворення її на єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему) спроможні об'єктивно покращити використання цих засобів, що забезпечують реалізацію покладених на суд повноважень і водночас сприятиме полегшенню доступу до правосуддя за допомогою автоматизованих шаблонів процесуальних документів і правозастосовних актів, раціоналізація котрих детермінує сам процес відправлення правосуддя в різних категоріях справ [30].

Предмет судового управління - це не тільки питання впровадження нових теорій і методів управління (що само по собі непросто). Судова незалежність -

це основна цінність поділу влади, і судді повинні керуватися незалежністю у здійсненні правосуддя. Зміни в управлінні судами, навіть якщо вони спрямовані на підвищення продуктивності і результатів, вплинуть на те, як працюють судді. Зміни такого характеру неминуче втягують суддів в управлінські питання, і ставати відповідальним за продуктивність і результати в рамках підзвітності судів. Наприклад, як у Франції, так і в Англії і Уельсі існує інспекційний орган для перевірки і складання звітів про діяльність судів. У Нідерландах користувачі судів можуть подавати скаргу омбудсмену у випадках неналежного управління, але не проти суддів і не тоді, коли справа ще в провадженні [223]. Внаслідок зазначеного постає питання про те, як притягнути голів суддів та їх заступників до відповідальності. Це цікаве питання, в тому числі для майбутніх досліджень, оскільки воно набагато більше торкнеться незалежності і підзвітності судової системи, що нелегко врівноважити і вирішити в політичній сфері.

Для експертів з організації судоустрою вирішення проблем буде зосереджено на тому, що відбувається, коли міністерство юстиції або державний орган, що відповідає за управління судами, більше не функціонує ефективно разом з незалежною судовою системою для забезпечення ефективного і дієвого правосуддя, при цьому намагаючись кількісно оцінити, чи є дієвим правосуддя. Економісти запитують: на якому етапі продуктивності судоустрій буде ефективним? Але також, які наслідки для суспільства дає ефективне судове управління? В свою чергу, політики запитають: чому ефективне і дієве правосуддя не є метою судової влади? Чи є «політизація» судової функції відповіддю на суспільний запит щодо ефективного правосуддя?

Таким чином, здійснивши дослідження організації судоустрою України, а також різних зарубіжних країн можна виокремити наступні напрямки вдосконалення вітчизняного законодавства:

- 1) незалежність судової влади та кожного судді повинна бути збережена як необхідна умова забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя у захисті прав людини та основних свобод. Жодна підстава щодо скорочення

витрат не може дозволити підірвати незалежність судової влади. Рішення про розподіл коштів судам повинні прийматись з найсуворішою повагою до незалежності судової влади з урахуванням думок органів судового врядування і самоврядування;

2) держава повинна виділяти судам належні ресурси, приміщення та обладнання, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у статті 6 Європейської конвенції з прав людини, та забезпечувати ефективну роботу суддів. Основу забезпечення судової влади складають: фінансове, матеріально-технічне та інформаційне, судовий та адміністративний персонал та операційні витрати. Суди не повинні фінансуватися на основі дискреційних рішень офіційних органів, а на основі об'єктивних та прозорих критеріїв;

3) фінансування судів не повинно зазнавати політичних коливань. Підтримка верховенства права ("Etat de droit") вимагає довгострокової фінансової стабільності в фінансуванні судової влади. Суди не повинні фінансуватись щорічно, але повинні мати певну довгострокову перспективу фінансові бюджети. Фінансування судів має бути захищеним від коливань, спричинених політикою нестабільність. Бюджетні обмеження впливають на ефективне функціонування правосуддя з ризиком заперечення або затримки доступ до правосуддя для потенційних учасників судових процесів. Це може мати форму бюджетних обмежень, але може також бути результатом бюджетної стагнації в умовах несприятливих впливів, таких як збільшення навантаження. Більше того, структура бюджетів може сильно відрізнитися від держави до держави, яка ускладнює порівняння;

4) Вища рада правосуддя України повинна контролювати власні фінанси та діяльність незалежно від законодавчої та виконавчої гілок влади. Вона повинна мати належний фінансовий та адміністративний ресурс для належного виконання своїх функцій, а також повинна мати владу та спроможність ефективно вести переговори та організувати власний бюджет;

5) для забезпечення та посилення поділу влади органи судового врядування і самоврядування повинні залучатися на всіх етапах бюджетного процесу та мати можливість висловити свою думку щодо запропонованого бюджету до парламенту. Судова влада повинна відповідати за фінансове управління судами як окремо, так і в цілому, у межах бюджетів, призначених їм. В наслідок того, що на суддів, які перебувають на адміністративних посадах покладається відповідальність за управління судами, вони повинні пройти відповідну підготовку та мати необхідну підтримку для виконання поставленого завдання. Голови судів повинні пройти навчання з питань управління людськими ресурсами і стратегічного планування з метою регулювання та управління проходження справ, а також ефективного планування й використання бюджетних та фінансових ресурсів;

б) оплата праці суддів повинна завжди залишатися співрозмірною з їх професійними обов'язками, державними обов'язками та гідністю їх посади. Винагорода суддів повинна бути достатньою, щоб захистити їх від спонукань, спрямованих на вплив на їх рішення. Винагорода повинна бути закріплена конституційно або гарантована законом, щоб зберегти незалежність та неупередженість судової влади. Усі обговорення та переговори, що стосуються винагороди за судові заходи, повинні залучати судову владу. Заробітна плата судової влади не повинна змінюватися у не вигідний стан після їх призначення. Виняток із принципу не зменшення заробітної плати може бути зроблено в час економічних труднощів, якщо відбувається загальне зниження заробітної плати на державній службі, а судова система не по-різному трактується. Винагорода повинна базуватися на загальних стандартах і спиратися на об'єктивні та прозорі критерії, а не на оцінку індивідуальних результатів діяльності судді. Фінансування судової влади, управління судами та підготовка суддів повинні повністю або частково перебувати під контролем Вищої ради судочинства.

Отже, незалежність судової влади та кожного судді повинна бути збережена як необхідна умова забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя. Сформовано напрямки та конкретні пропозиції щодо змін та

доповнень до законодавства у сфері організації судоустрою в Україні, що сукупно забезпечить: по-перше, підвищення рівня захисту та охорони принципу незалежності судової влади в Україні; по-друге, формуванню комунікативної взаємодії між органами суддівського врядування і самоврядування; по-третє, наближення норм вітчизняного законодавства до встановлених мінімальних міжнародних стандартів ефективного функціонування судової влади; по-четверте, підвищення рівня прозорості як організаційної структури судової влади в Україні, так і діяльності конкретного представника цієї системи; по-п'яте, можливість довгострокової фінансової стабільності судової влади в Україні; по-шосте, розвиток підвищення самоорганізаційної складової судової влади в Україні.

Висновки до третього розділу

1. З'ясовано, що судова система, відправлення правосуддя оцінка їх якості та ефективності завжди привертало увагу багатьох науковців і практиків. Встановлені форми оцінювання, що використовуються в судах та міністерствах юстиції різних країн, походять із давніх традицій державного управління та юридичних установ, таких як підзвітність судової системи та незалежність судової влади. апеляційного оскарження та механізми юридичної відповідальності. Донедавна вони, як правило, існували в конкретних інституційних формах, не проводячи дослідження щодо їх взаємодії чи загальні цілі, які вони могли мати. Суди та судові системи не просто розглядаються як елементи державної влади, швидше вони розглядаються як елементи державних послуг і, отже, стали оцінюватися з цієї точки зору. Цей тиск та стимульований ним дискурс призвели до збільшення наукових досліджень і навіть конфлікту між правовою та адміністративною сферами.

2. Визначено, що вимоги до нових форм вимірювання результативності та «управління якістю», стали актуальними завдяки збільшенню інформатизації та прозорості судової влади. Нове державне управління, технологічні розробки та бюджетні обмеження не є ефемерними проблемами. Вони вже

багато років виступають рушіями змін у судовій системі, по-різному впливаючи на добре налагоджені функції судових органів.

3. Констатовано, що на підставі розроблених СЕРЕJ стандартів міністерства юстиції та судові ради країн-членів по всій Європі запровадили низку механізмів подання скарг, процедур оцінки якості та інших управлінських методів судоустрою. Підходи, які можна знайти, варіюються від традиційних статистичних досліджень обсягу справ, без аналізу будь-яких наслідків, до систем оплати праці, що базуються на результатах діяльності, призначених для визначення заробітної плати окремих суддів на основі кількості справ, які вони вирішують.

4. З'ясовано, що в Європі на початку 2000-х років стали просувати ідею щодо нових форм відповідальності судової влади перед суспільством. міністерства або судові ради почали розробляти заходи для пропаганди таких цінностей, як ефективність та контроль за витратами. Було запроваджено програмне бюджетування та управління за цілями для моніторингу реагування на ініціативи державної політики. І замість того, щоб протиставляти «незалежність» проти «підзвітності» або право проти управління, ці підходи були узгодженні, спираючись на їх загальні цілі та залучаючи різних суб'єктів відповідними способами.

5. Проаналізовано досвід двох країн-членів ЄС – Франція і Нідерланди щодо впровадження оцінки якості організації судової системи. Визначено наступне: французькі заходи щодо оцінки якості організації судової системи є менш жорсткими, технократичними та економетричними, ніж ті, що розроблені в Нідерландах; різниця залежить від джерела цінностей, що втілюються в заходах, чи від органу виконавчої влади (міністерства юстиції) чи від органу судової влади (судової ради); в обох країнах реакція представників судової влади була схожою щодо процесу оцінювання та залучених суб'єктів (міністерств чи судових рад), ніж щодо результатів; у кожній моделі судова влада (хоча і в різній ступені) несе відповідальність за управлінські питання, це пов'язано або з недовірою суддів до вирішення питань фінансів і управління

незалежно, або відображає необхідність співпраці для досягнення найкращого можливого результату. Однак, незалежно від того, розроблені стандарти ефективності судової влади судовою радою чи міністерством юстиції, чи наскільки вони були успішно запроваджені, вони сигналізують про зростаючу силу управлінського підходу до у організації судової влади.

6. Визначено досвід забезпечення впровадження електронного судочинства США, Великобританії та Німеччини показав, що вказані країни досить рано, по відношенню до інших країн, розпочали впроваджувати елементи електронного судочинства на виділяти на це значне фінансування, що в свою чергу привело практично до повної автоматизації судового процесу у вказаних країнах та до більшої ефективності судової влади з орієнтацією на потреби користувачів.

7. Застосування ШІ у сфері юстиції регламентовано Хартією етичних принципів, що стосуються використання штучного інтелекту у судових системах прийнята Європейською комісією з питань ефективності правосуддя Ради Європи від 3-4 грудня 2018 року. Адже застосування ШІ у національних судових процесах може сприяти підвищенню ефективності та якості судочинства але при цьому повинно здійснюватися відповідально, з дотриманням основних прав, гарантованих, зокрема, Європейською конвенцією Права людини (ЄСПЛ) та Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних. ШІ винен залишатися інструментом для задоволення загальних інтересів, а його використання поважало особисті права.

8. Враховуючи досвід прибалтійських країн, Польщі та Болгарії щодо формування ландшафту судової системи, визначено, що необов'язково при оптимізації вказаної системи прив'язуватися до адміністративно-територіального устрою країни, а в більшій мірі дотримуватися принципу максимального наближення судових установ до населення. Тим самим не порушуючи ні принципу територіальності побудови судової системи ні принципу доступу до правосуддя.

9. З'ясовано, що у світовій практиці існує два способи призначення суддів на посади: а) шляхом прямого призначення президентом або парламентом за відповідною пропозицією від міністерства юстиції чи від судових рад (Нідерланди, Швеція, Ірландія, Словачія); б) шляхом прямого призначення судовою радою (Італія, Португалія, Болгарія, Кіпр, Туреччина).

10. Констатовано, що відношення до статусу Верховного судді та і до всієї судової системи в Сполучених Штатах Америки дуже серйозне. На це вказує і інститут довічного призначення і сама процедура відбору кандидатури: кількість етапів з яких вона складається, участі різних суб'єктів (Президент, Адміністрація президента, Сенат, Судовий комітет, лідери більшості та меншості Сенату, Міністерство юстиції та Генеральний прокурор, громадськість). Однак, не зважаючи на складність процедури вона гарантує стабільність (за всю історію існування інституту Верховного судді на цій посаді перебувало 16 кандидатур) всієї судової системи США.

11. Визначено, що незалежність судової влади та кожного судді повинна бути збережена як необхідна умова забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя у захисті прав людини та основних свобод., обґрунтовано наступні напрямки удосконалення правового регулювання організації судоустрою в Україні: а) жодна підстава щодо скорочення витрат не може дозволити підірвати незалежність судової влади. Рішення про розподіл коштів судам повинні прийматись з найсуворішою повагою до незалежності судової влади з урахуванням думок органів судового врядування і самоврядування; б) держава повинна виділяти судам належні ресурси, приміщення та обладнання, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у статті 6 Європейської конвенції з прав людини, та забезпечувати ефективну роботу суддів. Основу забезпечення судової влади складають: фінансове, матеріально-технічне та інформаційне, судовий та адміністративний персонал та операційні витрати. Суди не повинні фінансуватися на основі дискреційних рішень офіційних органів, а на основі об'єктивних та прозорих критеріїв; в) фінансування судів не повинно зазнавати

політичних коливань. Підтримка верховенства права вимагає довгострокової фінансової стабільності в фінансуванні судової влади. Суди не повинні фінансуватись щорічно, але повинні мати певну довгострокову перспективу фінансові бюджети. Фінансування судів має бути захищеним від коливань, спричинених політикою нестабільності. Бюджетні обмеження впливають на ефективне функціонування правосуддя з ризиком заперечення або затримки доступу до правосуддя для потенційних учасників судових процесів. Це може мати форму бюджетних обмежень, але може також бути результатом бюджетної стагнації в умовах несприятливих впливів, таких як збільшення навантаження. Більше того, структура бюджетів може сильно відрізнитися від держави до держави, яка ускладнює порівняння; д) Вища рада правосуддя України повинна контролювати власні фінанси та діяльність незалежно від законодавчої та виконавчої гілок влади. Вона повинна мати належний фінансовий та адміністративний ресурс для належного виконання своїх функцій, а також повинна мати владу та спроможність ефективно вести переговори та організувати власний бюджет; ж) для забезпечення та посилення поділу влади органи судового врядування і самоврядування повинні залучатися на всіх етапах бюджетного процесу та мати можливість висловити свою думку щодо запропонованого бюджету до парламенту. Судова влада повинна відповідати за фінансове управління судами як окремо, так і в цілому, у межах бюджетів, призначених їм. Внаслідок того, що на суддів, які перебувають на адміністративних посадах покладається відповідальність за управління судами, вони повинні пройти відповідну підготовку та мати необхідну підтримку для виконання поставленого завдання; з) оплата праці суддів повинна завжди залишатися співрозмірною з їх професійними обов'язками, державними обов'язками та гідністю їх посади. Винагорода суддів повинна бути достатньою, щоб захистити їх від спонукань, спрямованих на вплив на їх рішення. Винагорода повинна бути закріплена конституційно або гарантована законом, щоб зберегти незалежність та неупередженість судової влади. Усі обговорення та переговори, що стосуються винагороди за судові

заходи, повинні залучати судову владу. Заробітна плата судової влади не повинна змінюватися у невідповідний стан після їх призначення. Виняток із принципу не зменшення заробітної плати може бути зроблено в час економічних труднощів, якщо відбувається загальне зниження заробітної плати на державній службі, а судова система не по-різному трактується. Винагорода повинна базуватися на загальних стандартах і спиратися на об'єктивні та прозорі критерії, а не на оцінку індивідуальних результатів діяльності судді. Фінансування судової влади, управління судами та підготовка суддів повинні повністю або частково перебувати під контролем Вищої ради судочинства.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає в розв'язанні концептуальних питань організаційних основ судоустрою в Україні, а також наведено пропозиції та визначено рекомендації щодо ефективних і результативних способів забезпечення належного функціонування судової влади в Україні. Найсуттєвішими науковими та практичними результатами дослідження є такі:

1. Судоустрій України – це встановлена на законодавчому рівні система судів, суддів, інших представників системи правосуддя та їхніх посадових осіб (як суб'єктів державної влади, покликаних здійснювати реалізацію основного завдання соціально орієнтованої держави), яка функціонує на засадах верховенства права щодо організаційних основ, порядку їх діяльності, повноважень і взаємовідносин з іншими державними та громадськими інституціями. З'ясовано, що відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» організаційними основами судоустрою в Україні є принципи, правові засади та процедури щодо: організації та діяльності судів; визначення статусу суддів; забезпечення єдності судової практики; забезпечення виконання на території України судових рішень; фінансового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення судоустрою; забезпечення внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

2. Функції та завдання організації судоустрою в Україні повинні, з одного боку, сприяти належному здійсненню суддями своїх повноважень, а з іншого – не створювати умови для протиправного впливу на них. Наголошено на тому, що під час виокремлення завдань і функцій, які стоять перед різними органами державної влади, не завжди можливо чітко їх розмежувати, з огляду на що основними функціями та завданнями організації судоустрою в Україні визнано такі: 1) нормативно-проектувальна функція, яка спрямована на організацію діяльності зі створення та погодження проектів документів,

внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів (розроблення організаційних, кадрових, економічних, технологічних, технічних і етичних норм, нормативів, правил та інструкцій); 2) розпорядча функція, що полягає у формуванні організаційної структури та розподілі повноважень, обов'язків і відповідальності між структурними ланками судової гілки влади в Україні (формування та організація різних форм забезпечення судової влади та створення умов для належної взаємодії адміністративної служби з іншими структурними підрозділами суду); 3) управлінська функція, що сприяє визначенню напрямів діяльності судових органів та організації їх управлінських процедур (формування планів діяльності, перевірка та корегування визначених в них цілей, графіків і термінів виконання робіт); 4) координаційна функція, яка полягає у визначенні способів, форм взаємодії та підпорядкованості органів судової влади (здійснення інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; формування інформаційно-комунікативної інфраструктури судів; регулювання інформаційно-аналітичної роботи); 5) забезпечувальна функція, що сприяє створенню умов для належного розвитку та ефективного відправлення правосуддя в Україні (діяльність щодо забезпечення судової влади: організаційно-кадрова, матеріально-технічна, наукова, інформаційно-аналітична, нормативно-правова, фінансова).

3. Доведено, що особливістю сучасного стану функціонування системи організації судоустрою України є відсутність плановості, стратегічного бачення виходу з непередбачуваних кризових станів, що впливають на оптимізаційний розвиток сфери правосуддя. Доведено потребу в переході від класичної форми організації судоустрою в Україні до цифрової, адже в умовах карантину й тотальної економії державних ресурсів питання належної організації електронного документообігу та роботи «Електронного суду» є надзвичайно актуальним і своєчасним. Це не лише слугуватиме підґрунтям для забезпечення

всебічного й повноцінного доступу громадян до правосуддя, а й оптимізує систему організації судоустрою загалом.

4. На основі аналізу норм Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» визначено, що організаційними основами судоустрою в Україні є принципи організації судоустрою та правові засади організації діяльності системи судоустрою (структурні елементи системи, повноваження, завдання тощо). Доведено, що нормативні основи організації судоустрою в Україні є загальною категорією, яка охоплює засади та принципи організації судоустрою, не ототожнюючи їх зміст і сутність. Відповідно, правові засади та принципи організації судоустрою в Україні – це закріплені в законі нормативні основи, правила організації та діяльності судових органів й установ, які реалізують органи державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) у межах своєї компетенції.

5. Оптимізація судоустрою, представлена сьогодні судовою реформою, здійснюється несистемно, адже на законодавчому рівні не визначено деталізований порядок щодо процедури утворення та ліквідації судів в Україні. Виявлено, що окремі питання щодо утворення та ліквідації судів в Україні належать до повноважень Верховного суду (щодо майнових прав новоутвореного чи ліквідованого суду), інші – до повноважень Вищої ради правосуддя (щодо надання висновку на законопроект про ліквідацію чи утворення суду; щодо переведення і звільнення суддів), а також Державної судової адміністрації України (щодо призначення тимчасово виконуючого обов'язки керівника апарату суду; щодо виконання рішення про утворення чи ліквідацію суду). Це засвідчує значну розпорошеність основ її реалізації в різних законах і нормативно-правових актах України. Отже, поспішність у проведенні судової реформи може звести нанівець головну ціль її впровадження – забезпечення права на справедливий та ефективний суд і збільшення доступу до правосуддя.

6. Процедури обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад потребують законодавчого вдосконалення, а саме: необхідно

врегулювати питання виконання обов'язків голови суду під час утворення нового суду і за неможливості проведення зборів суддів; виключити з підстав для звільнення суддів з адміністративних посад такі оцінні категорії, як «триваюче невиконання своїх обов'язків», «систематичне порушення закону» та «одноразове грубе порушення закону»; запровадити нову підставу для звільнення суддів з адміністративних посад – висловлення недовіри голові суду або його заступнику, що сприятиме закріпленню єдиних засад здійснення керівництва судовою системою в Україні.

7. Запропоновано авторські пропозиції щодо необхідності вдосконалення системи фінансового та матеріально-технічного забезпечення судоустрою, адже: а) система фінансування судової влади повинна відображати її потреби, щоб мати змогу належним чином приймати рішення з тим обсягом справ, які є в провадженні; б) вітчизняна система фінансування судів ґрунтується на визначенні навантаження на одного суддю, однак вона повинна бути простою і прозорою, а також відповідати тим публічним звітам, які кожен суд раз на рік має оприлюднювати; в) для забезпечення та посилення поділу влади судові органи повинні брати участь на всіх етапах бюджетного процесу і відповідати за фінансове управління судами як окремо, так і загалом, у межах бюджетів, призначених їм; г) в умовах кризи, зумовленої пандемією та оптимізацією судової системи України, бажаним є зменшення витрат на утримання органів та установ судової системи, однак реалізацію зазначеного слід здійснювати збалансовано, з урахуванням базових потреб забезпечення організації судоустрою, зменшення фінансування яких є неприпустимим.

8. Процедуру інформаційного забезпечення більше не розглядають як модернізуючий інструмент. Інвестицій у розвиток програмного забезпечення та інфраструктуру вже недостатньо, щоб задовольнити громадську думку й користувачів судових послуг. Судові органи повинні бути ефективнішими та надавати якісніші послуги, будучи більш прозорими та підзвітними за свій організаційний і технологічний вибір. Обґрунтовано потребу в розробленні інформаційних процедур та впровадженні практик, що відповідають складності

завдання, адже впровадження окремих автономних додатків є складним процесом і вимагає стратегій, що відрізняються від впровадження організаційних додатків або міжорганізаційних комунікаційних інфраструктур. Проблема пов'язана, з одного боку, з технологією, яка повинна бути розроблена (у більш складних випадках – культивована), а з іншого – із встановленими законодавчими, організаційними й технологічними засадами, компетенціями і ставленням суб'єктів, які повинні їх прийняти.

9. Аналіз зарубіжного досвіду організації судової влади дозволив виокремити такі позитивні моменти, які можна було б адаптувати у вітчизняне законодавство: а) сучасні європейські форми оцінювання ефективності діяльності судової системи, які засновані на поєднанні принципів незалежності судової влади та її підзвітності громадянському суспільству щодо якості правосуддя та контролю за витратами (країни-учасниці ЄС); б) процедури належного фінансування електронного судочинства (Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина); в) законодавчі норми щодо використання штучного інтелекту в судовій системі; г) під час створення системи судоустрою не прив'язуватися до адміністративного-територіального поділу, але дотримуватися принципу максимального наближення судових установ до споживачів судових послуг (Латвія, Литва, Польща, Болгарія); д) призначати Голову Верховного Суду України пожиттєво (Сполученні Штати Америки), але на підставі чітко сформованої та затвердженої в законі процедури його обрання і призначення.

10. Незалежність судової влади та кожного судді повинна бути збережена як необхідна умова забезпечення справедливого й неупередженого правосуддя. Визначено пріоритетні напрями та конкретні пропозиції щодо змін і доповнень до законодавства у сфері організації судоустрою в Україні, що здатні забезпечити: по-перше, підвищення рівня захисту й охорони принципу незалежності судової влади в Україні; по-друге, формування комунікативної взаємодії між органами суддівського врядування і самоврядування; по-третє, наближення норм вітчизняного законодавства до встановлених мінімальних

міжнародних стандартів ефективного функціонування судової влади; по-четверте, підвищення рівня прозорості як організаційної структури судової влади в Україні, так і діяльності конкретного представника цієї системи; по-п'яте, можливість довгострокової фінансової стабільності судової влади в Україні; по-шосте, розвиток підвищення самоорганізаційної складової судової влади в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України: у 2-х томах За ред. В. В. Галуцька. Херсон: ПАТ ХМД, 2011. Т. 1. Загальне адміністративне право. 396 с.
2. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді. За заг. ред. О. М. Пасюника. К., Істина, 2007. 608 с. URL: http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/Vidavnicha_diyalnist/Nastylna_kniga_suddi/SUD_rozdil_00.pdf.
3. Аналіз стратегії судової реформи від Офісу Президента. ГО «Фундація DEJURE», 2021. URL: <https://dejure.foundation/library/analiz-stratehii-sudovoi-reformy-vid-ofisu-prezydenta>.
4. Бабяк Н. В. Правові норми в реалізації організаційного, фінансового та матеріального технічного забезпечення діяльності адміністративних судів. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 2018. №8. С. 131-137. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/107/103>.
5. Багнюк Г. І. Поняття та значення засад кримінального провадження. *Право і суспільство*, 2015. № 6 частина 2. С. 169-174. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/6_2015/part_2/32.pdf.
6. Барометр довіри до суду: (звіт за результатами 1-ї фази онлайн-опитування за методом CAWI. Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні, та сприяння програми USAID «Нове правосуддя»; Громадська організація «Інститут прикладних гуманітарних досліджень»: Харків, 2020.
7. Байрачна Л. К. Притягнення до відповідальності Голови Конституційного суду України: критичний огляд. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.). Київ: Видавництво ВАІТЕ, 2020. 356 с. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf>.

8. Бараш Є. Ю. Інформаційне забезпечення управління Державною кримінальною-виконавчою службою. *Форум права*, 2011. № 3. С. 34-40.
9. Бибило В. Н. Судустройство. Минск: Издательство «Право и экономика», 2001. 328 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/290221183.pdf>.
10. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади. Х.: Право, 2005. 304 с.
11. Безпалова О. І. Мандичев Д. В. Адміністративно-правові засади організаційного забезпечення діяльності господарських судів України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 39-48.
12. Блінова Г. О. Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: актуальні питання теорії та практики: дис. ...д-ра юрид. наук: 12.00.07 Запоріжжя, 2019. 467 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2019/Blinova.pdf.
13. Бобылев А. И. Понятие, принципы и функции права. *Право и политика*, 2004. № 4. С. 4-14.
14. Божко В. Аналіз співвідношення змісту термінів «засада» і «принцип» крізь призму правових позицій Конституційного Суду України. *Вісник Львівського університету імені Івана Франка*. 2011. Вип. 54. С. 124–132.
15. Бородін І. Л. Функції публічного управління. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*, 2014. № 3. С. 24-29.
16. Буравльов С. І. Адміністративно-правові засади діяльності господарських судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 223 с.
17. Бути чи не бути: під час LHS discussion HUB експерти обговорювали перспективи створення спеціалізованого фінансового суду. *Видавництво «ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА»*, 2021 <https://pravo.ua/buty-chy-ne-buty-v-khodi-lhs-discussion-hub-eksperty-obhovoriuvaly-perspektyvy-stvorennia-spetsializovanoho-finansovoho-sudu/>.

18. Бутирський А. А. Судова система Польщі: вчора і сьогодні. *Судова апеляція*, 2012. № 2(27). С. 125–132.
19. Буханевич А. Публічна адміністрація як інститут оптимізації публічного контролю в громадянському суспільстві. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. Вип. 2. С. 46-56.
20. Відділ інформаційно-технічного забезпечення. Шостий апеляційний адміністративний суд, 2020. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/structure/court-staff/department-technical.html>.
21. Висновок № 18 (2015) «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії». Консультативна Рада Європейських Суддів (CCJE). Лондон, 16 жовтня 2015. URL: https://court.gov.ua/userfiles/vusn_18_kr.pdf.
22. Висновок № 15 Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про спеціалізацію суддів, 2012. URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-15-2012-on-the-specialisation-of-judges-/16806a1fc2>.
23. Витяг із Статуту Державного підприємства «Інформаційні судові системи»: наказом Державної судової адміністрації України від 21 липня 2016 року № 141. URL: <https://ics.gov.ua/ics/about/acts/>.
24. Вишневський М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 218 с.
25. Вишневский М. В. Деятельность аппарата суда как объект административно-правового регулирования. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 88–93.
26. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Укладач і голов. ред. В. Т. Бусел. ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
27. Велещук С. С. Концептуальні підходи до визначення функцій та класифікації методів адміністративного менеджменту. *Ефективна економіка*, 2013. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1952>.

28. Вороненков Д. Н. Теоретические и нормативные основы судебного контроля в механизме разделения властей: автореф. дис. ...док-ра юрид. наук: 12.00.01. Санкт-Петербург, 2009. URL: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-i-normativnye-osnovy-sudebnogo-kontrolya-v-mekhanizme-razdeleniya-vlastei>.

29. ВС вказав, чим характеризується грубість порушення трудових обов'язків. *Українське право*, 2019. URL: https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/vs-vkazav-chym-kharakteryzuyetsya-grubist-porushennya-trudovykh-obov-yazkiv/.

30. Гетманцев М. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система: реальність і виклики сьогодення. *Підприємство, господарство і право*, 2017. №4. С.179-183. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/38.pdf>.

31. Глущенко С. Утворення Верховного Суду: Step By Step. Судово-юридична газета, 2017. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/107595-utvorennya-verkhovnogo-sudu-step-by-step>.

32. Голобутовський Р. З. Особливості повноважень голови суду з адміністрування публічною службою в суді. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2019. № 1 (63). С. 76-79. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2019/16.pdf.

33. Городовенко В. В. Принципи судової влади: монографія. Х.: Право, 2012. 448 с.

34. Грищенко К., Валько В., Чижик Т. Реформи в сфері верховенства права в Україні. Звіт за 2020 рік. Київ, 2020. 21 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1daHYHxXZDDFa_vZNH3L9B2amAi4EhoTq/view.

35. Грищенко І., Погорєвський М. Право на справедливий суд. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка*, 2012. № 91. С. 4-7.

36. Гнатюк С. С., Богомазова І. О. Принцип інстанційності та інстанційна підсудність в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2015. №4. С. 130-139.

URL:

https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/04_2015/15gccvas.pdf.

37. Дігтяр А. Місце та роль державної судової адміністрації України в судово-правовій реформі. Актуальні проблеми правової системи України: матеріали науково-технічної конференції викладачів, аспірантів та студентів юридичного факультету. Суми : СумДУ, 2012. С. 18-20.

38. Діденко С. В. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*, 2015. Випуск 62. Том 1. С. 113-117.

39. Дудченко О. Ю. Питання щодо звільнення суддів з адміністративних посад. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*, 2013. № 26. С. 275-282. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2013_26_39

40. Дудченко О. Щодо адміністративних повноважень голови суду. *Публічне право*, 2013. №2(10). С. 205-212. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2013/pp110/Dudchenko.pdf>.

41. Гонтарь П. Что такое институт мировых судей и актуально ли это для Украины. Адвокатское объединение «Жованник и партнеры», 2020. URL: <https://zhovanniknp.com/ru/chto-takoe-institut-mirovyyh-sudej-i-aktualno-li-eto-dlya-ukrainy/>.

42. Грень Н. М. Право на справедливий суд: проблеми доступності та публічності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів: Юридичні науки, 2015. № 825. С. 132-137.

43. Двосторонні угоди. Офіційний сайт Національної школи суддів України, 2021. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/about/dvostoronni-ugodi/>.

44. Желінський В. М. Адміністративно-правові засади реєстраційної діяльності Міністерства юстиції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2020. 218 с.

45. Завдання та організаційні форми суддівського самоврядування, 2020. URL: <https://arm.nai.au.kiev.ua/books/SPOU/files/2-29.pdf>.

46. Закон України Про мирових суддів територіальних громад. Проект вноситься народними депутатами України Матвієнком А. С., Бондарем О. М. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF2JF00A.html.

47. Замрига А. Поняття адміністративно-правового забезпечення господарської діяльності в Україні. *Visegradjournal on human rights*. 2019. № 4. Ч. 1. Р. 47–52.

48. Зарахування нових суддів в штат: рекомендації від РСУ. URL https://zib.com.ua/ua/143646-zarahuvannya_novih_suddiv_v_shtat_rekomendacii_vid_rsu_dokum.html.

49. Звернення до Представництв міжнародних організацій та структур в Україні: Європейського союзу, Ради Європи, Міжнародного Валютного Фонду в Україні, Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Координатора проектів ОБСЄ в Україні, Українсько-канадського «Проекту підтримки судової реформи в Україні»: Рішення XV черговий з'їзд суддів України від 07.03.2018 р. URL: https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/2018_DSA_docs/Richena_XV_%2007_03_2018_zvernena.pdf.

50. Звіт про результати аудиту ефективності використання Вищою радою правосуддя бюджетних коштів на формування суддівського корпусу та контроль за його діяльністю: рішення Рахункової палати від 26.03.2019 р. № 7-2. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/7-2_2019/Zvit_7-2_2019.pdf.

51. Звіт Рахункової палати за 2019 рік. Рахункова палата України, 2020. 270 с. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2019/ZVIT_RP_2019.pdf.

52. Звіт моніторингу міжнародної технічної допомоги для України за II півріччя 2017, 2018. URL: https://issuu.com/mineconomdev/docs/_____56c437e7fab084.

53. Золотарьова Я. С. Адміністративні посади та їх правовий статус у судовій системі України. *Юридична наука*, 2015. № 10. С. 46-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_10_8.

54. Іванищук А. А. Поняття об'єкту адміністративно-правового регулювання у сфері судової гілки влади. *Форум права*, 2012. № 4. С. 399-403.

55. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність національної школи суддів України у 2020 році: наказ ректора Національної школи суддів України від 05.01.2021 № 1. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1610615183Zvit%2014.01.2021.pdf>.

56. Інформаційне повідомлення на виконання рішення Рахункової палати від 06.03.2018 № 4-2. Рахункова палата України, 2018. URL: <https://rp.gov.ua/FinControl/FinReactions/?id=325>.

57. Інформаційне повідомлення на виконання рішення Рахункової палати від 03.12.2019 № 36-1. Рахункова палата України, 2019. URL: <https://rp.gov.ua/FinControl/FinReactions/?id=856>.

58. Електронний суд. Що це? ЄСІТС Технічна підтримка користувачів, 2020. URL: <https://wiki.court.gov.ua/pages/viewpage.action?pageId=6848551>.

59. Калатур М. В. До проблеми визначення поняття інформаційного забезпечення діяльності слідчих органів в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*, 2020. С.59-64. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14105/Kalatur%20M.%20V.%20On%20the%20problem%20of%20defining%20the%20concept%20of%20informational%20support%20of%20the%20activities%20of.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

60. Калашник О. А. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2016. 234 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4240/Diss_Kalashnik.PDF?sequence=4&isAllowed=y.

61. Калініченко В. В. Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2014. № 2(10).

62. Калужна О. М. Організація Верховного Суду Польщі. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.). Київ: Видавництво ВАІТЕ, 2020. 356 с. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf>.

63. Кіцул Ю. С. Функції органів публічної адміністрації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Право»*, 2015. Випуск 32. Том 3. С. 33-36.

64. Коваль І. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України. *Право України*. 2006. № 10. С. 129-132.

65. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів влади: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2008. 20 с.

66. Ковбас І. В. Завдання та функції, як необхідні складові адміністративно-правового статусу органів публічної адміністрації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*, 2012. Вип. 29. С. 66-77.

67. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

68. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.

69. Консультативна Рада Європейських Суддів (CCJE). Офіційний сайт, 2020. URL: https://court.gov.ua/userfiles/vusn_18_kr.pdf.

70. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи. Судова гілка влади: офіційний веб-портал. 2016. URL: <http://court.gov.ua/concept/>.

71. Круглий стіл з презентації нового проєкту Ради Європи, 2021. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/ua/news/kruglij-stil-z-priezentacii-nowogo-proektu-radi-ewropi/>.

72. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: монографія. К.: Атіка, 2004. 288 с.

73. Курило О. М. Проблеми організаційної роботи апеляційного суду області : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Х., 2011. 225 с
74. Куценко В. Д. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 223 с.
75. Концепція національних стандартів суддівської освіти в Україні. Додаток 5 до Регламенту НШСУ, затвердженого наказом від 24.06.2016 №34. Схвалено Науково-методичною радою Національної школи суддів України, протокол від 23.12.2014 № 5. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/about/symbols/>.
76. Кучук А. М. Принципи права як категорія внутрішньодержавного й міжнародного права. *Право і суспільство*, 2015. № 3 (3). С. 22-26.
77. Лазарев Б. М. Компетенція органів управління. Юрид. лит., 1972. 280 с.
78. Ліпкан В. А. Дімчогло М. І. Консолідація інформаційного законодавства України: монографія. К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2014. 416 с.
79. Лисогор Н. М. Законодавче регулювання ліквідаційної процедури юридичних осіб. Міністерства юстиції України, 2020. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4881.
80. Лист головам місцевих та апеляційних загальних судів: Рада суддів України від 22.06.2020 р. № 9рс-466/20. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/List_RSU_teritorialna_pidsudnist.pdf.
81. Лист Голові Рахункової палати Пацкану В. В. Вищий господарський суд України від 10.05.2018 р. №01/12/66/263/18. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/4-2_2018/01-12.pdf.
82. Легенький М. І. Категоріально-змістові передумови дослідження адміністративно-правових засад формування і реалізації державної політики у сфері освіти. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2018. № 3. С. 25-31.
83. Лобойко Л. М. Кримінальний процес. К.: Істина, 2014. 432 с.

84. Логвинов Д. А. Предмет теории судоустройства. *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*, 2012. №4(12). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/predmet-teorii-sudoustroystva>.

85. Лушер В. В. Поняття інформаційного забезпечення органів прокуратури України. *Форум права*, 2014. № 1. С. 338=341. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

86. Марченко Н. М. Общая теория государство и права. Академический курс в трех томах. Москва: Норма, 2007. Т. 2. 804 с.

87. Матат А. Електронний суд в Україні: Ready, Steady, Go! Центр демократії та верховенства права, 2019. URL: <https://cedem.org.ua/articles/elektronnyj-sud-v-ukrayini-ready-steady-go/>.

88. Меморандум про співробітництво між Тренінговим центром прокурорів України та Національною школою судців України від 09.12.2020 р. URL:

<http://nsj.gov.ua/files/1607512821%D0%BC%D0%95%D0%9C%D0%9E%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%A3%D0%9C%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%A1%D0%9F%D0%86%D0%92%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%AE%20%D0%97%20%D0%A2%D0%A0%D0%95%D0%86%D0%9D%D0%93%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%9C%20%D0%A6%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9C%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%9A%D0%A3%D0%A0%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98.pdf>.

89. Мескон М. Х. Основы менеджмента: Пер. с англ. М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. М.: Дело, 1998. 800 с.

90. Москвич Л. М. Напрями оптимізації судоустрою України. *Вісник Верховного Суду України*, 2011. № 4. С. 25-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2011_4_6.

91. Назаров І. В. Питання забезпечення єдності судової системи України. *Теорія і практика правознавства: електр. наук. фахове вид. Нац. ун-*

ту «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Х., 2012. Вип. 1 (2). С. 281-291.

92. Назаров І. В. Принцип територіальності побудови судової системи в законодавстві України та європейських держав. *Проблеми законності*, 2009. № 104. С. 223–231.

93. На ліквідацію трьох спеціалізованих судів держава витратила майже 160 млн гривень, але вони і досі існують – «Схеми». Радіо Свобода, 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-schemes-ne-likvidovani-sudy/30703982.html>.

94. Напрями діяльності Рахункової палати та закріплення їх за членами Рахункової палати. Рахункова палата, 2020. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2019/ZVIT_RP_2019.pdf.

95. Ніколайчук С. В. Адміністративно-правовий статус Національної школи суддів України: дис. ... канд.. юрид. наук:12.00.07. Київ, 2015. 182 с. URL:https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Specializovani_vcheni_radi/Nikolaychuk/Nikolaychuk_diser.pdf.

96. Організаційна основа освіти та її гуманізація. Освіта-ua, 2011. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14861/>.

97. Організація судової влади в Україні: Перший аналіз нормативного змісту Закону України «Про судоустрій України»; за наук. ред. А. О. Селіванова. К., 2002.

98. Осовська Г.В., Осовський О.А. Основи менеджменту. К.: «Кондор», 2006. 664 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5416.html>.

99. Офіційний сайт Міністерства юстиції України, 2021. URL: <https://minjust.gov.ua/inccsojj>.

100. Оцінка громадянами ситуації в країні, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (жовтень–листопад 2020р.). Центр Разумкова, 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka->

gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-oriientsii-gromadian-zhovten-lystopad-2020r.

101. О судебной власти: Закон Латвийской Республики от 15 декабря 1992 года. URL: <http://constitutions.ru/archives/5655>.

102. Палченков В. П. Основы судоустройства по судебной реформе в Российской Федерации: Общетеоретические и историко-правовые аспекты: автореф. дис.канд. юрид. наук: 12.00.01. Волгоград, 2001. 21 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/osnovy-sudoustroistva-po-sudebnoi-reforme-v-rossiiskoi-federatsii-obshcheteoreticheskie-i-is>.

103. Пітер Г., Соломон П. Судове адміністрування і якість правосуддя. *Судова апеляція*, 2009. № 3(16). С. 73-83.

104. Петрухин И.Л. Проблема судебной власти в современной России. *Государство и право*, 2000. № 7. С. 15–21.

105. Повний текст «Технічного завдання на ЄСІС». Погоджено Радою суддів: рішення №38 від 29.02.2008 р. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/about_dsa/456/769005.

106. Положення про Державну судову адміністрацію України: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-19. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/about_dsa/about/.

107. Положення про Раду суддів: рішення X позачергового з'їзду суддів України від 16.09.2010 р. (у редакції, затвердженій рішенням XIV позачергового з'їзду суддів України 14.03.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-10#n4>.

108. Правила внутрішнього трудового та службового розпорядку Київського апеляційного суду: рішення зборів суддів Київського апеляційного суду від 23.11.2018 р. №18. рішення X позачергового з'їзду суддів України від 16.09.2010 р.(у редакції, затвердженій рішенням XIV позачергового з'їзду суддів України 14.03.2017). URL: <http://www.kas.gov.ua/?p=16383>.

109. Приходько А. А. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2020.

110. Приходько А. А. Категорійно-понятійне розмежування адміністративно-правових засад та принципів запобігання й протидії корупції в Україні. *Modern scientific researches*. 2020. №11. Ч. 4. С. 88-95.

111. Приходько А. А. Принципи адміністративно-правового забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні: до питання про термінологічне визначення концепту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 59. Т.2. С. 58-62.

112. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19#Text>.

113. Про затвердження Типового положення про апарат суду: наказ Державної судової адміністрації України від 08.02.2019 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0131750-19>.

114. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні щорічна доповідь за 2019 рік: рішення Вищої ради правосуддя від 09.04.2020 р. № 933/0/15-20 URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2019_rik.pdf.

115. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

116. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.2018 р. № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19/ed20180607#n10>.

117. Про затвердження Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді: постанова Пленуму Верховного Суду від 02.02.2018 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001780-18#Text>.

118. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006. *Урядовий кур'єр*, 2006. № 95.

119. Про погодження Типового положення про апарат суду: рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 140/0/15-19. *Вища рада правосуддя України*, 2019. URL: http://www.vru.gov.ua/content/act/140_17.01_.2019_1.docx.

120. Про затвердження Типового положення про апарат суду: наказ Державної судової адміністрації України від 08.02.2019 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0131750-19#Text>.

121. Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду: наказ Державної судової адміністрації України від 20.07.2005 р. № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0086750-05#Text>.

122. Про затвердження типових посадових інструкцій керівника апарату апеляційного суду, керівника апарату місцевого суду: наказ Державної судової адміністрації України від 13.01.2021 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0009750-21#Text>.

123. Про Вищу раду правосуддя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>.

124. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text>

125. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56.

126. Про затвердження Кодексу суддівської етики: рішення XI (черговий) з'їзд суддів України від 22.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>.

127. Про затвердження Порядку проведення функціонального обстеження органів виконавчої влади: наказ Голодержслужби України від 29.07.2005 р. № 189 (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0901-05#Text>.

128. Про затвердження Порядку розроблення посадових інструкцій державних службовців категорій «Б» та «В»: наказ НАДС від 11.09.2019 р. № 172-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1077-19#Text>

129. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19/find?text#Text>.

130. Про результати перевірки використання коштів Державного бюджету України, виділених на виконання Державної програми організаційного забезпечення діяльності судів. Рахункова палата, 2006. URL: http://old.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/788099?cat_id=412.

131. Про затвердження Правил сертифікації суб'єктів, що надають послуги з аеронавігаційного обслуговування: наказ Мінтрансз'язку України від 22.01.2007 р. № 42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0104-07#Text>.

132. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України від 14.07.2020 р. № 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20/ed20200714#n43>.

133. Про затвердження Програми організаційного забезпечення діяльності судів м. Вінниці на 2015 – 2020 роки. Рішення від 25.09.2015 р. № 2306 67 сесія 6 скликання. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Executives/ContentLibrary/3b6745c8-3649-49ab-9376-1b4673993a1f/8/%E2%84%962306%2025-09-2015%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>

134. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. №276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>.

135. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.

136. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>.

137. Про надання консультативного висновку щодо проєкту Закону України «Про ліквідацію та утворення окружних адміністративних судів, юрисдикція яких поширюється на територію Київської області та міста Києва»: рішення Вищої ради правосуддя, 2021 № 581/0/15-21. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/6295>.

138. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2006 р. № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-%D0%BF#Text>.

139. Про затвердження Програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи на 2004-2006 роки: рішення Ради суддів України від 02.04.2004 р. №vr022414-04. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr022414-04#Text>.

140. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах: Закон України від 05.06.2009 р. № 1475-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1475-17#Text>.

141. Пчелін В. Правові засади інформаційного забезпечення адміністративного судочинства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. 2016. С. 120–124.

142. Результати спільної наради суддів, прокуратури та поліції, обговорення рішення Ради суддів від 10.09.2018 р. №45. URL: <https://vsh.ko.court.gov.ua/sud1009/presscentr/1/551837/>.

143. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України стосовно внесення Вищою радою юстиції подань про призначення суддів на посади (справа про призначення суддів). Справа N 1-8/2001 від 16 жовтня 2001 р. № 14-рп/2001. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-01>.

144. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України (щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції). Справа № 1-12/2011 від 12.06.2011 р. № 9-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-11#Text>.

145. Рішення Європейського суду з прав людини від 9 січня 2013 року у справі «Олександр Волков проти України». URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/974_947/page.

146. Рішення Ради суддів України від 17.06.2020 р. №41. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-41-vid-17072020-p-1fcb71682a.pdf>.

147. Результати перевірки використання коштів Державного бюджету, виділених на виконання Державної програми організаційного забезпечення діяльності судів. URL: <https://helsinki.org.ua/2006/12/rezultaty-perevirky-vykorystannya-koshtiv-derzhavnoho-byudzhetu-vydilenyh-na-vykonannya-derzhavnoji-prohramy-orhanizatsijnoho-zabezpechennya-diyalnosti-sudiv/>.

148. Решота В. Загальний суд та Суд публічної служби у содовій системі ЄМ. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*, 2012. №10. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik10/fail/Reshota.pdf.

149. Реформа третейських судів: магія змін? *Юридична Газета*, 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/reforma-treteyskih-sudiv-magiya-zmin.html>.

150. Риндюк В. І. Удосконалення законодавства: поняття, форми. *Правова держава: щорічн. наук. пр. Інст держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України*. Київ, 2011. № 22. С. 191-198.

151. Розбіжна думка судді Сергія Головатого у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України

(конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Конституційний суд України, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb02d710-20#Text>.

152. Рудич М. В. Об'єкт адміністративно-правового регулювання вищої освіти в Україні. *Держава і право*, 2012. Випуск 55. С. 297-299. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59721/46-Rudych.pdf?sequence=1>.

153. Савицький Я. Ф. Адміністративно-правовий статус апеляційних господарських судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 224 с.

154. Саленко О. В. Принцип спеціалізації у національній системі судоустрою. *Вісник кримінального судочинства*, 2018. № 3. С. 94-101. URL: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2018_Salenko.pdf.

155. Сердюк В. В. Актуальні питання діяльності апаратів вищих спеціалізованих судів у контексті судової реформи. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 1. С. 27-37.

156. Сенченко Н. М., Пророченко В. В. Вища рада правосуддя як орган, що здійснює забезпечення діяльності судів в Україні. *Право і суспільство*, 2019. № 3. С. 69-73. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/3_2019/part_1/14.pdf.

157. Сербин Р. А. Особливості методології дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*, 2016. № 1. С. 245–257.

158. Сербин Р. А. Теоретико-практичні аспекти взаємодії публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва. Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ: матеріали круглого столу (м. Київ, 14 трав. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 88–90.

159. Систематичне невиконання обов'язків, чи як звільнити ледаря. *Газета «Консультант кадровика», 2011. №6 (6).* URL: <https://kadrhelp.com.ua/sistematichne-nevikonannya-obovyazkiv-chi-yak-zvilniti-ledarya>.

160. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/>.

161. Сметюх І. Електронний суд: проблемні та практичні питання. електронне видання ЮРИСТ&ЗАКОН, 2020. № 46. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014373.

162. Сорока Л. В. Адміністративно-правовий механізм реалізації Космічної доктрини України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2020. 490 с.

163. Справа за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні 51 судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193-IX, «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII: Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020. Справа № 1-304/2019(7155/19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-20#n2>.

164. Стефанюк В. С. Судова система України та судова реформа. К., 2001. 208 с.

165. Стратегія розвитку суддівської освіти в Україні на 2021-2025 роки URL: http://nsj.gov.ua/files/16099232171608632048%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%93%D0%86%D0%AF_18.12_%D0%9D%D0%9C%D0%A0.pdf.

166. Стратегія розвитку органів правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Проект, 2021. URL: [http://kyiv-heritage.com/sites/default/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20\(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82\)%20-%20%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D1%84%20%D0%BD%D0%B0%202021-2023%20\(2021-03\)%20%D0%97%D0%B5.pdf](http://kyiv-heritage.com/sites/default/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82)%20-%20%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D1%84%20%D0%BD%D0%B0%202021-2023%20(2021-03)%20%D0%97%D0%B5.pdf).

167. Стрижак А. А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 27 с.

168. Студенников С. Створення нових районів викличе необхідність створення нових судів та передачі до них судових справ. *Судова влада України*, 2020. URL: <https://court.gov.ua/archive/973883/>.

169. Судова влада в Україні та інших державах: історія та сучасність (аспекти права): Матеріали Сьомої Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції (м. Львів, 25 травня 2018 р.). Наук. інтернет-конференції. Вип. 7. ІНПП НУ «Львівська політехніка». Львів: Ліга-Прес, 2018. 290 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2589/1/%D0%A8%D1%83%D0%B%D1%8C%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20175-178.pdf>.

170. Судова реформа. Офіційний сайт Міністерства юстиції України, 2020. URL: https://minjust.gov.ua/cat_414.

171. Судова реформа в Україні: поточні результати та найближчі перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії на тему «Судова реформа 2010р.: чи наближає вона правосуддя в Україні до європейських норм і стандартів?». Центр Розумкова, 4 квітня 2013р. URL: https://razumkov.org.ua/upload/Sudova_reforma_2013.pdf.

172. Судоустрій України. Підручник за редакцією професорів М. А. Погорецького, О. Г. Яновської. К.: Юрінком Інтер, 2015. URL: https://pidru4niki.com/78369/pravo/printsipi_organizatsiyi_diyalnosti_sudiv#43.

173. Сухарко А. В. Порядок формування Вищої ради правосуддя. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2017. № 2. Том 1. С. 134-137.

174. Смокович М. І. Електронне судочинство в Україні. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), Л.Г. Бзова (відпов. секр.) та ін.]. Київ: Видавництво ВАІТЕ, 2020. 356 с. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf>.

175. Стефанчук М. М. Реформування системи правосуддя в Україні: сучасні виклики. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), Л.Г. Бзова (відпов. секр.) та ін.]. Київ: Видавництво ВАІТЕ, 2020. 356 с. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf>.

176. Топорецька З. М. Система конституційних засад нового кримінального судочинства в Україні. *Вісник кримінального судочинства*, 2016. № 1. С. 58-63. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2016_Toporecka.pdf.

177. Туркіна І. Є. Типології правових систем і роль органів судової системи в механізмі держави. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*, 2012. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_1/04%20Tyrkina.pdf.

178. Удосконалення судового адміністрування. Програма USAID «Нове правосуддя, 2020. URL: https://newjustice.org.ua/uk/program_areas/spriyannya-udoskonalennyu-sudovogo-adm/.

179. Указом Президента України внесено зміни до мережі господарських судів України. *Вищий господарський суд України*. 2014. URL: <http://www.arbitr.gov.ua/news/1628/>.

180. У чому полягає відмінність між реорганізацією підприємства та його ліквідацією? Державна служба України з питань праці (Держпраці), 2020. URL: <https://dsp.gov.ua/faq/u-chomu-poliahaie-vidminnist-mizh-reorhanizatsiieiu-pidpriemstva-ta-ioho-likvidatsiieiu/>.

181. Факас І. Б. Конституційно-правові принципи організації та діяльності судів загальної юрисдикції в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2009. 18 с.

182. Федорченко А. А. Публічне адміністрування діяльності місцевих судів в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 215 с.

183. Фінансування судів. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). Конституційного Суду України, 2020. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/557-finansuvannya-sudiv>

184. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства. СПб., 1996. Т. 1. 230 с.

185. Фоміна М.А. До питання розмежування понять «судова система» та «судоустрій» Часопис Київського університету права, 2013/1. С. 67-69. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_1/yuyuyu/67.pdf.

186. Хилько М. Актуалізація питання інформатизації судів та впровадження електронного судочинства в Україні. Громадська думка про право творення, 2021. № 2 (207). С. 4-9. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2021/2.pdf>.

187. Хотинська О. З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2006. 221 с.

188. Хотинська-Нор О. З. Право на «суд, встановлений законом» як структурний елемент права на справедливий суд: український контекст. *Адвокат*, 2014. URL: <https://iadvocate.com.ua/pravo-na-sud-vstanovlenyj-zakonom-yak-strukturnyj-element-prava-na-spravedlyvyj-sud-ukrayinskyj-kontekst/>.

189. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.

190. Цимбалюк В. С. Концепція кодифікації законодавства України про інформацію. Інформаційні технології в глобальному управлінні: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29.10.2011 р.). К.: ФОП Ліпкан О. С. С. 73-91.

191. Чаку Є. В. Проблеми кадрового та матеріально-технічного забезпечення адміністративного судочинства. *Право і суспільство*, 2012. № 2. С. 182-186. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/40.pdf.

192. Чому Вищий антикорупційний суд планує почати роботу аж у вересні. ГО «Фундація DEJURE», 2019. URL: <https://dejure.foundation/news/chomu-vyschyi-antykorporciynyi-sud-pochne-robotu-azh-u-veresni>.

193. Чухлебов І. О. Система інформаційного забезпечення кадрової політики органу публічної адміністрації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Юридичні науки*, 2017. Вип. 1(2). С. 86-90.

194. Штелик С. Становлення та розвиток інстанційності в судовій системі Франції. *Юридична Україна*, 2011. № 11. С. 97–102.

195. Щерба С. П., Заглада О. А. Філософія: підручник: 5-е вид. К.: Кондор, 2011. 548 с.

196. Щерблюк О. В. Принципи організації судоустрою в Україні. *Юридична наука?* 2019. № 8. С. 172–177.

197. Щерблюк О. В. Функції і завдання органів і установ системи забезпечення судоустрою. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 222–227.

198. Щерблюк О. В. Процедури утворення та ліквідації суду в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. Т. 2. С. 192–196.

199. Щерблюк О. В. Поняття нормативних основ організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 131–136.

200. Щерблюк О. Завдання і функції організації судоустрою в Україні. *KELM*. 2020. № 6. С. 234–238.

201. Щерблюк О. В. Загальна характеристика процедури утворення суду в Україні. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15-16 березня 2019 р.)*. Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 77–79.

202. Щерблюк О. В. Процедура ліквідації суду в Україні. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17-18 січня 2020 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 61–63.

203. Щодо правосуддя та статусу Конституційного Суду України. Центр Разумкова, 2017. 188 с.

204. Щодо утворення Херсонського міського суду. Судова влада України, 2016. URL: <https://us.kr.court.gov.ua/sud1123/pres-centr/1/239469/>.

205. Щодо критичного стану здійснення правосуддя: Рішення РСУ від 05.06.2020 р. №30. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=101&page=6&per-page=8>.

206. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду: рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text>.

207. Єльцов В. О. Щодо удосконалення інформаційного забезпечення судової діяльності. *Право і безпека*, 2010. № 5. С. 99–103.

208. Єряшов Є. Сутність адміністративно-правового регулювання цивільної авіації України. *Національний юридический журнал: теорія и практика*, 2014. №10. С. 44-48 URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/5/10.pdf>.

209. Юридичний висновок міністерства юстиції україни щодо питання призначення суддів на адміністративні посади. Міністерство юстиції України, 2020. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_10193.

210. Юридична енциклопедія: у 6 т. Уклад. Ю. С. Шемшученко, М. П. Зюблюк, В. П. Горбатенко та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5. 736 с.

211. Юридична енциклопедія: у 6 т. Уклад. Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблюк, В.П. Горбатенко та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2002. Т. 4. 717 с.

212. CCJE (2011)2 Final. Consultative Council of European Judges (CCJE). Opinion No.(2011)14 of the CCJE «Justice and information technologies (IT)». Strasbourg, 7-9 November 2011. URL: <https://rm.coe.int/168074816b>

213. Contini Francesco (2008). Judicial Evaluation: Traditions, innovation and proposals for measuring the quality of court performance. URL: https://www.researchgate.net/publication/271312662_Judicial_Evaluation_Traditions_innovation_and_proposals_for_measuring_the_quality_of_court_performance.

214. CEPEJ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), 2018. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment#:~:text=Council%20of%20Europe%20adopts%20first,artificial%20intelligence%20in%20judicial%20systems&text=The%20Charter%20provides%20a%20framework,AI%20in%20national%20judicial%20processes>.

215. CDL-AD (2019)027-e Ukraine - Opinion on the Legal framework in Ukraine governing the Supreme Court and judicial self-governing bodies, adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session, Venice, 6-7 December 2019. URL: [https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)027-e](https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)027-e).

216. De Vanna F. (2015) The «Doctrine of Principles» in Neo-Constitutional Theories and the Principle of Reasonableness in Action. In: Pineschi L. (eds) General Principles of Law - The Role of the Judiciary. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, vol 46. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-19180-5_5.

217. Documents of the Consultative Council of European Judges. Документи Консультативної ради європейських суддів. Упоряд. А. О. Кавакін. 3-тє вид., допов. Київ: Видавничий Дім «Патіо Дециденді», 2020. 940 с. URL: https://adm.cv.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Dok_KRES_3.pdf.

218. Fabri, M. and Langbroek, P. M. (Eds.). (2000). The challenge of change for judicial systems. Developing a public administration perspective. Amsterdam: IOS Press.

219. Fayol's H. Principles of Management. Early Management Theory. URL: <https://www.mindtools.com/pages/article/henri-fayol.htm>

220. Funding of the Judiciary ENCJ Report 2015-2016. URL: https://www.encj.eu/images/stories/pdf/workinggroups/encj_2015_2016_report_funding_judiciary_adopted_ga.pdf.

221. Fortier, V., Gatumel, D., Lachenal, R., Navarro, S., and Pujol, H. (2001). Système de gestion de la qualité et décisions judiciaires : applicabilité de la norme ISO 9001, mars 2001, rapport à la Mission de recherche «Droit et justice », Paris, ronéo, 85 p.

222. Gar Yein Ng, Quality of Judicial Organisation and Checks and Balances. Wiarda Institute for Legal Research, 2007, pp. 232-233.

223. Gar Yein Ng. A discipline of judicial governance? Utrecht Law Review, 2008. URL: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.149/>.

224. Gaboriau S, C. Deffigier, D. Marshall, H. Pauliat and J-M. Plazy. Qualité et justice en France, in The Administration of justice in Europe: Towards the development of quality standards, M. Fabri, J.-P. Jean, P.M. Langbroek and H. Pauliat (eds), Lo Scarabeo, Bologna 2003.

225. EFQM Excellence Model, 2005. URL: <http://www.efqm.org/Default.aspx?tabid=35> accessed 27 September 2005.

226. European judicial systems Efficiency and quality of justice CEPEJ STUDIES No. 24. Thematic report: Use of information technology in European courts. the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), 2017. 178 p. URL: <https://rm.coe.int/european-judicial-systems-efficiency-and-quality-of-justice-cepej-stud/1680786b5>.

227. Estonia Courts Act, passed 19.06.2002. URL: <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022>.

228. European Foundation on Quality Management, 2020. URL: <https://www.efqm.org/efqm-model>.

229. Jean, J.-P., and Pauliat, H. (2006). An evaluation of the quality of justice in Europe and its developments in France. *Utrecht Law Review*, 2(2), 44-60.

230. Judiciary System Act. No. 20/9.03.2012. URL: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm.

231. Loi organique n° 2001-692 du 1 août 2001 relative aux lois de finances. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000394028/>.

232. Maeva Marcus et al., eds. *The Documentary History of the Supreme Court of the United States, 1789-1800*, vol. 1, part 1 («Appointments and Proceedings») (New York: Columbia University Press, 1985), pp. 146-147. (Hereafter cited as Marcus, *Documentary History*).

233. Okhotnytska N. V. The Concept and The System of the Principles of the Formation of the Judicial System of Ukraine. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2014. №3. С. 12-20.

234. Public Opinion. Justice the (NATIONALINY) legal system (11/2009). URL: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/18/groupKy/100>.

235. Pollitt, C. and Bouckaert, G. (2006). *Public Management Reform. A comparative analysis* (Second edition ed.). Oxford: Oxford University Press. p. 101.

236. Renoux, T. (1999). *Les Conseils supérieurs de la magistrature en Europe*. Paris: La Documentation Française.

237. Report adopted by the Venice Commission at its 70th Plenary Session (Venice, 16-17 March 2007). *Judicial Appointments. European Commission for Democracy Through Law. Venice, 22 June 2007*. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282007%29028-e>.

238. Rutkus Denis Steven. *The Chief Justice of the United States: Responsibilities of the Office and Process for Appointment*. CRS Report for Congress Received through the CRS Web. March 17, 2005. URL:

https://www.everycrsreport.com/files/20050317_RL32821_85f1eda255fe868937a1f1cf7a2d8134ba957a17.html.

239. The Chief Justice of the United States: Responsibilities of the Office and Process for Appointment. March 17, 2005/ URL: <https://www.everycrsreport.com/reports/RL32821.html>.

240. U.S. Constitution, Article III, Section 1. URL: <https://constitution.congress.gov/browse/article-3/section-1/>.

241. Waltman, J. L. and Holland, H. M. (Eds.). (1988). *The Political Role of Law Courts in Modern Democracies*. London: Macmillan.

242. Word from the President of the European Commission for the Efficiency of justice (CEPEJ), 2019. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/about-cepej/word-from-president>.

243. WJP Rule of Law Index 2020. URL: <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2020>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Щерблюк О. В. Принципи організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 172–177.
2. Щерблюк О. В. Функції і завдання органів і установ системи забезпечення судоустрою. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 222–227.
3. Щерблюк О. В. Процедури утворення та ліквідації суду в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. Т. 2. С. 192–196.
4. Щерблюк О. В. Поняття нормативних основ організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 131–136.
5. Щерблюк О. Завдання і функції організації судоустрою в Україні. *KELM*. 2020. № 6. С. 234–238 (Республіка Польща).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Щерблюк О. В. Загальна характеристика процедури утворення суду в Україні. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 15-16 березня 2019 р.). Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 77–79.
7. Щерблюк О. В. Процедура ліквідації суду в Україні. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 17-18 січня 2020 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 61–63.

Додаток Б

БЛАНК

соціологічного опитування громадян щодо їх довіри до правосуддя та ефективності організації судоустрою в Україні

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк соціологічного опитування щодо довіри громадян до правосуддя та ефективності організації судоустрою в Україні. Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання треба надати відповідь – наприклад, «Так» або «Ні» у графі навпроти шляхом постановлення позначки (наприклад, «+», або «V»). Результати Вашої активної громадянської позиції буде використано для розроблення рекомендацій щодо вирішення проблем пов'язаних із довірою громадян до правосуддя та ефективності організації судоустрою в Україні. Дякуємо Вам за участь!

Чи зручно Вам було діставатися до будівлі суду громадським транспортом?	
Так	Ні
Чи є зручним графік роботи канцелярії суду для вирішення Ваших справ у суді (подання позовів, ознайомлення з матеріалами, отримання рішень, ухвал, вироків та ін.)?	
Так	Ні
Чи повною мірою задовольняє Вас наявна в суді інформація?	
Так	Ні
Якщо судити про останні три роки, чи могли б Ви сказати, що якість роботи судів покращилась?	
Так	Ні
Чи забезпечує проведена оптимізація судів належний доступ до правосуддя?	
Так	Ні
Чи довіряєте Ви вітчизняним судам?	
Так	Ні

Додаток В

РЕЗУЛЬТАТИ

соціологічного опитування громадян щодо їх довіри до правосуддя та ефективності організації судоустрою в Україні

Вибірковим анкетуванням було охоплено 382 респонденти. Час проведення анкетування – перше півріччя 2019 і кінець 2020 року. 12% респондентів відмовилися відповідати на питання з причин браку часу та роздратованості, викликані складною ситуацією в державі.

Чи зручно Вам було діставатися до будівлі суду громадським транспортом?	
Так	Ні
80%	20%
Чи є зручним графік роботи канцелярії суду для вирішення Ваших справ у суді (подання позовів, ознайомлення з матеріалами, отримання рішень, ухвал, вироків та ін.)?	
Так	Ні
42%	58%
Чи повною мірою задовольняє Вас наявна в суді інформація?	
Так	Ні
38%	62%
Якщо судити про останні три роки, чи могли б Ви сказати, що якість роботи судів покращилась?	
Так	Ні
40%	60%
Чи забезпечує проведена оптимізація судів належний доступ до правосуддя?	
Так	Ні
23%	77%
Чи довіряєте Ви вітчизняним судам?	
Так	Ні
31%	69%

Додаток Г
Акт впровадження в науково-дослідну роботу

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, доцент

Сергій КОРОЄД

21.01.2021 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня
кандидата юридичних наук Щерблюк Ольги Василівни на тему
«Організаційні основи судоустрою в Україні»
у науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісія в складі: в.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, доцента Короседа Сергія Олексійовича (голова комісії), завідувача аспірантури, доктора юридичних наук, доцента Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, кандидата юридичних наук, старшого дослідника Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Щерблюк Ольги Василівни на тему «Організаційні основи судоустрою в Україні» (на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) мають необхідний теоретичний, методологічний рівень, практичну значущість і використовуються в науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права, зокрема для подальшого розроблення наукових питань, щодо удосконалення законодавства України стосовно вирішення питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування, а також у межах реалізації Інститутом теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Щерблюк Ольги Василівни на тему «Організаційні основи судоустрою в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата

юридичних наук вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Голова комісії:

Сергій КОРОЄД

Члени комісії:

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА

Додаток Д
Акт впровадження в освітній процес

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЄВ
20 січня 2021 р.

АКТ
впровадження результатів дисертації
здобувача Науково-дослідного інституту публічного права
Щерблюк Ольги Василівни на тему
«Організаційні основи судоустрою в Україні»
в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія в складі: заступника начальника навчально-методичного відділу, кандидата юридичних наук Бистрицького Богдана Юрійовича (голова комісії), завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента Пастуха Ігоря Дмитровича, в.о. начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, професора Дрозда Олексія Юрійовича склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача Науково-дослідного інституту публічного права Щерблюк Ольги Василівни на тему «Організаційні основи судоустрою в Україні» впроваджені в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять для здобувачів вищої освіти з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Адміністративне судочинство».

2. Результати дисертації Щерблюк Ольги Василівни відображені в наукових статтях і матеріалах науково-практичних конференцій для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Щерблюк О. В. Принципи організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2019. №8. С. 172-177.

2. Щерблюк О. В. Функції і завдання органів і установ системи забезпечення судоустрою. *Юридична наука*. 2020. №3. С. 222-227.

3. Щерблюк О. В. Процедури утворення та ліквідації суду в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Випуск 3. Том 2. С. 192-196.

4. Щерблюк О. В. Поняття нормативних основ організації судоустрою в Україні. *Юридична наука*. 2020. №4. С. 131-136.

5. Щерблюк О. Завдання і функції організації судоустрою в Україні. *KELM*. 2020. № 6. С. 234-238 (Республіка Польща)

6. Щерблюк О. В. Загальна характеристика процедури утворення суду в Україні. *Вітчизняна юридична наука*, в умовах сучасності: матеріали

міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15–16 березня 2019 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 77–79.

7. Щерблюк О. В. Процедура ліквідації суду в Україні. Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 61–63. —

3. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення всіх видів занять.

Голова комісії

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Члени комісії:

Ігор ПАСТУХ

Олексій ДРОЗД

Додаток Е
Акт впровадження в законотворчу діяльність

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4. тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/672-1-15

„16” 05 2019 р.

АКТ
впровадження у практичну діяльність
Інституту законодавства Верховної Ради України
результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Науково-дослідного інституту публічного права Щербалюк Ольги Василівни на тему «Організаційні основи судоустрою в Україні»

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ, що наукові положення, розроблені здобувачем наукового ступеня кандидата юридичних наук Науково-дослідного інституту публічного права Щербалюк Ольгою Василівною під час підготовки дисертації за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право на тему: «Організаційні основи судоустрою в Україні», які стосуються удосконалення вітчизняного адміністративного законодавства щодо засад, сутності і змісту організаційних основ судоустрою в Україні, можуть бути використані Інститутом законодавства Верховної Ради України при підготовці відповідних законопроектів.

Заслуговують на увагу розроблені Щербалюк Ольгою Василівною зміни та доповнення до чинного національного законодавства, зокрема:

- обгрунтовано необхідність посилення ролі третейських суддів, тим більше, що Закон України «Про третейські суди» був прийнятий ще у 2004 році. Крім вказаного закону Кабінет Міністрів України підтримав розроблений Міністерством юстиції Проект Закону України від 10.02.2020 р. №3045 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо вдосконалення порядку утворення та діяльності третейських судів з метою відновлення довіри до третейського розгляду)»;

- доведено актуальність врахування при розроблені нормативно-правових актів щодо третейського суду досвіду зарубіжних країн щодо регулювання вказаного інституту, а саме: 1) враховувати думку самоорганізаційних структур із вказаної сфери та громадських інституцій (Третейської палати та засновників постійно діючих третейських судів); 2) зменшити регульований вплив держави; 3) постійно проводити роз'яснювальну роботу серед населення щодо діяльності третейських судів; 4) скасувати в Законі України «Про третейські суди» можливість в односторонньому порядку припиняти розгляд спору та подавати його на розгляд суду загальної юрисдикції.

Наведені вище висновки та рекомендації Щербалюк Ольги Василівни взяті до уваги Інститутом законодавства Верховної Ради України і будуть враховуватись при підготовці експертно-аналітичних матеріалів для

відповідних Комітетів Верховної Ради України, з метою удосконалення адміністративного законодавства України.

**Директор,
академік НАН України**

 О. Л. Копиленко